

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Udhëzues rreth nenit 6
të Konventës Evropiane
të të Drejtave të Njeriut

E drejta për një proces të rregullt
(pjesa penale)

Botuesit ose organizatat që dëshirojnë ta përkthejnë dhe/ose ta riprodhojnë të plotë a pjesërisht këtë udhëzues, në trajtë botimi të shtypur apo elektronik (në internet), janë të lutur t'i drejtohen publishing@echr.coe.int për t'u njohur me formalitetet e dhënies së lejes.

Ky përkthim është botuar me marrëveshje me Këshillin e Evropës dhe Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe është përgjegjësi e vetme e projektit "Mbështetje në zbatimin e standardeve evropiane në fushën e të Drejtave të njeriut në Kosovë*dhe reforma e Institucionit të Avokatit të Popullit të Kosovës*.

Ky udhëzues është përgatitur nga Dega e Hulumtimeve dhe e Bibliotekës, pranë Drejtorisë së Këshilltarit Juridik dhe nuk e kushtëzon Gjykatën. Tekstit i është dhënë trajta përfundimtare më 31 dhjetor 2013 dhe atij mund t'i bëhen rishikime në redaktim.

Udhëzuesi mund të shkarkohet në adresën e mëposhtme: <www.echr.coe.int> (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides).

Për çdo informacion të ri lidhur me botimet, jeni të lutur të shikoni llogarinë Twitter të Gjykatës: <<https://twitter.com/echrpublication>>.

© Këshilli i Evropës/Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, 2014

* Të gjitha referencat për Kosovën, si për territorin, institucionet apo popullsinë , në këtë tekst duhet të nënkuptohet në pajtim të plotë me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara dhe pa paragjykim për statusin e Kosovës.

Tryeza e lëndës

Njoftim për lexuesin	6
I. Fusha e veprimit: nocioni i “akuzës penale”	7
A. Parime të përgjithshme	7
B. Zbatimi i parimeve të përgjithshme.....	9
1. Procedurat disiplinore	9
2. Procedurat administrative, tatimore, doganore, financiare dhe lidhur me të drejtën e konkurrencës.....	9
3. Çështjet politike	10
4. Dëbimi dhe ekstradimi.....	10
5. Fazat e ndryshme të procedurave penale, procedurat dytësore dhe rekursat e mëtejshme.....	11
II. E drejta e qasjes te një gjykatë	12
Kufizimet	12
1. Imuniteti parlamentar.....	12
2. Rregullat procedurale	13
3. Kërkesa për zbatim të një vendimi të mëparshëm	13
4. Kufizime të tjera që shkelin të drejtën për qasje në një gjykatë	14
III. Garanci të përgjithshme: kërkesa të natyrës institucionale	14
A. Nocioni “gjykatë”	14
B. Gjykatë e krijuar me ligj	15
C. Pavarësia dhe paanshmëria e gjykatës	16
1. Gjykata e pavarur.....	16
a. Parime të përgjithshme	16
b. Kriteret për vlerësimin e pavarësisë.....	16
i. Mënyra e emërimit e anëtarëve të organit	16
ii. Kohëzgjatja e mandatit të anëtarëve të organit.....	17
iii. Garancitë kundër trysnive të jashtme	17
iv. Pavarësia në pamje të jashtme.....	17
2. Gjykata e paanshme.....	17
a. Kriteret për vlerësim të paanshmërisë	18
i. Kriteri subjektiv.....	18
ii. Kriteri objektiv	18
b. Situatat ku mund të shtrohet pika e një mungese paanshmërie gjyqësore.....	19
i. Situatat me natyrë funksionale	19
α. Ushtrimi i funksioneve të ndryshme gjyqësore	19
β. Lidhjet hierarkike ose të tjera me një aktor tjetër të procedurës	20
• Lidhjet hierarkike.....	20
• Lidhje të tjera	20
ii. Situatat me natyrë personale	21
IV. Garanci të përgjithshme: kërkesa të natyrës procedurale	21
A. Rregullsia.....	21
1. Barazia e mjeteve dhe procedura me ballafaqim	21
a. Barazia e mjeteve.....	22

b. Procesi me ballafaqim	22
2. Arsytimi i vendimeve gjyqësore	23
Arsyetimet e vendimeve të një jurie	24
3. E drejta për të heshtur dhe për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes	25
a. Pohimi dhe fusha e zbatimit	25
b. Rrezja e veprimit	25
c. Një e drejtë relative	26
4. Përdorimi i provave të marra në mënyrë të paligjshme ose në shkelje të të drejtave të Konventës	27
5. Provokimi	28
a. Konsiderata me natyrë të përgjithshme	28
b. Kriteri material i provokimit	29
c. Kontrolli gjyqësor i argumentit mbrojtës të nxjerrë nga një provokim	30
6. Heqja dorë nga garancitë e një procesi të rregullt	31
B. Publiciteti i procesit	31
1. Parimi i publicitetit	31
2. E drejta për një proces publik dhe prania në proces	31
3. Procedura e apelit	32
4. Përrjashtimet nga parimi i publicitetit	33
5. Shpallja publike e vendimeve	34
C. Afati i arsyeshëm	34
1. Përcaktimi i kohëzgjatjes së procedurës	34
a. Pikënisja e afatit	34
b. Përfundimi i afatit	35
2. Vlerësimi i afatit të arsyeshëm	35
a. Parimet	35
b. Kriteret	35
3. Disa shembuj	37
a. Tejkallim i afatit të arsyeshëm	37
b. Mostejkallim i afatit të arsyeshëm	37
V. Garancitë specifike	38
A. Prezumimi i pafajësisë (neni 6 § 2)	38
1. Barra e provës	38
2. Prezumimet faktike dhe juridike	38
3. Rrezja e veprimit e nenit 6 § 2	39
a. Në fushën penale	39
b. Procedurat e mëpasshme	39
4. Deklaratat e dëmshme	40
5. Deklaratat e autoriteteve gjyqësore	40
6. Deklaratat e nëpunësve publikë	41
7. Fushata negative në shtyp	41
8. Sanksionet për mosdhënie informacionesh	41
B. Të drejtat e mbrojtjes (neni 6 § 3)	42
1. Informacionet rreth natyrës dhe shkakut të akuzës (neni 6 § 3 a)	42
a. Konsiderata të përgjithshme	42
b. Informacionet rreth akuzës	43
c. Ricilësimi i fakteve	43
d. Hollësitë	44
e. Shpejtësia	44

f. Gjuha	44
2. Përgatitja e mbrojtjes (neni 6 § 3 b))	45
a. Konsiderata të përgjithshme	45
b. Afati i përshtatshëm	45
c. Lehtësitë e nevojshme	46
i. Qasja te provat	46
ii. Këshillimi me një avokat	47
3. E drejta për t’u mbrojtur vetë ose me anë të një avokati (neni 6 § 3 c))	47
a. Rrezja e veprimt	47
b. Mbrojtja personalisht	48
c. Ndihma nga një avokat	49
d. Ndihma juridike	49
e. Ndihma juridike konkrete dhe efektive	50
4. Marrja në pyetje e dëshmitarëve (neni 6 § 3 d))	51
a. Kuptimi autonom i nocionit “dëshmitar”	51
b. E drejta për të pyetur ose për të kërkuar që të pyeten dëshmitarët	51
i. Parime të përgjithshme	51
ii. Detyrimi për të bërë një përpjekje të arsyeshme për të siguruar paraqitjen e një dëshmitari	52
iii. Detyrimi për të arsyetuar refuzimin e marrjes në pyetje të një dëshmitari.....	52
iv. Përdorshmëria e deponimeve të bëra jashtë gjykatës	52
v. Dëshmitarët anonimë.....	53
vi. Dëshmitarët në çështjet për krime seksuale	54
vii. Përfitimet që u ofrohen dëshmitarëve në këmbim të deklarimeve të tyre	54
viii. Çka flitet në publik	55
ix. E drejta për të thirrur dëshmitarë për mbrojtjen	55
5. Përkthimi (neni 6 § 3 e))	55
a. Nëse i akuzuari “nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq”	55
b. Elementet e mbrojtura të procesit penal	56
c. Ndihma “falas”	56
d. Kushtet e përkthimit.....	56
e. Detyrimet pozitive	57
VI. Efekti ekstraterritorial i nenit 6	57
A. Mohimi flagrant i drejtësisë.....	57
B. “Rreziku real”: shkalla dhe barra e provës.....	58
Lista e çështjeve të cituara.....	59

Njoftim për lexuesin

Ky udhëzues bën pjesë në serinë e Udhëzuesve rreth jurisprudencës të botuar nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (më tej “Gjykata”, “Gjykata Evropiane” ose “Gjykata e Strasburgut”), me qëllimin për t’i informuar specialistët e së drejtës për vendimet themelore të dhëna prej saj. Në këtë rast, ky udhëzues analizon e përmbledh jurisprudencën lidhur me nenin 6 (pjesën penale) të Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (më tej “Konventa” ose “Konventa Evropiane”) deri më 31 dhjetor 2013. Lexuesi do të gjejë aty parimet kyç të përpunuara në këtë fushë si edhe precedentët përkatës.

Jurisprudenca e cituar është zgjedhur midis vendimeve pilote, të rëndësishme dhe/ose të kohëve të fundit*.

Vendimet e Gjykatës jo vetëm japin gjykim për çështjet që i paraqiten asaj, por shërbejnë gjithashtu edhe më gjerë për të qartësuar, ruajtur e zhvilluar normat e Konventës; ato japin kështu ndihmesë për respektimin, nga ana e shteteve, të zotimeve që këto kanë marrë në cilësinë e tyre si Palë Kontraktuese (*Irlanda k. Mbretërisë së Bashkuar*, 18 janar 1978, § 154, seria A nr. 25). Sistemi i krijuar nga Konventa ka pra si qëllim që të japë gjykim, në interesin e përgjithshëm, për pikat që i përkasin rendit publik, duke i ngritur më lart normat e mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe duke e zgjeruar jurisprudencën në këtë fushë tek e tërë bashkësia e Shteteve Palë në Konventë (*Konstantin Markin k. Ruisë* [DhM], nr. 30078/06, § 89, GjEDNj 2012).

* Jurisprudenca e cituar mund të jetë në njërin dhe/ose në tjetrën nga dy gjuhët zyrtare (frëngjisht dhe anglisht) të Gjykatës dhe të Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut. Me përjashtim të ndonjë shënimi të veçantë të vënë në dukje pas emrit të çështjes, referenca e cituar është ajo e një vendimi për themelin të dhënë nga një dhomë e Gjykatës. Shënimi “(vend. pran.)” shpie te një vendim i Gjykatës për pranueshmërinë, kurse shënimi “[DhM]” do të thotë se çështja është shqyrtuar nga Dhoma e Madhe.

Neni 6 i Konventës – E drejta për një proces të rregullt

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet drejtësisht, publikisht dhe brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme, e krijuar me ligj, e cila do të vendosë si për mosmarrëveshjet në lidhje me të drejtat dhe detyrimet e tij të natyrës civile, ashtu edhe për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij. Vendimi duhet të jepet publikisht, por prania në sallën e gjykatës mund t’i ndalohet shtypit dhe publikut gjatë tërë procesit ose gjatë një pjese të tij, në interes të moralit, të rendit publik ose sigurisë kombëtare në një shoqëri demokratike, kur kjo kërkohet nga interesat e të miturve ose mbrojtja e jetës private të palëve në proces ose në shkallën që çmohet tepër e nevojshme nga gjykata, kur në rrethana të veçanta publiciteti do të dëmtonte interesat e drejtësisë.

2. Çdo person i akuzuar për një vepër penale prezumohet i pafajshëm, derisa fajësia e tij të provohet ligjërisht.

3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

a) të informohet brenda një afati sa më të shkurtër, në një gjuhë që ai e kupton dhe në mënyrë të hollësishme, për natyrën dhe për shkakun e akuzës që ngrihet ndaj tij;

b) t’i jepet koha dhe lehtësitë e përshtatshme për përgatitjen e mbrojtjes;

c) të mbrohet vetë ose të ndihmohet nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij ose, në qoftë se ai nuk ka mjete të mjaftueshme për të shpërblyer mbrojtësin, t’i mundësohet ndihma ligjore falas kur këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë;

d) të pyesë ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët e akuzës dhe të ketë të drejtën e thirrjes dhe të pyetjes së dëshmitarëve në favor të tij, në kushte të njëjta me dëshmitarët e akuzës;

e) të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq.”

I. Fusha e veprimit: nocioni i “akuzës penale”

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet drejtësisht (...) nga një gjykatë (...) e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij. (...)”

A. Parime të përgjithshme

1. Koncepti “akuzë penale” ka një kuptim “autonom”, të pavarur prej kategorizimeve të përdorura nga sistemet juridike kombëtare të shteteve anëtare (*Adolf k. Austrisë*, § 30).

2. Koncepti i “akuzës” duhet të merret në kuptimin e Konventës. Prandaj ai mund të përkufizohet si “njoftimi zyrtar i një individi, nga ana e autoritetit kompetent, se mendohet që ka kryer një vepër penale”, përkufizim ky që varet gjithashtu nga ekzistenca ose jo e “pasojave të rëndësishme në situatën e [të dyshuarit]” (*Deweer k. Belgjikës*, §§ 42 dhe 46; *Eckle k. Gjermanisë*, § 73). Gjykata ka gjykuar kështu se një person i ndaluar dhe i detyruar për t’u betuar përpara se të merrej në pyetje në cilësi dëshmitari ishte tashmë objekt i një “akuze penale” dhe përfitonte nga e drejta për të heshtur (*Brusco k. Francës*, §§ 46-50).

3. Për sa i përket kuptimit autonom të termit “penal”, Konventa nuk u kundërvihet prirjeve për “depenalizim” që hasen brenda shteteve kontraktuese. Megjithatë, veprat që pas depenalizimit

klasifikohen si “shkelje administrative” mund t’i përkasin kuptimit autonom të veprës “penale”. Lënia në dorë të shteteve e kompetencës për t’i përjashtuar këto vepra mund të sillte rezultate të papajtueshme me objektin dhe qëllimin e Konventës (*Öztürk k. Gjermanisë*, § 49).

4. Pikënisja e shqyrtimit të zbatueshmërisë së pjesës penale të nenit 6 të Konventës mbështetet në kriteret e parashtruara në vendimin *Engel me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, §§ 82-83:

1. cilësimi në të drejtën e brendshme,
2. natyra e veprës,
3. ashpërsia e dënimit që rrezikon t’i jepet personit të interesuar.

5. Kriteri i parë është me peshë relative dhe shërben vetëm si pikënisje. Vendimtare është të shihet nëse një vepër klasifikohet apo jo si vepër penale nga e drejta e brendshme. Në mungesë të këtij klasifikimi, Gjykata do të shohë se çfarë ka prapa klasifikimit kombëtar duke marrë në shqyrtim realitetin substancial të procedurës në fjalë.

6. Teksa studiohet kriteri i dytë, i cili konsiderohet si më i rëndësishëm (*Jussila k. Finlandës* [DhM], § 38), mund të merren parasysh faktorët e mëposhtëm:

- nëse rregulli juridik në fjalë i drejtohet ekskluzivisht vetëm një grupi të veçantë apo u diktohet vetvetiu të gjithëve (*Bendenoun k. Francës*, § 47);
- nëse procedimi nisët nga një autoritet publik në bazë të disa kompetencave ligjore ekzekutive (*Benham k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 56);
- nëse rregulli juridik ka funksion dënues apo shkëqillues (*Öztürk k. Gjermanisë*, § 53; *Bendenoun k. Francës*, § 47);
- nëse dënimi me çfarëdo mase varet nga konstatimi i fajësisë (*Benham k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 56);
- mënyra se si klasifikohen disa procedura të krahasueshme në shtete të tjera anëtare të Këshillit të Evropës (*Öztürk k. Gjermanisë*, § 53).

7. Kriteri i tretë përcaktohet duke iu referuar dënimit maksimal të mundshëm që parashikon ligji i zbatueshëm (*Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 72; *Demicoli k. Maltës*, § 34).

8. Kriteri i dytë dhe ai i tretë që parashtrohen në vendimin *Engel me të tjerë k. Vendeve të Ulëta* janë alternativë dhe jo medoemos të bashkueshëm: që neni 6 të gjykohej i zbatueshëm, mjafton që vepra në fjalë të konsiderohet, për vetë natyrën e saj, si “penale” nga këndvështrimi i Konventës ose që vepra ta bëjë personin subjekt për një sanksion i cili, për vetë natyrën dhe shkallën e tij të ashpërsisë, i takon përgjithësisht sferës “penale” (*Lutz k. Gjermanisë*, § 55; *Öztürk k. Gjermanisë*, § 54). Fakti që një vepër mund të mos jetë e dënueshme me masë burgimi nuk është në vetvete vendimtar, sepse dobësia relative e masës së parashikuar të dënimit nuk e zhvesh një vepër nga karakteri i saj i brendshëm penal (*po aty*, § 53; *Nicoleta Gheorghe k. Rumanisë*, § 26).

Megjithatë, mund të zgjidhet një qasje bashkuese në qoftë se një analizë më vete e secilit kriter nuk jep mundësi për të arritur në një përfundim të qartë për sa i përket ekzistencës së një akuze në fushën penale (*Bendenoun k. Francës*, § 47).

9. Duke përdorur shprehjet “akuzë penale” dhe “i akuzuar për një vepër”, tre paragrafët e nenit 6 u referohen situatave identike. Për rrjedhojë, kriteri i zbatueshmërisë së nenit 6 në pjesën e tij penale është i njëjti për të tre paragrafët.

B. Zbatimi i parimeve të përgjithshme

1. Procedurat disiplinore

10. Shkeljet e disiplinës ushtarake, të cilat sjellin si pasojë caktimin në një njësi disiplinore për një periudhë disamujore, i përkasin pjesës penale të nenit 6 të Konventës (*Engel me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 85). Megjithatë, arrestet disiplinore për dy ditë janë gjykuar si me një kohëzgjatje tepër të shkurtër për t'i takuar sferës së “të drejtës penale” (*po aty*).

11. Për sa u përket procedurave në lëmin e disiplinës profesionale, çështja mbetet e hapur sepse Gjykata e ka gjykuar si të kotë që të shprehet në këtë fushë, meqenëse ka nxjerrë konkluzionin se procedura i takon sferës civile (*Albert e Le Compte k. Belgjikës*, § 30). Lidhur me një procedurë disiplinore që ka sjellë si pasojë nxjerrjen e menjëhershme në pension të një nëpunësi, Gjykata nuk e ka njohur karakterin e saj “penal” në kuptimin e nenit 6, përderisa autoritetet kanë ditur ta mbajnë vendimin e tyre në një fushë të pastër administrative (*Moulet k. Francës* (vend. pran.)). Ajo ka përjashtuar gjithashtu nga pjesa penale e nenit 6 një mosmarrëveshje lidhur me heqjen e një oficeri nga ushtria për shkelje disipline (*Suküt k. Turqisë* (vend. pran.)).

12. Ndonëse i merr “siç duhet parasysh” kontekstin e burgjeve dhe regjimin e posaçëm disiplinor brenda tyre, neni 6 mund të zbatohet për shkeljet e disiplinës së burgut, për vetë natyrën e akuzave si edhe natyrën e seriozitetin e dënimeve (përkatësisht 40 ditë dhe 7 ditë shtesë burgim në çështjen *Ezeh e Connors k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 82; shih *a contrario* *Štitić k. Kroacisë*, §§ 51-63). Megjithatë, procedimet që kanë të bëjnë me sistemin e burgjeve, në parim, nuk përfshihen si të tilla në pjesën penale të nenit 6 (*Boulois k. Luksemburgut* [DhM], § 85). Kështu, për shembull, vendosja e një të burgosuri në një sektor me nivel të lartë mbikëqyrjeje nuk ka të bëjë me bazueshmërinë e një akuze në fushën penale; mundësia e qasjes te një gjykatë për ta kundërshtuar një masë të tillë dhe kufizimet që mund ta shoqërojnë atë duhet të analizohen nën këndvështrimin e pjesës civile të nenit 6 § 1 (*Enea k. Italisë* [DhM], § 98).

13. Masat e urdhëruara nga një gjykatë në bazë të rregullave për sanksionimin e sjelljeve të papërshtatshme në seancë (fyerje të gjykatës) quhen se nuk i takojnë fushës së zbatimit të nenit 6, sepse kanë të njëjtën natyrë me ushtrimin e kompetencave disiplinore (*Ravnsborg k. Suedisë*, § 34; *Putz k. Austrisë*, §§ 33-37). Megjithatë, natyra e veprës dhe ashpërsia e masës së dënimit mund ta bëjnë të zbatueshëm nenin 6 në një dënim për fyerje të gjykatës, i cili klasifikohet sipas së drejtës së brendshme midis dënimeve penale (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], §§ 61-64, ku bëhej fjalë për një sanksion me pesë ditë burgim).

14. Për sa i përket fyerjes së parlamentit, Gjykata bën një dallim ndërmjet kompetencave të një trupi ligjvënës për të miratuar procedurat e veta lidhur me cenimin e të drejtave të posaçme ndaj pjesëtarëve të tij, në njërin anë, dhe një kompetence të shtrirë për sanksionim të palëve të treta për veprime të kryera gjetiu, në anën tjetër. Të parat mund të shihen si kompetenca disiplinore për vetë natyrën e tyre, ndërsa Gjykata e sheh të dytën si kompetencë penale, duke pasur parasysh zbatimin e përgjithshëm dhe ashpërsinë e dënimit eventual që mund të jetë dhënë (burgim deri në gjashtëdhjetë ditë si edhe gjobë në çështjen *Demicoli k. Maltës*, § 32).

2. Procedurat administrative, tatimore, doganore, financiare dhe lidhur me të drejtën e konkurrencës

15. Pjesës penale të nenit 6 mund t'i takojnë shkeljet administrative të mëposhtme:

- shkelje të qarkullimit rrugor të dënueshme me gjoba, kufizime lidhur me lejen e drejtimit të tilla si heqje pikësh ose pezullim a shfuqizim i lejes së drejtimit (*Lutz k. Gjermanisë*, § 182; *Schmautzer k. Austrisë*; *Malige k. Francës*);

- kundërvajtje për shqetësim të fqinjëve ose prishje të rendit publik (*Lauko k. Sllovakisë; Nicoleta Gheorghe k. Rumanisë*, §§ 25-26);
- shkelje të legjislacionit rreth sigurimeve shoqërore (*Hüseyin Turan k. Turqisë*, §§ 18-21, për mosdeklarim marrjeje në punë, pavarësisht se sa e lehtë është gjoba e vënë);
- shkelje administrative promovimi dhe përhapjeje dokumentesh që nxitin urrejtjen etnike, e sanksionuar me një paralajmërim administrativ dhe me konfiskimin e botimit në fjalë (*Balsyte-Lideikiene k. Lituanisë*, § 61).

16. Neni 6 është gjykuar si i zbatueshëm në procedurat lidhur me rritjet e tatimit ose me penalitetet tatimore, mbi bazën e elementeve të mëposhtme:

- ligji që përcaktonte dënimet zbatohet për të gjithë qytetarët në cilësinë e tyre si tatimpagues;
- rritja nuk bëhet për të siguruar një shlyerje financiare të dëmit të krijuar, por kryesisht për të dënuar me qëllimin për të mos lejuar përsëritjen e shkeljes;
- rritja është diktuar në bazë të një rregulli të përgjithshëm qëllimi i të cilit është njëherazi shkëmbillues e ndëshkues;
- rritja merrte përmasa të konsiderueshme (*Bendenoun k. Francës*; shih *a contrario* interesat për vonesë në çështjen *Mieg de Boofzheim k. Francës* (vend. pran.)).

Natyra penale e shkeljes mund të mjaftojë për ta bërë të zbatueshëm nenin 6, pavarësisht nga shumica e vogël e rritjes së tatimit (10 % të borxhit tatimor të ndrequr në çështjen *Jussila k. Finlandës* [DhM], § 38).

17. Neni 6, në pjesën e tij penale, është gjykuar si i zbatueshëm në të drejtën doganore (*Salabiaku k. Francës*), në dënimet e dhëna nga një gjykatë kompetente në fushën e disiplinës buxhetore dhe financiare (*Guisset k. Francës*), si edhe për disa autoritete administrative kompetente në të drejtën ekonomike, financiare dhe të konkurrencës (*Lilly k. Francës* (vend. pran.); *Dubus S.A. k. Francës*; *A. Menarini Diagnostics S.R.L. k. Italisë*).

3. Çështjet politike

18. Neni 6 është gjykuar si jo i zbatueshëm në pjesën e tij penale për disa procedura lidhur me sanksione zgjedhore (*Pierre-Bloch k. Francës*, §§ 53-60), për shpërndarjen e partive politike (*Refah Partisi (the Welfare party) me të tjerë k. Turqisë* (vend. pran.)), për komisione hetimore parlamentare (*Montera k. Italisë* (vend. pran.)) dhe për një procedurë shkarkimi të presidentit të Republikës për shkelje të rëndë të Kushtetutës (*Paksas k. Lituanisë* [DhM], §§ 66-67).

19. Për sa u përket procedurave të lustracionit, Gjykata ka dalë në përfundimin se mbisundimi i elementeve që kanë ngjyrimet penale (natyra e veprës – deklarim i rremë lustracioni – dhe natyra e ashpërsia e dënimit – ndalim i ushtrimit të disa profesioneve për një periudhë të gjatë) mund t'i vendosë këto procedura nën fuqinë e pjesës penale të nenit 6 të Konventës (*Matyjek k. Polonisë* (vend. pran.); shih *a contrario* *Sidabras e Džiautas k. Lituanisë* (vend. pran.)).

4. Dëbimi dhe ekstradimi

20. Procedurat e dëbimit të të huajve nuk i përkasin pjesës penale të nenit 6, pavarësisht nga fakti se ato mund të nisen në kuadrin e procedimeve penale (*Maaouia k. Francës* [DhM], § 39). I njëjti përjashtim zbatohet edhe për procedurat e ekstradimit (*Peñafiel Salgado k. Spanjës* (vend. pran.)) ose për procedurat lidhur me urdhërndalimin evropian (*Monedero Angora k. Spanjës* (vend. pran.)).

21. Por, anasjelltas, zëvendësimi i një mase burgimi me një dëbim të shoqëruar me ndalim qëndrimi brenda territorit për një kohëzgjatje prej dhjetë vjetësh mund të përbëjë një masë të njëjlojtë me atë të caktuar gjatë dënimit fillestar (*Gurguchiani k. Spanjës*, §§ 40 et 47-48).

5. Fazat e ndryshme të procedurave penale, procedurat dytësore dhe rekursivet e mëtejshme

22. Masat e marra për të penguar trazira ose vepra kriminale nuk janë të mbuluara nga garancitë e nenit 6 (*Raimondo k. Italisë*, § 43, për një mbikëqyrje të posaçme nga ana e policisë; *R. k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.), për një paralajmërim që i është dhënë nga policia një të mituri që kishte kryer vepra të turpshme ndaj vajzave të shkollës së tij).

23. Për sa i përket fazës paraprake të procesit (hetim policor, gjyqësor), Gjykata i sheh procedurat penale si një e tërë. Për rrjedhojë, disa kushte të kërkuara nga neni 6, të tilla si afati i arsyeshëm ose të drejtat e mbrojtjes, mund të jenë gjithashtu me rëndësi në këtë stad të procedurës, përderisa rregullsia e procesit mund të dëmtohet rëndë nga një mospërmbushje fillestare e këtyre kushteve të kërkuara (*Imbrioscia k. Zvicrës*, § 36). Ndonëse gjyqtarit hetues nuk i kërkohet që të shprehet rreth bazueshmërisë së një “akuze në fushën penale”, veprimet që kryen ai ndikojnë drejtpërdrejt në ecurinë dhe rregullsinë e procedurës së mëtejshme, duke përfshirë edhe procesin e mirëfilltë. Për këtë arsye, neni 6 § 1 mund të gjykohet si i zbatueshëm për procedurën hetimore të drejtuar nga një gjyqtar hetues, edhe pse mund të mos zbatohen disa nga garancitë procedurale të parashikuara nga neni 6 § 1 (*Vera Fernández-Huidobro k. Spanjës*, §§ 108-114).

24. Neni 6 § 1 zbatohet tejmbanë procedurës për përcaktimin e bazueshmërisë së çdo “akuze penale”, përfshirë këtu edhe gjatë fazës së caktimit të masës së dënimit (për shembull, procedurat e konfiskimit që u japin mundësi gjykatave kombëtare të vlerësojnë shumën ku duhet të caktohet urdhri për konfiskim, si në çështjen *Phillips k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 39). Neni 6 mund të zbatohet gjithashtu, në pjesën e tij penale, për një proces që sjell si pasojë shembjen e një shtëpie të ndërtuar pa leje, masë kjo e cila mund të cilësohet si “dënim” (*Hamer k. Belgjikës*, § 60). Megjithatë, ai nuk është i zbatueshëm për një procedurë që ka si objekt përshtatjen e një dënimi fillestar me kodin e ri penal më të favorshëm (*Nurmagomedov k. Rusisë*, § 50).

25. Procedurat lidhur me vuajtjen e dënimeve – si procedurat e kërkesës për amnisti (*Montcornet de Caumont k. Francës* (vend. pran.)), procedurat e lirimit me kusht (*A. k. Austrisë*, vendim i Komisionit) ose procedurat e transferimit që mbulojnë nga Konventa për Transferimin e Personave të Dënuar (*Szabó k. Suedisë* (vend. pran.)), por shih *a contrario* *Buijen k. Gjermanisë*, §§ 40-45) – ose procedurat lidhur me *exequatur*-in e një urdhri konfiskimi të dhënë nga një gjykatë e huaj (*Saccoccia k. Austrisë* (vend. pran.)) nuk i përkasin fushës së zbatimit penal të nenit 6.

26. Në parim, ato masa konfiskimi që cenojnë të drejtat e pronësisë të palëve të treta, në mungesë të çdolloj kërcënimi për procedime penale ndaj këtyre të fundit, nuk janë të barasvlershme me “përcaktimin e bazueshmërisë së një akuze penale” (*Air Canada k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 54, lidhur me sekuestrimin e një avioni; *AGOSI k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 65-66, lidhur me konfiskimin e një sasie monedhash floriri). Këto masa i takojnë më shumë pjesës civile të nenit 6 (*Silickienė k. Lituaniës*, §§ 45-46).

27. Garancitë e nenit 6 zbatohen, në parim, për rekursivet në kasacion (*Meftah me të tjerë k. Francës* [DhM], § 40), dhe për procedurat kushtetuese (*Gast et Popp k. Gjermanisë*, §§ 65-66; *Caldas Ramírez de Arrellano k. Spanjës* (vend. pran.)) kur këto instanca përbëjnë një fazë të mëtejshme të procedurës penale përgjegjëse dhe kur rezultatet e tyre mund të jenë vendimtare për personat e dënuar.

28. Së fundi, neni 6 nuk zbatohet për një procedurë që synon rifillimin e një procedure, sepse personi që e kërkon një rifillim të tillë, pasi dënim i tij ka marrë fuqinë e gjësë së gjykuar, nuk është “i akuzuar për një vepër penale” në kuptimin e nenit të lartpërmendur (*Fischer k. Austrisë* (vend. pran.)). Vetëm procedurat e reja, pas lejimit të rifillimit të procedurës, mund të konsiderohen si përcaktuese të bazueshmërisë së një akuze penale (*Löffler k. Austrisë*, §§ 18-19). Në të njëjtin kuptim, neni 6 nuk zbatohet për një kërkesë rifillimi të një procedure penale pas një konstatimi shkeljeje nga ana e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (*Öcalan k. Turqisë* (vend. pran.)).

Megjithatë, ato procedura rishikimi që sjellin një ndryshim të një vendimi të dhënë në shkallë të fundit i përkasin pjesës penale të nenit 6 (*Vanyan k. Ruisë*, § 58).

II. E drejta e qasjes te një gjykatë

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet (...) nga një gjykatë (...) e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij. (...)”

29. “E drejta për një gjykatë” nuk është më absolute në fushën penale sesa në fushën civile. Asaj mund t’i bëhen disa kufizime të nënkuptuara (*Deweer k. Belgjikës*, § 49; *Kart k. Turqisë* [DhM], § 67).

30. Megjithatë, këto kufizime nuk mund ta ngushtojnë ushtrimin e saj në një mënyrë të tillë ose deri në atë pikë saqë ta dëmtojnë atë në vetë përmbajtjen e saj. Ato duhet të synojnë një qëllim të drejtë dhe midis mjeteve të përdorura dhe qëllimit të synuar duhet të ketë një raport të arsyeshëm (*Guérin k. Francës*, § 37; *Omar k. Francës* [DhM], § 34, ku citohen çështje që shërbejnë si referime në fushën civile).

Kufizimet

31. Kufizimet e së drejtës për qasje në një gjykatë mund të rrjedhin nga:

1. Imuniteti parlamentar

32. Garancitë që ofron imuniteti parlamentar, në të dyja aspektet e tij (papërgjegjshmëri dhe paprekshmëri), shërbejnë për të njëjtën nevojë, konkretisht për të siguruar pavarësinë e Parlamentit në kryerjen e misionit të tij. Dhe nuk ka fare dyshim që paprekshmëria jep dorë për ta bërë të mundur këtë pavarësi të plotë duke parandaluar çdo lloj mundësie ndjekjesh penale të frymëzuara nga qëllimi për të dëmtuar veprimtarinë politike të deputetit, duke e mbrojtur kështu në të njëjtën kohë opozitën nga trysnitë ose abuzimet e shumicës (*Kart k. Turqisë* [DhM], § 90, ku citohen çështje që shërbejnë si referime në fushën civile). Për më tepër, ndjekja penale e nisur kundër një deputeti mund të prekë vetë funksionimin e atij kuvendi të cilit i përket i interesuari dhe të prishë qetësinë e punimeve parlamentare. Ky regjim imuniteti përjashtues nga e drejta e zakonshme mund të quhet pra se ndjek një qëllim të drejtë (*po aty*, § 91).

33. Megjithatë, pa pasur parasysh rrethanat e çështjes konkrete, nuk është e thënë që kjo drejtësi qëllimi e paprekshmërisë parlamentare të nënkuptojë prezumim të përputhshmërisë së saj me Konventën. Duhet të verifikohet që paprekshmëria parlamentare nuk e ngushton të drejtën për qasje në një gjykatë aq sa ta dëmtojë këtë të drejtë në vetë përmbajtjen e saj. Ky kontroll përpjesëtueshmërie nënkupton që të merret parasysh baraspesha e drejtë e cila duhet të ruhet ndërmjet atij interesi të përgjithshëm që përbën ruajtja e paprekshmërisë së Parlamentit dhe interesit individual të paditësit, i cili mund të dëshirojë të fitojë heqjen e imunitetit të vet parlamentar për t’u mbrojtur para një gjykate kundër ndjekjes penale të nisur kundër tij. Duke u shprehur rreth përpjesëtueshmërisë, Gjykata duhet t’i kushtojë një vëmendje të veçantë qëllimit të paprekshmërisë në çështjen konkrete (*po aty*, §§ 92-93). Sa më pak që i shërben paprekshmërisë së Parlamentit masa mbrojtëse e marrë në shqyrtim, aq më e fortë duhet të jetë përligjja e saj (*po aty*, § 95). Kështu, për shembull, Gjykata ka mundur të gjykojë se pamundësia e një deputeti për të hequr dorë nga përfitimi prej imunitetit të tij nuk e kishte cenuar të drejtën e të interesuarit për një gjykatë, përderisa fjala ishte vetëm për një pengesë procedurale të përkohshme ndaj procedimit penal, të kufizuar deri sa të zgjaste mandati i tij parlamentar (*po aty*, §§ 111-113).

2. Rregullat procedurale

34. Të tilla janë, për shembull, kushtet e pranueshmërisë së një kundërshtimi.

35. Gjithsesi, ndonëse e drejta e apelimit mund t'u nënshtrohet sigurisht disa kushteve ligjore, gjykatat duhet që, duke zbatuar rregulla procedurale, të shmangin një tepri formalizmi e cila do ta cenonte rregullsinë e procedurës (*Walchli k. Francës*, § 29). Ndodh në fakt që një zbatim veçanërisht i rreptë i një rregulli procedural ta cenojë vetë thelbin e së drejtës për qasje në një gjykatë (*Labergère k. Francës*, § 23), sidomos duke pasur parasysh rëndësinë e apelimit dhe mundësinë që jep ky i fundit për një paditës të dënuar me një masë të rëndë heqjeje lirie (*po aty*, § 20).

36. E drejta e qasjes në një gjykatë cenohet gjithashtu në vetë përmbajtjen e saj nga mosrespektimi i procedurës, për shembull kur një përfaqësues i Prokurorisë, i ngarkuar për të verifikuar kushtet e pranueshmërisë së kërkesave për përjashtim ose të kundërshtimeve ndaj urdhrave për gjobë, duke i tejkaluar kompetencat e veta, ka marrë vetë vendim rreth bazueshmërisë së një kundërshtimi, duke ua hequr kështu paditësve të drejtën që “akuzë” për të cilën bëhej fjalë të shqyrtohej prej juridiksionit përkatës (*Josseaume k. Francës*, § 32).

37. Po kështu ndodh edhe atëherë kur një vendim, i cili e ka shpallur gabimisht si të papranueshëm një kundërshtim, ka çuar në arkëtimin e një depozite garancie në vlerën e gjobës së caktuar, me pasojë pagimin e gjobës dhe përfundimin kështu të veprimit publik, duke ia hequr paditësit mundësinë për ta kundërshtuar para një “gjykatë” atë shkëlqej të rregullave të qarkullimit rrugor për të cilën qortohet, përderisa e ka shlyer gjobën (*Célice k. Francës*, § 34).

38. Një shembull tjetër: paditësit i është nxjerrë një pengesë e tepruar në të drejtën e tij për qasje në një gjykatë kur rekursi i tij në kasacion është shpallur i papranueshëm për arsye të mosrespektimit të afateve ligjore, ndërkohë që shkak i këtij mosrespektimi kanë qenë të metat e mënyrës se si e përmbushin autoritetet detyrimin e tyre të njoftimit të vendimit të dhënë nga një juridiksion më i ulët për paditësin, i cili ndodhej në burg e mund të gjendej pra se ku ishte (*Davran k. Turqisë*, §§ 40-47).

3. Kërkesa për zbatim të një vendimi të mëparshëm

39. Lidhur me papranueshmërinë automatikisht të rekursit në kasacion të atyre kërkesave që janë bërë objekt i një urdhërndalimi dhe nuk janë vetëdorëzuar:

- papranueshmëria e rekursit, për arsye që lidhen me arratinë e paditësit, përbën një sanksion të shpërpjesëtuar, duke pasur parasysh vendin parësor që zënë në një shoqëri demokratike të drejtat e mbrojtjes dhe parimi i mbisundimit të së drejtës (*Poitrinol k. Francës*, § 38; *Guérin k. Francës*, § 45; *Omar k. Francës* [DhM], § 42);
- papranueshmëria e një rekursi në kasacion, e bazuar vetëm te fakti që kërkuesi nuk është vetëdorëzuar në zbatim të vendimit gjyqësor i cili është objekt i rekursit, e shtrëngon të interesuarin që ta ndëshkojë tani e tutje veten me atë heqje lirie që rezulton nga vendimi i kundërshtuar, ndërkohë që ky vendim nuk mund të quhet si i formës së prerë për sa kohë që nuk është marrë vendim rreth rekursit apo që nuk ka kaluar afati për rekurs. Kërkuesi i diktohet kështu një barrë e shpërpjesëtuar, duke e prishur baraspeshën e drejtë që duhet të ketë ndërmjet shqetësimit të ligjshëm për të siguruar zbatimin e vendimeve gjyqësore, në njërën anë, dhe të drejtës për qasje te gjyqtari i kasacionit e ushtrimit të të drejtave të mbrojtjes, në anën tjetër (*po aty*, §§ 40-41; *Guérin k. Francës*, § 43).

40. E njëjta gjë vlen të thuhet edhe kur humbja e së drejtës për rekurs në kasacion rrjedh si sanksion nga mosrespektimi i detyrimit për vetëdorëzim (*Khalfaoui k. Francës*, § 46; *Papon k. Francës (nr. 2)*, § 100).

41. Por, nga ana tjetër, kërkesa për vendosjen e një depozite garancie si kusht paraprak për kundërshtimin e një gjobe për shpejtësi tej normës së lejuar, e cila synon të parandalojë ushtrimin e

apelimeve me qëllim zvarritjeje ose abuzimi në fushën e qarkullimit rrugor, mund të jetë një kufizim i ligjshëm dhe jo i shpërpjesëtuar i së drejtës për qasje në një gjykatë (*Schneider k. Francës* (vend. pran.)).

4. Kufizime të tjera që shkelin të drejtën për qasje në një gjykatë

42. Ato mund të ndodhin, për shembull, kur një i akuzuar bindet prej autoriteteve për të hequr dorë nga apeli i tij përkundrejt një premtimi të rremë për falje të dënimit të dhënë nga gjykata e shkallës së parë (*Marpa Zeeland B.V. e Metal Welding B.V. k. Vendeve të Ulëta*, §§ 46-51), ose kur një gjykatë apeli nuk e ka informuar një të akuzuar rreth një afati të ri për të gjetur avokat me qëllim që të paraqesë një rekurs në kasacion, pas refuzimit për ndihmë të avokatit të tij të caktuar kryesisht (*Kulikowski k. Polonisë*, § 70).

III. Garanci të përgjithshme: kërkesa të natyrës institucionale

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet (...) nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme, e krijuar me ligj, e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij.”

A. Nocioni “gjykatë”

43. Një organ disiplinor ose administrativ mund t’i ketë karakteristikat e një “gjykate” në kuptimin autonom që neni 6 i jep këtij nocioni, sado që ai mund të mos quhet “gjykatë” apo “tribunal” në rendin juridik të brendshëm. Në jurisprudencën e Gjykatës, një gjykatë cilësohet si e tillë në vështrim të funksioneve të saj gjyqësore, domethënë dhënies vendim rreth pikave që i takojnë kompetencës së saj mbi bazën e rregullave juridike dhe pas një procedure të ndjekur në mënyrën e duhur. Ajo duhet të plotësojë gjithashtu edhe disa kërkesa të tjera: pavarësi, veçanërisht në raport me ekzekutivin; paanshmëri; kohëzgjatje mandati të anëtarëve të saj; garanci të dhëna nga procedura e saj, disa prej të cilave figurojnë në vetë tekstin e nenit 6 § 1 (*Belilos k. Zvicrës*, § 64; *Coëme me të tjerë k. Belgjikës*, § 99; *Richert k. Polonisë*, § 43).

44. T’i besohet administratës ndjekja e dënimit të veprave të lehta “penale” nuk është diçka që bie në kundërshtim me Konventën, me kusht që i interesuari të mundë që, për çdo vendim të marrë ashtu ndaj tij, t’i drejtohet një gjykate e cila i ofron garancitë e nenit 6 (*Öztürk k. Gjermanisë*, § 56; *A. Menarini Diagnostics S.R.L. k. Italisë*). Për rrjedhojë, vendimet e dhëna nga çdo autoriteti administrativ që nuk i plotëson kushtet e nenit 6 § 1 duhet t’u nënshtrohen kontrollit të mëtejshëm të një “organi gjyqësor me juridiksion të plotë”. Një ndër karakteristikat që e përkufizojnë një organ të tillë është fuqia për të shfuqizuar në të gjitha pikat, qofshin ato faktike apo juridike, vendimin e organit më të ulët (*po aty*, § 59; *Schmutz k. Austrisë*, § 36; *Gradinger k. Austrisë*, § 44). Kështu janë, për shembull, juridiksionet administrative të cilat ushtrojnë një kontroll gjyqësor që shkon përtej një kontrolli “formal” ligjshmërie dhe që përmban një analizë të hollësishme të përshtatshmërisë e të përpjesëtueshmërisë së dënimit të dhënë nga administrata (*A. Menarini Diagnostics S.R.L. k. Italisë*, §§ 63-67, në rastin e një gjobe të vënë nga një autoritet rregullator i pavarur i ngarkuar me konkurrencën). Në të njëjtën mënyrë, një kontroll gjyqësor mund t’i plotësojë kushtet e nenit 6 edhe atëherë kur është vetë ligji ai që e përcakton masën e dënimit sipas shkallës së seriozitetit të veprës (*Malige k. Francës*, §§ 46-51, në rastin e zbritjes së pikëve që i ishin dhënë zotëruesit të një lejeje drejtimi).

45. Kompetenca për të dhënë një vendim të detyrueshëm i cili nuk mund të ndryshohet nga një autoritet jogjyqësor është e pandashme nga vetë nocioni i “gjykatës” (*Findlay k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 77).

B. Gjykatë e krijuar me ligj

46. Sipas nenit 6 § 1, një gjykatë duhet të jetë gjithmonë “e krijuar me ligj”. Kjo shprehje pasqyron parimin e shtetit të së drejtës, të pandashëm nga çdo sistem mbrojtjeje të krijuar nga Konventa dhe Protokollat e saj (*Jorgic k. Gjermanisë*, § 64; *Richert k. Polonisë*, § 41). Ç’është e vërteta, një organ që nuk është krijuar në përputhje me vullnetin e ligjvënësit do të ishte patjetër i zhveshur nga legjitimiteti i kërkuar në një shoqëri demokratike për të gjykuar çështjet e individëve (*Lavents k. Letonisë*, § 114; *Gorguiladzé k. Gjeorgjisë*, § 67; *Kontalexis k. Greqisë*, § 38).

47. “Ligji” që ka parasysh neni 6 § 1 është pra jo vetëm legjislacioni lidhur me krijimin dhe kompetencën e organeve gjyqësore (*Lavents k. Letonisë*, § 114; *Richert k. Polonisë*, § 41; *Jorgic k. Gjermanisë*, § 64), por edhe çdo dispozitë tjetër e së drejtës së brendshme, mosrespektimi i së cilës e bën të parregullt pjesëmarrjen e një apo disa gjyqtarëve në shqyrtimin e çështjes (*Pandjigidzé me të tjerë k. Gjeorgjisë*, § 104; *Gorguiladzé k. Gjeorgjisë*, § 68). Shprehja “e krijuar me ligj” ka të bëjë jo vetëm me bazën ligjore të vetë ekzistencës së “gjykatës”, por edhe me respektimin nga gjykata të normave të posaçme që rregullojnë funksionimin e saj (*po aty*) si edhe me përbërjen e trupit gjyqësor në secilën çështje (*Posokhov k. Rosisë*, § 39; *Fatullayev k. Azerbajxhanit*, § 144; *Kontalexis k. Greqisë*, § 42).

48. Prandaj, një gjykatë e cila nuk është kompetente për të gjykuar një të pandehur në përputhje me dispozitat e zbatueshme të së drejtës kombëtare nuk është “e krijuar me ligj” në kuptimin e nenit 6 § 1 (*Richert k. Polonisë*, § 41; *Jorgic k. Gjermanisë*, § 64).

49. Vendosja e shprehjes “e krijuar me ligj” në nenin 6 “ka për qëllim të shmangë mundësinë që organizimi i sistemit gjyqësor (...) t’i lihet në dorë ekzekutivit dhe të bëjë që kjo fushë të përcaktohet nga një ligj i miratuar prej Parlamentit” (*Richert k. Polonisë*, § 42; *Coëme me të tjerë k. Belgjikës*, § 98). Por, në vendet me të drejtë të kodifikuara, organizimi i sistemit gjyqësor nuk mund t’u lihet në dorë as autoriteteve gjyqësore, çka nuk e përjashton sidoqoftë që atyre t’u njihet njëfarë kompetence për interpretim të legjislacionit kombëtar në këtë fushë (*po aty*; *Gorguiladzé k. Gjeorgjisë*, § 69).

50. Mosrespektimi nga një gjykatë i dispozitave të së drejtës së brendshme që përcaktojnë krijimin dhe kompetencën e organeve gjyqësore përbën në parim shkelje të nenit 6 § 1. Gjykata ka pra kompetencë për t’u shprehur rreth respektimit të së drejtës së brendshme në lidhje me këtë pikë. Megjithatë, duke pasur parasysh parimin e përgjithshëm se u takon në radhë të parë vetë juridiksioneve kombëtare që ta interpretojnë të drejtën e brendshme, Gjykata çmon se ajo nuk duhet ta qortojë vlerësimin e tyre përveçse në rast shkeljeje flagrante të këtij legjislacioni (*Coëme me të tjerë k. Belgjikës*, § 98 *in fine*; *Lavents k. Letonisë*, § 114). Detyra e Gjykatës kufizohet pra vetëm që të kërkojë nëse ka motive të arsyeshme të cilat e përlligjin që autoritetet të deklarohen se janë kompetente (*Jorgic k. Gjermanisë*, § 65).

51. Ja disa shembuj ku Gjykata ka gjetur se organi në fjalë nuk ishte një “gjykatë e krijuar me ligj”:

- Gjykata e Kasacionit që kishte gjykuar disa të pandehur të tjerë që nuk ishin ministra për vepra të bashkëlidhura me ato për të cilat ndiqeshin ministrat, ndërkohë që rregulli i bashkëlidhjes nuk ishte i përcaktuar me ligj (*Coëme me të tjerë k. Belgjikës*, §§ 107-108);
- një juridiksion i përbërë nga dy ndihmësgjyqtarë të zgjedhur për të qenë pjesëtarë të trupit gjyqësor në një çështje të caktuar në shkelje të detyrimit ligjor të zgjedhjes me short dhe të kohëzgjatjes maksimale të shërbimit vetëm dy javë në vit (*Posokhov k. Rosisë*, § 43);
- një juridiksion i përbërë nga ndihmësgjyqtarë të cilët kishin vazhduar të bënin pjesë në trupin gjyqësor në përputhje me traditën e krijuar, ndërkohë që ishte shfuqizuar ligji për

ndihmësgjyqtarët dhe nuk ishte miratuar asnjë ligj i ri (*Pandjigidzé me të tjerë k. Gjeorgjisë*, §§ 108-111);

- një juridiksion përbërja e të cilit nuk ishte në përputhje me ligjin sepse dy prej gjyqtarëve ishin tërhequr nga gjykimi i asaj çështjeje (*Lavents k. Letonisë*, § 115).

52. Gjykata e ka gjetur gjykatën “të krijuar me ligj” në rastet e mëposhtme:

- një juridiksion gjerman që gjykonte një person për akte gjenocidi të kryera në Bosnjë (*Jorgic k. Gjermanisë*, §§ 66-71);
- një juridiksion i specializuar për të gjykuar në fushën e korrupsionit dhe të krimit të organizuar (*Fruni k. Sllovakisë*, § 140).

C. Pavarësia dhe paanshmëria e gjykatës

53. E drejta për një proces të rregullt e garantuar nga neni 6 § 1 kërkon që çdo çështje të gjykohet nga një “gjykatë e pavarur dhe e paanshme” e krijuar me ligj. Ndërmjet nocioneve të pavarësisë dhe të paanshmërisë objektive ka një lidhje të ngushtë. Për këtë arsye, Gjykata e gjykon shpesh bashkërisht pikën lidhur me respektimin e tyre (*Findlay k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 73).

Parimet e zbatueshme për të përcaktuar nëse një gjykatë mund të quhet si “e pavarur dhe e paanshme” përdoren njëloj për gjyqtarët profesionistë, për ndihmësgjyqtarët dhe për anëtarët e jurive (*Holm k. Suedisë*, § 30).

1. Gjykata e pavarur

a. Parime të përgjithshme

54. Neni 6 § 1 kërkon një pavarësi nga pushtetet e tjera – domethënë nga ekzekutivi dhe nga legjislativi – por edhe nga palët (*Ninn-Hansen k. Danimarkës* (vend. pran.)).

55. Ndonëse nocioni i ndarjes së pushteteve të organeve politike të shtetit dhe të autoritetit gjyqësor po merr një rëndësi përherë më të madhe në jurisprudencën e Gjykatës, as neni 6, as kurrfarë dispozite tjetër e Konventës nuk i detyron shtetet që të përshtaten në përputhje me këtë apo atë nocion kushtetues teorik lidhur me caqet e pranueshme të ndërveprimit midis njërës dhe tjetrit. Puna është gjithmonë që të shihet nëse, në një çështje të caktuar, janë përmbushur apo jo kërkesat e Konventës (*Henryk Urban e Ryszard Urban k. Polonisë*, § 46).

b. Kriteret për vlerësimin e pavarësisë

56. Për të përcaktuar nëse një organ mund të quhet si “i pavarur”, Gjykata merr parasysh kriteret e mëposhtme (*Findlay k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 73):

- i. mënyra e emërimit dhe
- ii. kohëzgjatja e mandatit të anëtarëve të tij,
- iii. ekzistenca e një mbrojtjeje kundër trysnive të jashtme,
- iv. nëse duket apo jo i pavarur nga pamja e jashtme.

i. Mënyra e emërimit e anëtarëve të organit

57. Emërimi i gjyqtarëve nga Parlamenti nuk mund të interpretohet në vetvete sikur hedh ndonjë hije dyshimi rreth pavarësisë së tyre (*Filippini k. San-Marinos* (vend. pran.); *Ninn-Hansen k. Danimarkës* (vend. pran.)).

58. Në të njëjtën mënyrë, emërimi i gjyqtarëve nga ekzekutivi mund të lejohet, me kusht që ata të mos i nënshtrohen asnjë ndikimi e asnjë trysnie kur ushtrojnë atributet e tyre gjyqësore (*Henryk Urban e Ryszard Urban k. Polonisë*, § 49; *Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 79).

59. Ndonëse caktimi i një çështjeje këtij apo atij gjyqtari ose kësaj apo asaj gjykate i përket hapësirës për vlerësim që gëzojnë në këtë fushë autoritetet kombëtare, Gjykata duhet të bindet se ai është bërë në pajtim me nenin 6 § 1, dhe në veçanti me kërkesat për pavarësi e paanshmëri (*Moiseyev k. Rusisë*, § 176).

ii. Kohëzgjatja e mandatit të anëtarëve të organit

60. Asnjë kohëzgjatje e veçantë mandati nuk konsiderohet si minimum i domosdoshëm. Pamundësia e heqjes së gjyqtarëve gjatë mandatit duhet të konsiderohet në përgjithësi si një pasojë e pashmangshme e pavarësisë së tyre. Sidoqoftë, mungesa e pohimit shprehimisht të kësaj gjëje në ligj nuk nënkupton një mungesë pavarësie përderisa ajo njihet faktikisht dhe kushtet e tjera të nevojshme janë të pranishme (*Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 80).

iii. Garancitë kundër trysnive të jashtme

61. Pavarësia gjyqësore kërkon që ndaj asnjë gjyqtari të mos ushtrohet ndikim i paligjshëm nga jashtë ose nga brenda pushtetit gjyqësor. Pavarësia e brendshme gjyqësore kërkon që gjyqtarët të mos i nënshtrohen asnjë direktive apo trysnie nga ana e kolegëve të tyre ose nga ata që kanë përgjegjësi administrative brenda gjykatës, si për shembull kryetari i kësaj të fundit apo i ndonjë prej dhomave të saj. Mungesa e garancive të mjaftueshme për ta ruajtur pavarësinë e gjyqtarëve brenda pushtetit gjyqësor dhe, veçanërisht, në raport me eprorët e tyre, mund ta çojë Gjykatën në përfundimin se dyshimet e një paditësi lidhur me pavarësinë dhe paanshmërinë e në gjykate mund të shihen si objektivisht të përligjura (*Parlov-Tkalcic k. Kroacisë*, § 86; *Daktaras k. Lituanisë*, § 36; *Moiseyev k. Rusisë*, § 184).

iv. Pavarësia në pamje të jashtme

62. Për të vendosur nëse një gjykatë mund të shihet si e pavarur ashtu siç e kërkon neni 6 § 1, rëndësi mund të kenë edhe pamjet e jashtme. Bëhet fjalë për besimin që gjykatat, në një shoqëri demokratike, duhet të ngjallin te publiku e në radhë të parë, për sa u përket proceseve penale, te të pandehurit (*Sahiner k. Turqisë*, § 44).

63. Për t'u shprehur nëse ka apo jo një arsye të drejtë për të dyshuar për një mungesë pavarësie ose paanshmërie te një juridiksion, pikëpamja e të akuzuarit është me rëndësi, por megjithatë nuk luan ndonjë rol vendimtar. Elementi përcaktues është që të shihet nëse dyshimet e ngritura nga i interesuari mund të quhen si objektivisht të përligjura (*Incal k. Turqisë*, § 71). Nuk ka asnjë problem pavarësie në qoftë se Gjykata çmon që një "vëzhgues i pavarur" nuk do të kishte asnjë arsye për t'u shqetësuar duke pasur parasysh rrethanat e çështjes në fjalë (*Clarke k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

64. Në qoftë se gjykata ka midis anëtarëve të saj persona të cilët ndodhen në pozitë varësie funksionesh ose shërbimesh në marrëdhënie me njërën nga palët, të pandehurit mund të dyshojnë me të drejtë për pavarësinë e këtyre personave (*Sahiner k. Turqisë*, § 45).

2. Gjykata e paanshme

65. Neni 6 § 1 e detyron çdo gjykatë që i përket fushës së tij të zbatimit që të jetë "e paanshme". Paanshmëria përkufizohet zakonisht me mungesën e çdolloj paragjykimi apo anshmërie dhe mund të vlerësohet në mënyra të ndryshme (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], § 118; *Micallef k. Maltës* [DhM], § 93).

a. Kriteret për vlerësim të paanshmërisë

66. Gjykata bën një dallim midis:

- i. një *kriteri subjektiv*, domethënë duke kërkuar për të përcaktuar bindjen ose interesin personal të këtij apo atij gjyqtari në një çështje të caktuar;
- ii. një *kriteri objektiv*, domethënë duke përcaktuar nëse gjyqtari ofronte garanci të mjaftueshme për të përjashtuar në këtë drejtim çdo dyshim të drejtë (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], § 118; *Piersack k. Belgjikës*, § 30; *Grievés k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 69).

67. Mirëpo kufiri ndërmjet këtyre dy nocioneve nuk është hermetik, sepse përveçqë vetë sjellja e gjyqtarit ka mundësi që, nga këndvështrimi i një vëzhguesi të jashtëm, të ngjallë dyshime objektivisht të përligjura për sa i përket paanshmërisë së tij (kriter objektiv), ajo mund të prekë gjithashtu edhe pikën lidhur me bindjen e tij personale (kriter subjektiv). Për këtë arsye, zbatueshmëria e njërit kriter apo e tjetrit, ose e të dyve së bashku, do të varet nga rrethanat e veçanta të sjelljes së kundërshtuar (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], §§ 119 et 121).

i. Kriteri subjektiv

68. Në kuadrin e kriterit subjektiv, Gjykata ka qenë gjithmonë e mendimit se paanshmëria personale e një gjyqtari prezumohet deri sa nuk ka provë të kundërt (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], § 119; *Hauschildt k. Danimarkës*, § 47).

69. Për sa i përket llojit të provës që duhet, ajo ka kërkuar për shembull të verifikojë bazueshmërinë e disa pretendimeve sipas të cilave një gjyqtar kishte treguar njëfarë armiqësie të çfarëdoshme ose, i shtyrë nga disa arsye me natyrë personale, kishte vepruar në mënyrë të tillë që një çështje e caktuar t'i jepej atij për gjykim (*De Cubber k. Belgjikës*, § 25).

70. Sado që nganjëherë është e vështirë që të sillet ajo provë që do ta përmbyste prezumimin e paanshmërisë subjektive të një gjyqtari, kërkesa e paanshmërisë objektive ofron një garanci shtesë që ka rëndësi. Gjykata e pranon vështirësinë e vërtetimit të ekzistencës së një shkeljeje të nenit 6 për anshmëri subjektive, prandaj ajo i drejtohet në shumicën dërrmuese të rasteve kriterit objektiv (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], § 119).

ii. Kriteri objektiv

71. Kriteri objektiv, kur në dyshim vihet një juridiksion kolegjal, kërkon që të shtrohet pyetja se mos, pavarësisht nga qëndrimi personal i njërit prej anëtarëve të tij, ka disa fakte të verifikueshme që japin të drejtë për të dyshuar rreth paanshmërisë së vetë juridiksionit (*Castillo Algar k. Spanjës*, § 45).

72. Për t'u shprehur nëse, në një çështje të caktuar, ka apo jo një arsye të drejtë për të dyshuar për një mungesë paanshmërie nga ana e një gjyqtari, pikëpamja e atij që ankohet për këtë gjë është me rëndësi, por nuk luan ndonjë rol vendimtar. Elementi përcaktues është që të shihet nëse dyshimet e ngritura prej tij mund të quhen si objektivisht të përligjura (*Ferrantelli e Santangelo k. Italisë*, § 58; *Padovani k. Italisë*, § 27).

73. Vlerësimi objektiv ka të bëjë në thelb me lidhjet hierarkike ose të tjera ndërmjet gjyqtarit dhe aktorëve të tjerë të procedurës, të cilat i përligjin objektivisht disa dyshime për sa i përket paanshmërisë së gjykatës dhe nuk e përmbushin normën e Konventës në fushën e paanshmërisë objektive (*Micallef k. Maltës* [DhM], § 97). Për rrjedhojë, për secilën çështje duhet të vendoset konkretisht nëse natyra dhe shkalla e lidhjes në fjalë janë të tilla që nxjerrin në pah një mungesë paanshmërie nga ana e gjykatës (*Pullar k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 38).

74. Në këtë fushë, edhe pamjet e jashtme mund të jenë me rëndësi. Bëhet fjalë për besimin që gjykatat e një shoqërie demokratike duhet të ngjallin te publiku, duke përfshirë edhe të pandehurit.

Prandaj, çdo gjyqtar për të cilin mund të ketë me të drejtë dyshime për mungesë paanshmërie, duhet të tërhiqet nga gjykimi (*Castillo Algar k. Spanjës*, § 45).

75. Duhet të merren gjithashtu parasysh edhe disa pika që kanë të bëjnë me organizimin e brendshëm (*Piersack k. Belgjikës*, § 30 d)). Ekzistenca e procedurave kombëtare për garantimin e paanshmërisë, konkretisht disa norma që rregullojnë tërheqjen e gjyqtarëve nga një çështje, është një faktor me rëndësi. Rregulla të tilla shprehin kujdesin e ligjvënësit kombëtar për të shmangur çdolloj dyshimi të arsyeshëm për sa i përket paanshmërisë së gjyqtarit ose të juridiksionit në fjalë dhe përbëjnë një përpjekje për ta siguruar paanshmërinë duke e zhdukur shkakun e shqetësimeve në këtë fushë. Përveçse garantojnë mungesën e ndonjë anshmërie të vërtetë, ata synojnë të shmangin çdo dukje anshmërie në pamje të jashtme dhe forcojnë kështu atë besim që gjykatat e një shoqërie demokratike duhet t'i ngjallin publikut (*Micallef k. Maltës* [DhM], § 99; *Mežnarić k. Kroacisë*, § 27; *Harabin k. Sllovakisë*, § 132). Gjykata do t'i marrë parasysh këta rregulla për të vlerësuar nëse një gjykatë ka qenë e paanshme dhe, sidomos, nëse drujtjet e paditësit mund të quhen si objektivisht të përligjura (*Pfeifer e Plankl k. Austrisë*, § 6; *Oberschlick k. Austrisë (nr. 1)*, § 50; *Pescador Valero k. Spanjës*, §§ 24-29).

b. Situatat ku mund të shtrohet pika e një mungese paanshmërie gjyqësore

76. Ka dy situata të mundshme ku shtrohet pika e një mungese paanshmërie gjyqësore (*Kyprianou k. Qipros* [DhM], § 121):

- i. e para është *funksionale për vetë natyrën e saj* dhe ka të bëjë, për shembull, me ushtrimin e funksioneve të ndryshme nga i njëjti person në kuadrin e procesit gjyqësor ose me lidhje hierarkike apo të tjera midis tij dhe një personi tjetër në këtë proces;
- ii. e dyta ka një *karakter personal* dhe ka si zanafillë *sjelljen e një gjyqtari* në një çështje të caktuar.

i. Situatat me natyrë funksionale

α. Ushtrimi i funksioneve të ndryshme gjyqësore

77. Thjesht fakti që një gjyqtar ka marrë tashmë vendime përpara procesit, në lidhje sidomos me paraburgimin, nuk mund të paraqitet sikur përligj në vetvete dyshime për sa i përket paanshmërisë së tij; ato që kanë rëndësi janë shtrirja dhe natyra e këtyre vendimeve (*Fey k. Austrisë*, § 30; *Sainte-Marie k. Francës*, § 32; *Nortier k. Vendeve të Ulëta*, § 33). Mirëpo, meqenëse një vendim për mbajtje në paraburgim kërkon një fajësi “shumë të qartë”, paanshmëria e gjykatave mund të duket sikur duhet të merret me rezervë dhe dyshimet që ngre paditësi në këtë drejtim mund të paraqiten si objektivisht të përligjura (*Hauschildt k. Danimarkës*, §§ 49-52).

78. Fakti që një gjyqtar të ketë figuruar dikur midis pjesëtarëve të Prokurorisë nuk përbën një arsye për të dyshuar për ndonjë mungesë paanshmërie; mirëpo, në qoftë se një gjyqtari që, pasi ka punuar në prokurori në një funksion të tillë ku i është dashur të trajtojë një dosje të caktuar në kuadrin e detyrave që i ishin dhënë, del se i ngarkohet e njëjta çështje, por kësaj radhe si magjistrat i gjykatës, atëherë publiku ka të drejtë të druhet që ai nuk ofron garanci të mjaftueshme për paanshmëri (*Piersack k. Belgjikës*, § 30 b) et d)).

79. Edhe ushtrimi fillimisht i funksionit të hetuesit e pastaj i atij të gjyqtarit nga i njëjti person dhe në të njëjtën çështje e ka çuar gjithashtu Gjykatën në përfundimin se paanshmëria e juridiksionit gjykues mund të dukej si për t'u parë me mosbesim në sytë e paditësit (*De Cubber k. Belgjikës*, §§ 27-30).

Megjithatë, kur pjesëmarrja e gjyqtarit në fazën e hetimit ishte e kufizuar në kohë dhe kishte pasur të bënte me marrjen në pyetje të dëshmitarëve pa bërë vlerësim të provave dhe pa nxjerrë as konkluzionin më të vogël, Gjykata ka gjykuar se drujtja e paditësit se mos juridiksionit kombëtar

kompetent i mungonte paanshmëria nuk mund të shihet si objektivisht e përligjur (*Bulut k. Austrisë*, §§ 33-34).

80. Asnjë problem për sa i përket ndonjë mungese paanshmërie gjyqësore nuk shtrohet kur gjyqtari ka dhënë më parë disa vendime thjesht formale e procedurale në stadi të tjera të procedurës; por, nga ana tjetër, ky problem mund të shtrohet në qoftë se, në stadi të tjera të procedurës, gjyqtari është shprehur tashmë rreth fajësisë së të akuzuarit (*Gómez de Liaño y Botella k. Spanjë*, §§ 67-72).

81. Vetëm fakti që një gjyqtar është shprehur më parë rreth disa akuzave penale të ngjashme por pa lidhje ose që ai ka gjykuar një të bashkakuzuar në një procedurë penale më vete nuk mjafton në vetvete për të hedhur dyshim rreth paanshmërisë së tij në një çështje të mëvonshme (*Kriegisch k. Gjermanisë* (vend. pran.); *Khodorkovskiy e Lebedev k. Rusisë*, § 544). Megjithatë, ndryshe ndodh në qoftë se gjykimet e tij të mëparshme përmbajnë konkluzione të cilat e paragjykojnë efektivisht pikën lidhur me fajësinë e një të akuzuarit të ndjekur më pas (*Poppe k. Vendeve të Ulëta*, § 26; *Schwarzenberger k. Gjermanisë*, § 42; *Ferrantelli e Santangelo k. Italisë*, § 59).

82. Detyra për paanshmëri nuk mund të interpretohet sikur i dikton çdo juridiksioni epror që shfuqizon një vendim administrativ ose gjyqësor detyrimin për t'ia dërguar çështjen një autoriteti tjetër gjyqësor ose një organi me përbërje tjetër të këtij autoriteti (*Thomann k. Zvicrës*, § 33; *Stow e Gai k. Portugalisë* (vend. pran.)).

β. Lidhjet hierarkike ose të tjera me një aktor tjetër të procedurës

• Lidhjet hierarkike

83. Ngritja pranë juridiksioneve ushtarake e akuzave penale kundër ushtarakëve nuk është në parim e papajtueshme me dispozitat e nenit 6 (*Cooper k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 110). Megjithatë, kur anëtarët e gjykatës ushtarake janë nga pikëpamja hierarkike të gjithë vartës të oficerit që ngre padinë dhe nën urdhrat e tij, dyshimet që shfaq paditësi për sa u përket pavarësisë dhe paanshmërisë së gjykatës mund të shihen si objektivisht të përligjura (*Findlay k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 76; *Miller me të tjerë k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 30-31).

84. Gjykimi i civilëve nga një gjykatë e përbërë nga pjesëtarë të forcave të armatosura mund të ngjallë me të drejtë frikën se mos gjykata e lë veten të udhëhiqet padrejtësisht nga konsiderata të anshme (*Incal k. Turqisë*, § 72; *Ibrahim Ülger k. Turqisë*, § 26). Edhe sikur një gjyqtar ushtarak, në një procedurë të drejtuar kundër një civili, të marrë pjesë vetëm në një vendim të ndërmjetëm i cili mbetet në fuqi, e gjithë procedura nuk duket më në pamje të jashtme se është kryer nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme (*Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 115).

85. Situatat ku një gjykatë ushtarake ushtron një juridiksion lidhur me një civil për veprime të drejtuara kundër forcave të armatosura mund të ngjallin dyshime të arsyeshme për sa i përket paanshmërisë objektive të një gjykate të tillë. Një sistem gjyqësor në kuadër të të cilit një juridiksioni ushtarak i kërkohet të gjykojë një person që nuk i përket ushtrisë mund të perceptohet lehtësisht sikur e fshin krejt distancën e nevojshme ndërmjet juridiksionit dhe palëve në një procedurë penale, edhe sikur të ketë masa të mjaftueshme mbrojtëse për ta garantuar pavarësinë e këtij juridiksioni (*Ergin k. Turqisë (nr. 6)*, § 49).

86. Marrja vendim nga gjykatat ushtarake për akuza në fushën penale të drejtuara kundër civilëve nuk mund të gjykohet si në përputhje me nenin 6 përveçse në rrethana shumë të jashtëzakonshme (*Martin k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 44).

• Lidhje të tjera

87. Dyshime objektivisht të përligjura për sa i përket paanshmërisë së kryetares së një juridiksioni gjykimi janë konstatuar thjesht për faktin që bashkëshorti i saj drejtonte ekipin e hetuesve të ngarkuar me hetimin e rastit të paditësve (*Dorozhko e Pozharskiy k. Estonisë*, §§ 56-58).

88. Fakti që një anëtar i gjykatës ka njohje personale me një prej dëshmitarëve në një çështje nuk nënkupton medoemos që ky anëtar do të ketë një paragjykim favorizues ndaj dëshmisë së atij personi. Nëse natyra dhe shkalla e lidhjes në fjalë janë të tilla sa që të tregojnë një mungesë paanshmërie nga ana e gjykatës, kjo duhet të vendoset sipas secilit rast çështjeje (*Pullar k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 38, lidhur me praninë në juri të një të punësuarit të njërit prej dy dëshmitarëve kyç të akuzës; *Hanif e Khan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 141, lidhur me praninë e një polici në juri).

ii. Situatat me natyrë personale

89. Autoritetet gjyqësore duhet të tregojnë maturinë më të lartë sa herë që gjykojnë një çështje, me qëllim që të ruajnë figurën e tyre si gjyqtarë të paanshëm. Kjo maturi duhet t'i shtyjë ata që të mos e përdorin shtypin, qoftë edhe për t'u përgjigjur ndaj provokimeve. Këtë e lypin normat më të larta të drejtësisë dhe madhështia e funksionit gjyqësor (*Lavents k. Letonisë*, § 118; *Buscemi k. Italisë*, § 67). Kështu, kur kryetari i gjykatës ka përdorur publikisht disa shprehje që nënkuptonin një vlerësim negativ të kauzës së paditësit përpara se të kryesonte organin gjyqësor që duhej të merrte vendim për çështjen, këto deklarata ishin të tilla që i përlligjinin objektivist drujtjet e paditësit lidhur me paanshmërinë e tij (*po aty*, § 68; shih gjithashtu *Lavents k. Letonisë*, § 119, ku një gjykatës e kishte kritikuar publikisht mbrojtjen dhe, po publikisht, kishte treguar habi që i akuzuari nuk kishte deklaruar se ishte i pafajshëm).

90. Por, asnjë shkelje e nenit 6 nuk është gjetur lidhur me disa deklarata të bëra për shtypin nga disa pjesëtarë të autoritetit gjyqësor kombëtar dhe me një artikull të botuar nga Shoqata Kombëtare e Gjyqtarëve dhe Prokurorëve, ku kritikoheshin klima politike në të cilën ishte zhvilluar procesi, reformat legislative të propozuara nga qeveria si dhe strategjia e mbrojtjes, por pa u shprehur rreth fajësisë së paditësit. Për më tepër, juridiksionet e ngarkuara me shqyrtimin e çështjes së paditësit ishin të përbëra tërësisht nga gjyqtarë profesionistë të cilët kishin një përvojë e një përgatitje që u jepnin atyre mundësi për të shmangur çdolloj ndikimi të jashtëm në proces (*Previti k. Italisë* (vend. pran.), § 253).

IV. Garanci të përgjithshme: kërkesa të natyrës procedurale

A. Rregullsia

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet drejtësisht (...) nga një gjykatë (...) e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij. (...)”

1. Barazia e mjeteve dhe procedura me ballafaqim

91. Barazia e mjeteve është një prej elementeve të pandashme nga nocioni i procesit të rregullt. Ajo kërkon që secilës palë t'i jepet një mundësi e arsyeshme për t'i parashtruar argumentet e veta në kushte të cilat nuk e vënë atë në një situatë të pavolitshme në krahasim me kundërshtaren e vet (*Foucher k. Francës*, § 34; *Bulut k. Austrisë*; *Bobek k. Polonisë*, § 56; *Klimentyev k. Rusisë*, § 95). Ajo kërkon që të ruhet një baraspeshë e drejtë midis palëve dhe zbatohet po aq në fushën civile sa edhe në atë penale.

92. E drejta për një proces me ballafaqim nënkupton në parim që palëve t'u jepet mundësi për të marrë dijeni e për të bërë komente për të gjitha provat e paraqitura dhe të gjitha vërejtjet e

parashtruara me synimin për të ndikuar mbi vendimin e gjykatës. Ajo është e lidhur ngushtë me parimin e barazisë së mjeteve dhe, ç'është e vërteta, Gjykata ka dalë nganjëherë në përfundimin se ka pasur shkelje të nenit 6 § 1 duke i shqyrtuar së bashku të dyja nocionet.

93. Jurisprudenca e Gjykatës ka njohur një zhvillim të madh, sidomos lidhur me rëndësinë që u kushtohet pamjeve të jashtme dhe ndjeshmërisë së shtuar të publikut ndaj miradministrimit të drejtësisë (*Borgers k. Belgjikës*, § 24).

94. Në fushën penale, neni 6 § 1 mbivendoset me garancitë specifike të nenit 6 § 3, ndonëse ai nuk kufizohet vetëm te të drejtat minimale që parashtrohen aty. Madje, garancitë që figurojnë në nenin 6 § 3 janë konkretisht elemente që përfshihen në nocionin e procesit të rregullt në kuptimin e nenit 6 § 1.

a. Barazia e mjeteve

95. Një kufizim i të drejtave të mbrojtjes është gjetur në çështjen *Borgers k. Belgjikës*, ku paditësi ishte penguar t'u përgjigjej konkluzioneve të zëvendësprokurorit të përgjithshëm pranë Gjykatës së Kasacionit dhe nuk kishte marrë kopje të tyre paraprakisht. Kjo pabarazi ishte thelluar nga pjesëmarrja e zëvendësprokurorit të përgjithshëm, në cilësi këshillimore, në ndërkëshillimet e juridiksionit të lartë.

96. Gjykata ka dalë në konkluzionin se kishte pasur një shkelje të nenit 6 § 1 të bashkuar me nenin 6 § 3 në një proces penal ku avokatit të mbrojtjes i ishte dashur të priste 15 orë përpara se të mund ta mbronte më në fund kauzën e tij në orët e para të mëngjesit (*Makhfi k. Francës*). Po ashtu, ajo ka gjetur një shkelje të parimit të barazisë së mjeteve para një Gjykate të Lartë që po gjykonte një çështje penale: paditësi, i cili ishte dënua në apel dhe kishte kërkuar të ishte i pranishëm, ishte përjashtuar nga një seancë paraprake e mbajtur me dyer të mbyllura (*Zhuk k. Ukrainës*, § 35).

97. Por, nga ana tjetër, një ankesë e bërë mbi bazën e një pabarazie mjeteshe është gjykuar si haptazi e pabazuar kur paditësi ankohej se prokurori kishte qëndruar në një podium më të lartë në krahasim me palët. I akuzuari nuk ishte gjendur në një situatë të pavolitshme për sa i përket mbrojtjes së interesave të tij (*Diriöz k. Turqisë*, § 25).

98. Mungesa e disa rregullave të procedurës penale në legjislacion mund ta cenojë barazinë e mjeteve, sepse ata kanë për qëllim që ta mbrojnë të akuzuarin nga çdolloj shpërdorimi autoriteti dhe sepse është mbrojtja ajo që rrezikon pra më shumë t'i vuajë mangësitë si dhe ndonjë paqartësi në këta rregulla (*Coëme me të tjerë k. Belgjikës*, § 102).

99. Dëshmitarët e akuzës dhe dëshmitarët e mbrojtjes duhet të trajtohen njëllë: megjithatë gjetja e një shkeljeje varet nga fakti nëse dëshmitari ka luajtur faktikisht ndonjë rol të privilegjuar (*Bonisch k. Austrisë*, § 32; shih *a contrario Brandstetter k. Austrisë*, § 45).

100. Mospërcjellja e provave tek mbrojtja mund ta cenojë barazinë e mjeteve (si edhe të drejtën për një proces me ballafaqim) (*Kuopila k. Finlandës*, § 38, ku mbrojtja nuk e kishte pasur mundësinë të komentonte një shtesë raporti policie).

101. Cenim të barazisë së mjeteve mund të ketë gjithashtu edhe kur i akuzuari ka një qasje të kufizuar te dosja e tij ose në dokumente të tjera me interes publik (*Matyjek k. Polonisë*, § 65).

b. Procesi me ballafaqim

102. Çdo proces penal, duke përfshirë edhe aspektet e tij procedurale, duhet të ketë një karakter ballafaques dhe të garantojë barazinë e mjeteve ndërmjet akuzës dhe mbrojtjes: ky është një nga aspektet themelore të së drejtës për një proces të rregullt. E drejta për një proces penal me ballafaqim nënkupton, për akuzën ashtu si për mbrojtjen, pasjen e mundësisë për t'u njohur me vërejtjet ose provat e paraqitura nga pala tjetër. Për më tepër, neni 6 § 1 kërkon që autoritetet

proceduese t'i komunikojnë mbrojtjes të gjitha provat përkatëse, rënduese ashtu si lehtësuese, që kanë në zotërimin e tyre (*Rowe e Davis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 60).

103. Në fushën penale, neni 6 § 1 mbivendoset shpesh me të drejtat e mbrojtjes të garantuara nga neni 6 § 3, për shembull me të drejtën për të pyetur dëshmitarë.

104. Kur mbrojtjes i janë fshehur prova në emër të interesit publik, nuk i takon Gjykatës të thotë nëse një qëndrim i tillë ishte absolutisht i domosdoshëm sepse, në parim, u përket juridiksioneve të brendshme që t'i vlerësojnë provat që paraqiten para tyre. Gjykata shqyrton më fort nëse procesi vendimmarrës i ka përmbushur me sa ka qenë e mundur kërkesat e ballafaqimit dhe të barazisë së mjeteve dhe nëse ai jepte garanci të përshtatshme për t'i mbrojtur interesat e të akuzuarit.

105. Në vendimin *Rowe e Davis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], Gjykata ka dalë në përfundimin se kishte pasur një shkelje të nenit 6 § 1 ngaqë akuza nuk ia kishte komunikuar provat në fjalë juridiksionit gjykues dhe nuk i kishte dhënë pra mundësi këtij të fundit që të shprehej me vendim rreth pikës lidhur me paraqitjen e tyre, duke ua hequr kështu paditësve të drejtën për një proces të rregullt. Por, në vendimin *Jasper k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM] (§ 58), Gjykata ka nxjerrë konkluzionin se nuk kishte pasur shkelje të nenit 6 § 1 me arsyetimin se provat e pakomunikuara nuk ishin përfshirë në dosjen e akuzës dhe nuk ishin paraqitur asnjëherë para jurisë.

106. Gjithsesi, e drejta për nxjerrje të provave përkatëse nuk është absolute. Në një procedurë penale të caktuar, mund të ketë interesa konkurruese – si siguria kombëtare ose nevoja për të mbrojtur dëshmitarë në rrezik hakmarrjeje apo për të ruajtur fshehtësinë e disa metodave policore për zbulimin e veprave penale – të cilat duhet të peshohen me interesat e të akuzuarit. Në disa raste, mund të jetë e nevojshme që mbrojtjes t'i fshihen disa prova në mënyrë që të ruhen të drejtat themelore të një individi tjetër ose të mbrohet një interes i rëndësishëm publik. Megjithatë, masat që i ngushtojnë të drejtat e mbrojtjes janë të ligjshme në vështrim të nenit 6 § 1 vetëm po qe se janë absolutisht të domosdoshme (*Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 58). Për më tepër, në qoftë se ekziston dëshira për t'i garantuar një proces të rregullt të akuzuarit, të gjitha vështirësitë që i shkaktohen mbrojtjes nga një kufizim i të drejtave të saj duhet të kompensohen në mënyrë të mjaftueshme nga procedura e ndjekur para autoriteteve gjyqësore (*po aty*, § 54; *Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 72).

107. Në çështjen *Edwards e Lewis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], paditësve iu mohua qasja te provat. Përfaqësuesit e mbrojtjes nuk e patën kështu të mundur ta shtjellonin plotësisht para gjyqtarit tezën e tyre lidhur me një kurth. Gjykata nxori këtë përfundim se kishte pasur shkelje të nenit 6 § 1 me arsyetimin se procedura e ndjekur për të vendosur rreth pikave të nxjerrjes së provave dhe të kurthit nuk i kishte përmbushur kërkesat e nevojshme për të garantuar qoftë karakterin ballafaques të procedurës, qoftë barazinë e mjeteve, dhe se ajo nuk i kishte ofruar garancitë që lejonin të mbroheshin në mënyrën e duhur interesat e të akuzuarve.

108. Një shkelje e së drejtës për proces me ballafaqim është gjetur gjithashtu kur palët nuk e kishin marrë raportin e këshilltarit raportues, ndryshe nga zëvendësprokurori i përgjithshëm, dhe nuk kishin mundur t'u përgjigjeshin konkluzioneve të këtij të fundit (*Reinhardt e Slimane-Kaid k. Francës*, §§ 105-106).

2. Arsyetimi i vendimeve gjyqësore

109. Sipas jurisprudencës së vazhdueshme të Gjykatës, e cila pasqyron një parim të lidhur me miradministrimin e drejtësisë, vendimet gjyqësore duhet t'i tregojnë në mënyrë të mjaftueshme arsyet mbi të cilat ato bazohen (*Papon k. Francës* (vend. pran.)).

110. Arsyetimi i vendimeve ka për qëllim që t'u tregojë palëve se ato janë dëgjuar dhe, në këtë mënyrë, të japë ndihmesë për ta bërë vendimin më të pranueshëm nga ana e tyre. Përveç kësaj, ai e detyron gjyqtarin që ta mbështesë arsyetimin e tij në argumente objektive dhe i ruan të drejtat e mbrojtjes. Sidoqoftë, shtrirja e detyrës për arsyetim të vendimit mund të ndryshojë në varësi të

natyrës së këtij të fundit dhe duhet të analizohet në dritën e rrethanave të çështjes (*Ruiz Torija k. Spanjës*, § 29).

111. Ndonëse një gjykatë nuk është e detyruar të japë përgjigje të hollësishme për çdo argument të ngritur (*Van de Hurk k. Vendeve të Ulëta*, § 61), nga vendimi duhet të dalë qartë që janë prekur pikat thelbësore të ngritura në çështje (*Boldea k. Rumanisë*, § 30).

112. Juridiksionet kombëtare duhet t'i tregojnë me një qartësi të mjaftueshme arsyet ku mbështeten vendimet e tyre, në mënyrë që t'u japin mundësi palëve për ta ushtruar me dobi çdo të drejtë apelimi që ato kanë në dispozicion (*po aty; Hadjianastassiou k. Greqisë*).

Arsyetimet e vendimeve të një jurie

113. Juritë në fushën penale japin rrallë vendime të arsyetuara dhe, në një numër të caktuar çështjesh, Komisioni e pastaj Gjykata e kanë shqyrtuar ndikimin e një praktike të tillë mbi rregullsinë e procesit.

114. Konventa nuk e kërkon që anëtarët e jurisë t'i japin arsyet e vendimit të tyre dhe neni 6 nuk nxjerr pengesë që një i akuzuar të gjykohet nga një juri popullore edhe në rastin kur vendimi i saj nuk është i arsyetuar (*Saric k. Danimarkës* (vend. pran.)). Por, prapëseprapë, në mënyrë që të respektohen kërkesat për një proces të rregullt, publiku dhe, në radhë të parë, i akuzuari duhet të jetë në gjendje që ta kuptojë vendimin që është dhënë. Kjo është një garanci thelbësore kundër arbitraritetit (*Taxquet k. Belgjikës* [DhM], § 92; *Legillon k. Francës*, § 53).

115. Në rastin e gjykatave penale me pjesëmarrje jurie popullore, duhet të veprohet në përshtatje me veçoritë e kësaj procedure ku, më së shumti, anëtarët e jurive nuk janë të detyruar – ose nuk kanë mundësi – që ta arsyetojnë bindjen e tyre. Në këto rrethana, neni 6 kërkon që të shihet nëse i akuzuari ka mundur të përfitojë garanci të mjaftueshme me natyrë të tillë që të mënjanojnë çdo rrezik arbitrariteti e që t'i lejojnë atij të kuptojë arsyet e dënimit të vet. Këto garanci procedurale mund të jenë, për shembull, disa udhëzime ose sqarime të dhëna nga kryetari i gjykatës penale për anëtarët e jurisë lidhur me problemet juridike të shtruara ose me provat e paraqitura, si edhe disa pyetje të përpikta e jo të dykuptimta që i shtrohen jurisë nga ky gjyqtar, duke krijuar një kornizë që të shërbejë si bazë për vendimin apo të kompensojë në mënyrë të përshtatshme mungesën e arsytimit të përgjigjeve të jurisë (*R. k. Belgjikës*, vendim i Komisionit; *Zarouali k. Belgjikës*, vendim i Komisionit; *Planka k. Austrisë*, vendim i Komisionit; *Papon k. Francës* (vend. pran.)). Gjykata ka gjetur një shkelje të nenit 6 § 1 kur një gjykatë penale nuk ka pranuar të shtronte pyetje më vete për secilin nga të akuzuarit rreth ekzistencës së rrethanave rënduese, duke e penguar kështu jurinë të përcaktonte përgjegjësinë penale individuale të paditësit (*Goktepe k. Belgjikës*, § 28).

116. Në çështjen *Bellerín Lagares k. Spanjës* (vend. pran.), Gjykata ka vënë re se vendimi i kundërshtuar – të cilit i ishte bashkëngjitur një procesverbal i ndërkëshillimeve të jurisë – përmbante faktet që duhet të përcaktonte juria për ta gjykuar paditësin fajtor, një analizë juridike të këtyre fakteve dhe, për qëllim të përcaktimit të masës së dënimit, një referim ndaj rrethanave që mendohej se ishin me njëfarë ndikimi në shkallën e përgjegjësisë së paditësit në çështjen në fjalë. Ajo ka dalë këndeje në konkluzionin se vendimi në fjalë ishte arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme në vështrim të nenit 6 § 1 të Konventës.

117. Parasysh duhet të merret çdo mjet kundërshtimi që i lihet në dispozicion të akuzuarit (*Taxquet k. Belgjikës* [DhM], § 92). Në këtë çështje, lidhur me paditësin ishin bërë vetëm katër pyetje dhe ato ishin formuluar me fjalë të njëjta si për të bashkakuzuarit e tjerë, çka e kishte peguar atë të shihte se mbi çfarë bazash faktike ose ligjore ishte dënuar. Kjo paaftësi për të kuptuar përse ishte gjetur fajtor ka çuar kështu në një proces të parregullt (*po aty*, § 100).

118. Në çështjen *Judge k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.), Gjykata ka qenë e mendimit se konteksti në të cilin ishte marrë vendimi i paarsyetuar i një jurie skoceze i mjaftonte të akuzuarit për ta kuptuar vendimin e saj. Përveç kësaj, ajo është bindur gjithashtu se e drejta për apelim e

parashikuar në legjislacionin shtetëror do të kishte mjaftuar për të ndrequr çdo dënim parregullsisht në vendimin e jurisë. Sipas legjislacionit në fuqi, gjykata e apelit gëzonte kompetenca të gjera kontrolli dhe mund të shfuqizonte çdo dënim të ardhur si pasojë e një gabimi gjyqësor.

3. E drejta për të heshtur dhe për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes

a. Pohimi dhe fusha e zbatimit

119. Çdo i akuzuar ka të drejtën që të heshtë e të mos ndihmojë aspak për fajësimin e vetes (*Funke k. Francës*, § 44; *O'Halloran e Francis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 45; *Saunders k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 60). Çështje e vërteta, edhe pse neni 6 nuk i përmend shprehimisht, e drejta për të heshtur dhe e drejta për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes janë norma ndërkombëtare përgjithësisht të pranuar të cilat qëndrojnë në zemër të nocionit të procesit të rregullt të sanksionuar nga neni 6. Duke e mbrojtur të pandehurin nga ndonjë shtrëngim i paligjshëm nga ana e autoriteteve, këto imunitete japin ndihmesë për të shmangur gabime gjyqësore dhe për të garantuar rezultatin e kërkuar nga neni 6 (*John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 45).

120. E drejta për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes zbatohet në procedurat penale lidhur me të gjitha llojet e veprave kriminale, nga më e thjeshta deri te më e ndërlikuara (*Saunders k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 74).

121. E drejta për të heshtur është e zbatueshme që në fazën e marrjes në pyetje nga policia (*John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 45).

b. Rrezja e veprimit

122. E drejta për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes nënkupton që, në një çështje penale, akuzuari të kërkojë ta bazojë argumentimin e saj pa përdorur prova të marra përmes shtrëngimit ose trysnive, në kundërshtim me vullnetin e të akuzuarit (*Saunders k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 68; *Bykov k. Rusisë* [DhM], § 92).

123. Megjithatë, e drejta për të mos u vetëfajësuar nuk e ndalon përdorimin, në një procedurë penale, të të dhënave që mund të merren nga i akuzuari duke përdorur fuqi shtrënguese, por që ekzistojnë pavarësisht nga vullneti i të dyshuarit, si për shembull dokumentet e marra në bazë të një mandati, kampionet e frymës, të gjakut, të urinës, si edhe të indeve trupore për analizë të ADN-së (*Saunders k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 69; *O'Halloran e Francis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 47).

124. Një qasje e shpejtë te një avokat bën pjesë tek ato garanci procedurale të cilave Gjykata u kushton një vëmendje të veçantë kur shqyrton pikën nëse një procedurë e ka asgjësuar apo jo vetë thelbin e së drejtës për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes. Në mënyrë që e drejta për një proces të rregullt, e sanksionuar nga neni 6 § 1 të mbetet në mënyrë të mjaftueshme “konkrete dhe efektive”, duhet që, si rregull i përgjithshëm, qasja te një avokat të lejohet që në marrjen e parë në pyetje nga policia, përveçse kur vërtetohet, në dritën e rrethanave të veçanta të çështjes, se ekzistojnë arsye të forta për ta ngushtuar këtë të drejtë (*Salduz k. Turqisë* [DhM], §§ 54-55).

125. Një person i ndaluar gëzon, nga njëra anë, të drejtën për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes e për të heshtur dhe, nga ana tjetër, të drejtën për ndihmën e një avokati gjatë të gjitha marrjeve në pyetje. Pra, bëhet fjalë për të drejta të veçanta: prandaj, një heqje dorë eventuale prej njëres prej tyre nuk sjell heqje dorë nga tjetra. Madje, për më tepër, këto të drejta plotësojnë njëra-tjetrën, përderisa personi i ndaluar duhet *a fortiori* ta përfitojë ndihmën e një avokati kur autoritetet nuk e kanë informuar paraprakisht për të drejtën e tij për të heshtur (*Brusco k. Francës*, § 54; *Navone me të tjerë k. Monakos*, § 74). Rëndësia e njoftimit të së drejtës për të heshtur është e tillë që, edhe sikur një person të pranojë me dashjen e vet që t'u bëjë deklaratat policëve pasi është informuar se ato çfarë do të thotë mund të përdoren si provë kundër tij, zgjedhja e tij nuk mund të quhet si e bërë

në dijëni të plotë në qoftë se atij nuk i është njoftuar shprehimisht asnjë e drejtë për të heshtur dhe ai e ka marrë vendimin e vet pa qenë i ndihmuar nga një avokat (*po aty; Stojkovic k. Francës et Belgique*, § 54).

126. E drejta për të heshtur dhe për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes shërben në parim për të mbrojtur lirinë e një të dyshuari për të zgjedhur që të flasë ose të heshtë ndërkohë që merret në pyetje nga policia. Kjo liri zgjedhjeje komprometohet në realitet po qe se, kur i dyshuari ka zgjedhur të heshtë gjatë marrjes në pyetje, autoritetet përdorin ndonjë dredhi për t'i nxjerrë atij pohime ose deklarata të tjera që e fajësojnë atë, të cilat ato nuk kanë mundur t'i sigurojnë gjatë marrjes në pyetje (në çështjen në fjalë, pohime që i ishin bërë një shoku qelie i cili ishte informator i policisë) dhe po qe se pohimet ose deklaratat e marra në këtë mënyrë paraqiten si prova në proces (*Allan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 50).

127. Përkundrazi, në vendimin *Bykov k. Ruisë* [DhM] (§§ 102-103), asnjë trysni a shtrëngim nuk ishte ushtruar ndaj paditësit, i cili nuk ishte i ndaluar dhe ishte i lirë që të takohej me informatorin e policisë e t'i fliste atij, ose që të mos pranonte ta bënte këtë gjë. Përveç kësaj, gjykata nuk e kishte konsideruar regjistrimin e bisedës si pohim të mirëfilltë që mund të kishte përbërë bazën thelbësore për një gjetje fajësie; kjo provë kishte pasur një rëndësi të kufizuar midis një morie komplekse provash që kishte vlerësuar gjykata.

c. Një e drejtë relative

128. E drejta për të heshtur nuk është absolute (*John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 47).

129. Për të kërkuar nëse një procedurë i ka asgjësuar vetë thelbin së drejtës për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes, Gjykata duhet të shqyrtojë në veçanti elementet e mëposhtëm:

- natyrën dhe shkallë e shtrëngimit;
- ekzistencën e garancive të përshtatshme në procedurë;
- përdorimin që u është bërë provave të marra në këtë mënyrë (*Jalloh k. Gjermanisë* [DhM], § 101; *O'Halloran e Francis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 55; *Bykov k. Ruisë* [DhM], § 104).

130. Nga një anë, një dënim nuk duhet të jetë i bazuar ekskluzivisht apo kryesisht te heshtja e të paraburgosurit ose te mospranimi i tij për t'iu përgjigjur pyetjeve a për të mos deponuar. Nga një anë tjetër, e drejta për të heshtur nuk mund të pengojë për të marrë parasysh heshtjen e të interesuarit, në situata që kërkojnë me siguri njëfarë shpjegimi nga ana e tij, për të vlerësuar fuqinë e provave të akuzës. Pra, nuk mund të thuhet se vendimi i një të paraburgosuri për të heshtur nga një skaj i procedurës penale në tjetrin u dashka patjetër të jetë krejt pa pasoja.

131. Për të kërkuar se a e shkel nenin 6 fakti që nga heshtja e të akuzuarit janë nxjerrë konkluzione të pafavorshme për të, duhet të merret parasysh tërësia e rrethanave, duke llogaritur sidomos peshën që u kanë dhënë atyre juridiksionet kombëtare gjatë vlerësimit të provave dhe të shkallës së shtrëngimit të përdorur në atë situatë (*John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 47).

132. Nga ana tjetër, pesha që ka interesi publik për ndjekjen penale të veprës së veçantë në fjalë e për sanksionimin e autorit të saj mund të merret në konsideratë dhe të vihet në balancë me interesin e individit që provat e akuzës të mblidhen në mënyrë të ligjshme. Megjithatë, shqetësimet me interes të përgjithshëm nuk mund të përlligjin masa që asgjësojnë vetë thelbin e të drejtave të mbrojtjes së një paditësi, duke përfshirë edhe atë për të mos ndihmuar për fajësimin e vetes (*Jalloh k. Gjermanisë* [DhM], § 97). Interesi publik nuk e përlligj dot që përgjigje të marra me forcë në një hetim jogjyqësor të përdoren për ta fajësuar të akuzuarin gjatë gjykimit penal (*Heaney e McGuinness k. Irlandës*, § 57).

4. Përdorimi i provave të marra në mënyrë të paligjshme ose në shkelje të të drejtave të Konventës

133. Ndonëse neni 6 e garanton të drejtën për një proces të rregullt, ai nuk përcakton megjithatë rregulla për pranueshmërinë e provave si të tillë, një fushë kjo që u përket për këtë arsye në radhë të parë së drejtës së brendshme dhe juridiksioneve kombëtare (*Schenk k. Zvicrës*, §§ 45-46; *Heglas k. Republikës Çeke*, § 84).

134. Nuk i takon pra Gjykatës që të shprehet, në parim, rreth pranueshmërisë së disa provave, për shembull të atyre të marra në kundërshtim me të drejtën kombëtare. Pika që duhet të shqyrtohet është ajo nëse procedura, duke përfshirë edhe mënyrën se si janë mbledhur provat, ka qenë e rregullt në tërësinë e saj, çka nënkupton shqyrtimin e paligjshmërisë në fjalë dhe, në ato raste kur dyshohet për shkeljen e një të drejte tjetër të mbrojtur nga Konventa, të natyrës së kësaj shkeljeje (*Khan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 34; *P.G. e J.H. k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 76; *Allan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 42).

135. Për të përcaktuar nëse procedura ka qenë e rregullt në tërësinë e saj, duhet të shtrohet gjithashtu pyetja nëse janë respektuar të drejtat e mbrojtjes. Konkretisht, duhet të kërkohet nëse paditësi i është ofruar mundësia për ta vënë sërish në pikëpyetje vërtetësinë e provës dhe për ta kundërshtuar përdorimin e saj. Duhet të merret gjithashtu parasysh cilësia e provës, duke përfshirë edhe pikën nëse rrethanat në të cilat është mbledhur ajo ngjallin dyshime rreth besueshmërisë e saktësisë së saj. Megjithëse nuk është e thënë të ketë ndonjë problem rregullsie në qoftë se prova e mbledhur nuk vërtetohet edhe përmes provash të tjera, duhet shënuar se kur ajo është shumë e qëndrueshme dhe nuk vihet fare në dyshim, nevoja për prova të tjera në mbështetje të saj bëhet më e vogël (*Bykov k. Rusisë* [DhM], § 89; *Jalloh k. Gjermanisë* [DhM], § 96). Lidhur me këtë, Gjykata i kushton gjithashtu rëndësi pikës nëse prova në fjalë ka qenë apo jo përcaktuese për rezultatin e procesit penal (*Gäfgen k. Gjermanisë* [DhM]).

136. Për sa i përket shqyrtimit të natyrës së shkeljes së konstatuar të Konventës, pika se mos përdorimi si prova i disa informacioneve të marra në kundërshtim me nenin 8 e ka zhveshur procesin në tërësi nga karakteri i rregullt që kërkon neni 6 duhet të përcaktohet duke marrë parasysh të gjitha rrethanat e çështjes dhe duke kërkuar në veçanti nëse janë respektuar të drejtat e mbrojtjes dhe cilat janë cilësia e rëndësia e provave në fjalë (*po aty*, § 165).

137. Megjithatë, konsiderata të ndryshme vlejné për përdorimin në një proces penal të disa provave të mbledhura me anë të një mase të gjykuar si në kundërshtim me nenin 3. Përdorimi i elementeve të tilla, të mbledhura duke kryer një shkelje të një prej të drejtave absolute që përbëjnë thelbin e Konventës, ngjall gjithmonë dyshime të thella për sa i përket rregullsisë së procedurës, edhe pse pranimi si prova i këtyre elementeve nuk ka qenë vendimtar për dënimin e të dyshuarit (*Jalloh k. Gjermanisë* [DhM], §§ 99 et 105; *Haroutyounian k. Armenisë*, § 63).

138. Prandaj, përdorimi në një proces penal i deponimeve të marra përmes një shkeljeje të nenit 3 – sido që të cilësohet ajo mbrapshti, torturë, trajtim çnjerëzor apo trajtim poshtëruar – e zhvesh automatikisht nga rregullsia procedurën në tërësi dhe e shkel nenin 6 (*El Haski k. Belgjikës; Gäfgen k. Gjermanisë* [DhM], § 166). E njëjta gjë vlen edhe për përdorimin e provave materiale të mbledhura drejtpërdrejt me anë aktesh torture (*po aty*, § 167; *Jalloh k. Gjermanisë* [DhM], § 105). Kurse përdorimi i provave të tilla të marra me anë të një trajtimi në kundërshtim me nenin 3, por i cili nuk shkon deri në nivelin e torturës, nuk bie ndesh me nenin 6 përveçse atëherë kur vërtetohet që shkelja e nenit 3 ka ndikuar mbi rezultatin e procedurës, domethënë ka pasur ndikim te vendimi i fajësisë ose te masa e dënimit (*El Haski k. Belgjikës*, § 85; *Gäfgen k. Gjermanisë* [DhM], § 178).

139. Këto parime vlejné jo vetëm atëherë kur viktimat e trajtimit në kundërshtim me nenin 3 është vetë i akuzuari, por edhe kur fjala është për një person të tretë (*El Haski k. Belgjikës*, § 85). Në veçanti, Gjykata ka gjykuar se përdorimi në një proces i provave të marra përmes torturës përbën një mohim flagrant të drejtësisë edhe atëherë kur personi të cilit i janë zhvatur provat me anë të

këtij mjeti është një person i ndryshëm nga i akuzuari (*Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 263 et 267).

5. Provokimi

a. Konsiderata me natyrë të përgjithshme

140. Gjykata e njeh nevojën që kanë autoritetet për të vënë në përdorim metoda të posaçme hetimore, veçanërisht në çështjet e krimit të organizuar dhe të korrupsionit. Ajo ka gjykuar në këtë drejtim se vënia në përdorim e këtyre metodave – veçanërisht e teknikave të infiltrimit – nuk ka sesi të përbëjë në vetvete shkelje të së drejtës për një proces të rregullt. Por, prapëseprapë, për arsye të rrezikut të provokimeve policore që përmbajnë ato, është thelbësore që përdorimi i tyre të kufizohet brenda disa caqeve të qarta (*Ramanauskas k. Lituanisë* [DhM], § 51).

141. Ndonëse rritja e kriminalitetit të organizuar shtron nevojën që të merren masa të përshtatshme, prapëseprapë e drejta për një proces të rregullt, nga e cila del kërkesa për një miradministruar të drejtësisë, mbetet për t'u zbatuar njëlloj për çdo formë kriminaliteti, nga ajo më e thjeshtë deri tek ajo më komplekse. Ç'është e vërteta, në një shoqëri demokratike, e drejta për një miradministruar të drejtësisë zë një vend aq të rëndësishëm sa që ajo nuk mund të sakrifkohet për nevojat e rastit (*po aty*, § 53). Në këtë drejtim, Gjykata ka theksuar se sado që policia mund të veprojë në fshehtësi, ajo nuk mund të provokojë kurrsesi kryerjen e një veprë penale (*Khoudobine k. Rusisë*, § 128).

142. Përveç kësaj, Konventa nuk e pengon që të mbështetesh, në stadin e hetimit përgatitor e kur këtë mund ta përligjë natyra e veprës, te disa burime siç janë informatorët e fshehtë, mirëpo përdorimi i tyre i mëtejshëm nga gjyqtari i themelit për të përligjur një dënim ngre një problem krejt tjetër (*Teixeira de Castro k. Portugalisë*, § 35). Përdorimi i burimeve të tilla mund të jetë i pranueshëm vetëm në qoftë se ai shoqërohet me garanci të përshtatshme e të mjaftueshme kundër shpërdorimeve dhe sidomos me një procedurë të qartë e të parashikueshme për t'i lejuar, zbatuar e kontrolluar masat hetimore për të cilat bëhet fjalë (*Ramanauskas k. Lituanisë* [DhM], § 51). Për sa i përket autoritetit kontrollues të operacioneve të infiltrimit, Gjykata ka çmuar se, ndonëse mjeti më i këshillueshëm do të ishte një kontroll prej një gjyqtari, mund të përdoren edhe të tjerë, mjaft që të ketë një procedurë e disa garanci të përshtatshme, për shembull një kontroll prej një prokurori (*Bannikova k. Rusisë*, § 50).

143. Edhe pse ndërhyrja e agjentëve të infiltruar mund të jetë e tolerueshme për aq kohë sa ajo është qartësisht e zhvilluar brenda një kornize dhe e shoqëruar me garanci, interesi publik nuk mund ta përligjë përdorimin e provave të mbledhura si pasojë e një provokimi policor. Një mënyrë e tillë veprimi mund t'ia mohojë *ab initio* dhe përfundimisht të akuzuarit të drejtën për një proces të rregullt (*Ramanauskas k. Lituanisë* [DhM], § 54).

144. Për këtë arsye, për të përcaktuar nëse është respektuar e drejta për një proces të rregullt kur janë përdorur agjentë të infiltruar, Gjykata shqyrton pikësëpari nëse ka pasur ndonjë kurth (çka është rënë në ujdin të quhet "kriter material provokimi") dhe, në qoftë se po, nëse paditësi ka mundur të nxjerrë këndej ndonjë mjet mbrojtjeje para gjyqtarit kombëtar (*Bannikova k. Rusisë*, §§ 37 et 51). Në qoftë se veprimet e agjentit, qoftë ky i punësuar nga shteti apo nga një person privat që ndihmon autoritetet, janë të tilla që përbëjnë një kurth dhe provat e mbledhura me anë të kësaj mënyre janë pranuar kundër paditësit në procesin e tij penal, Gjykata del në përfundimin se ka pasur shkelje të nenit 6 § 1 të Konventës (*Ramanauskas k. Lituanisë* [DhM], § 73).

b. Kriteri material i provokimit

145. Gjykata e përkufizon kurthin¹ si një situatë ku agjentët e përfshirë – pjesëtarë të forcave të rendit ose persona që ndërhyjnë nën udhëzimet e tyre – nuk kufizohen vetëm duke hetuar në mënyrë thelbësisht pasive veprimtarinë kriminale, por ushtrojnë mbi personin që është objekti i tyre një ndikim të tillë që e nxit atë të kryejë një vepër të cilën përndryshe nuk do ta kishte kryer, për të bërë kështu të mundur konstatimin e saj, domethënë për të sjellë provën për të e për ta ndjekur penalisht (*Ramanauskas k. Lituanië* [DhM], § 55).

146. Për të përcaktuar nëse hetimi ka qenë “thelbësisht pasiv”, Gjykata shqyrton arsyet që e kanë përligjur operacionin e infiltrimit si edhe sjelljen e autoriteteve që e kanë ushtruar atë. Në veçanti, ajo kërkon nëse ka pasur dyshime objektive që paditësi ishte i përzier në veprimtari kriminale apo i prirë për të kryer një vepër penale (*Bannikova k. Rusisë*, § 38).

147. Në këtë kërkim, Gjykata merr parasysh një numër të caktuar faktorësh. Për shembull, në vendimin e hershëm pilot *Teixeira de Castro k. Portugalisë* (§§ 37-38), ajo ka marrë konkretisht parasysh faktin se paditësi nuk ishte me precedentë penalë, se ndaj tij nuk ishte çelur asnjë hetim, se ai nuk njihet nga policia, se në banesën e tij nuk ishte gjetur asnjë lëndë narkotike dhe se sasia e lëndëve narkotike që i ishte gjetur atij me vete gjatë arrestimit nuk ishte më e madhe sesa ajo që kërkohej nga agjentët e infiltruar. Ajo ka nxjerrë këndej përfundimin se punonjësit e policisë kishin bërë më shumë sesa si thjesht agjentë të infiltruar, sepse ata e kishin provokuar veprën penale dhe se asgjë nuk lejon të thuhet se vepra në fjalë do të ishte kryer pa ndërhyrjen e tyre.

148. Një precedent kriminal nuk është në vetvete tregues për ndonjë prirje për të kryer një vepër penale (*Constantin e Stoian k. Rumanisë*, § 55). Megjithatë, njohja e çmimit aktual të lëndëve narkotike nga ana e paditësit dhe aftësia e tij për t'i shtënë ato në dorë brenda pak kohe, si edhe mosheqja dorë nga ajo marrëveshje pazari ndërkohë që e kishte pasur disa herë mundësinë për ta bërë këtë gjë, janë konsideruar nga Gjykata si tregues të një veprimtarie dhe të një qëllimi kriminal që ekzistonte që më parë (*Shannon k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

149. Pika lidhur me faktin nëse paditësi është shtyrë për ta kryer veprën në fjalë është një tjetër element që duhet të merret parasysh. Marrja e nismës për ta kontaktuar paditësin në mungesë dyshimesh objektive se ai është i përzier në veprimtari kriminale ose i prirë për të kryer një vepër penale (*Burak Hun k. Turqisë*, § 44), përsëritja e ofertës pavarësisht nga mospranimi i tij fillestar, ngulja këmbë duke ushtruar trysni (*Ramanauskas k. Lituanië* [DhM], § 67), rritja e çmimit mbi mesataren (*Malininas k. Lituanië*, § 37) ose lutja ndaj paditësit për t'i ardhur keq duke përmendur simptoma mungese (*Vanyan k. Rusisë*, §§ 11 et 49) janë për Gjykatën sjellje të cilat mund të quhen se e kanë provokuar paditësin për ta kryer veprën në fjalë, pavarësisht nëse agjenti i përfshirë është pjesëtar i forcave të sigurisë apo një person privat që ka vepruar me kërkesën e tyre.

150. Një tjetër pikë me rëndësi është edhe ajo që të shihet nëse agjentët shtetërorë mund të quhet se janë “bashkuar” ose “infiltruar” në veprimtarinë kriminale apo se, më fort, e kanë iniciuar atë. Në rastin e parë, aksioni në fjalë mbetet brenda caqeve të punës në fshehtësi. Në vendimin *Milinién k. Lituanië* (§§ 37-38), Gjykata ka çmuar se, ndonëse policia kishte ndikuar mbi rrjedhën e ngjarjeve, konkretisht duke i dorëzuar një individ disa pajisje teknike për të regjistruar biseda dhe për të provuar se paditësi i ishin propozuar nxitje financiare, ajo u ishte “bashkuar” veprimtarive kriminale por nuk i kishte iniciuar ato, meqenëse në zanafillë të tyre kishte qenë një individ. Ky i fundit ishte ankuar në polici se paditësi i paskësh kërkuar një ryshfet si kusht për t'i dhënë zgjidhje të favorshme rastit të tij dhe, vetëm pasi ishte paraqitur kjo ankesë, zëvendësprokurori i përgjithshëm e kishte lejuar atë operacion që synonte verifikimin e vërtetësisë së ankesës (për një arsyetim të ngjashëm, shih *Sequeira k. Portugalisë* (vend. pran.); *Eurofinacom k. Francës* (vend. pran.)).

1. Fjalët kurth, provokim policor dhe agjent provokator përdoren në vend të njëra-tjetrës në jurisprudencën e Gjykatës.

151. Mënyra se si është nisur e zbatuar operacioni i fshehtë i policisë merret parasysh për të përcaktuar nëse paditësi ka qenë viktimë e një kurthi. Mungesa e procedurave të qarta e të parashikueshme për lejimin, vënien në zbatim dhe kontrollin e masës hetimore në fjalë e anojnë balancën drejt një cilësimi të fakteve të denoncuara si kurth: shih, për shembull, *Teixeira de Castro k. Portugalisë*, § 38, ku Gjykata ka vënë në dukje se ndërhyrja e agjentëve të infiltruar nuk përfshihej brenda kuadrit të operacionit zyrtar për luftë kundër trafikimit të lëndëve narkotike nën kontrollin e një gjyqtari; *Ramanauskas k. Lituanië* [DhM], § 64, ku asgjë nuk lejonte të thuhej se për çfarë arsyeje a me çfarë motivi personal agjenti i infiltruar e kishte kontaktuar paditësin me nismën e vet pa i raportuar për këtë gjë eprorëve të tij; *Vanyan k. Rusisë*, §§ 46-47, ku Gjykata ka vënë re se operacioni i policisë ishte lejuar me një vendim të thjeshtë administrativ të organit që e ka drejtuar më pas atë operacion, se vendimi nuk përmbante fare të dhëna rreth arsyeve dhe qëllimeve të blerjes së parashikuar testuese dhe se operacioni nuk ishte objekt i asnjë kontrolli, qoftë nga një gjyqtar, qoftë nga një organ tjetër i pavarur. Lidhur me këtë, teknika e “blerjes testuese” e përdorur nga autoritetet ruse është shqyrtuar me imtësi në vendimin *Veselov me të tjerë k. Rusisë* ku Gjykata ka gjykuar se procedura në fjalë ishte me mangësi, i kishte vënë paditësit në rrezik veprimesh arbitrare nga ana e policisë dhe e kishte dëmtuar rregullsinë e procedurës penale të drejtuar kundër tyre. Ajo ka gjykuar përveç kësaj se gjykatat kombëtare nuk e kishin shqyrtuar siç duhej as argumentin mbrojtës të nxjerrë nga paditësit në lidhje me ekzistencën e një kurthi dhe se, në veçanti, ato nuk i kishin analizuar as arsyet e blerjes testuese, as sjelljen e policisë dhe të informatorëve të saj ndaj paditësve (*po aty*, § 127).

c. Kontrolli gjyqësor i argumentit mbrojtës të nxjerrë nga një provokim

152. Në ato çështje ku bëhet fjalë për kurth, neni 6 i Konventës respektohet vetëm po qe se, gjatë procesit të tij, paditësi ka mundur ta përdorë me efektivitet përmendjen e provokimit, qoftë përmes një prapësimi, qoftë ndryshe. Pra, nuk mjafton që të respektohen vetëm garancitë me karakter të përgjithshëm si barazia e mjeteve ose të drejtat e mbrojtjes (*Ramanauskas k. Lituanië* [DhM], § 69). Në rast të tillë, Gjykata ka thënë se barra e provës për mungesën e një provokimi i bie akuzës, me kusht që pretendimet e të pandehurit të mos jenë krejt pa gjasa.

153. Në qoftë se provokimi përmendet si pikë dhe mbështetet me disa tregues, u takon autoriteteve gjyqësore që të kryejnë një shqyrtim të fakteve që lidhen me të e të marrin masat e nevojshme për nxjerrjen e së vërtetës, në mënyrë që të përcaktohet nëse ka pasur apo jo provokim. Në rast se po, u takon atyre t'i nxjerrin pasojat në përputhje me Konventën (*po aty*, § 70). Vetëm fakti se paditësi e ka pranuar fajin për akuzat që i bëhen nuk e shkarkon juridiksionin gjyqësor nga detyrimi i tij për t'i shqyrtuar pretendimet për provokim (*po aty*, § 72).

154. Për këtë qëllim, Gjykata verifikon nëse një ankesë *a priori* e bazuar për provokim përbën një mjet mbrojtës material në të drejtën e brendshme, jep mundësi për të përjashtuar prova ose sjell pasojat të ngjashme (*Bannikova k. Rusisë*, § 54). Ndonëse u përket autoriteteve të brendshme të thonë se cila është procedura që këshillohet kur sillet si argument provokimi, Gjykata kërkon që kjo procedurë të jetë me ballafaqim, e hollësishme, e plotë dhe bindëse rreth pikës së provokimit (*po aty*, § 57). Përveç kësaj, në rast mosnxjerrjeje të dhënash nga autoritetet hetimore, Gjykata i kushton një rëndësi të veçantë respektimit të parimeve të ballafaqimit dhe të barazisë së mjeteve (*po aty*, § 58).

155. Kur një i akuzuar mbrohet duke thënë se është provokuar për të kryer një vepër penale, juridiksionet penale duhet të kryejnë një shqyrtim të kujdesshëm të dosjes, meqenëse, në mënyrë që një proces të jetë i rregullt në kuptimin e nenit 6 § 1 të Konventës, duhet të mënjanohet çdo provë e marrë nëpërmjet një provokimi policor. Kjo bëhet aq më shumë e vërtetë atëherë kur operacioni policor është zhvilluar në mungesë të një kuadri ligjor dhe të garancive të mjaftueshme (*Ramanauskas k. Lituanië* [DhM], § 60).

156. Meqenëse, duke parë dosjen, Gjykata nuk mund të dalë në konkluzion se paditësi është bërë objekt i një provokimi, kontrolli gjyqësor i kësaj pike bëhet vendimtar (*Edwards e Lewis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 46; *Ali k. Rumanisë*, § 101; shih gjithashtu *Khoudobine k. Ruisë*, ku autoritetet e brendshme nuk i kanë analizuar elementet faktike dhe juridike përkatëse për ta dalluar provokimin nga format e drejta të veprimtarisë hetimore; *V. k. Finlandës*, ku për paditësin ka qenë e pamundur që ta përmendte provokimin si mjet mbrojtjeje; *Shannon k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.), ku dredhia e përdorur nga një individ është bërë objekt për një shqyrtim të hollësishëm nga ana e juridiksioneve të brendshme, të cilat kanë dalë në përfundimin se argumenti i nxjerrë nga një provokim ishte i pabazuar).

6. Heqja dorë nga garancitë e një procesi të rregullt

157. As germa, as fryma e nenit 6 të Konventës nuk e pengojnë një person që të heqë dorë me dëshirën e vet të plotë nga garancitë e një procesi të rregullt në mënyrë të shprehur ose të heshtur. Megjithatë, për t'u marrë parasysh në këndvështrimin e Konventës, heqja dorë nga e drejta për të marrë pjesë në seancë duhet të vërtetohet në mënyrë jo të dykuptimtë dhe të shoqërohet me një minimum garancish të cilat i përgjigjen seriozitetit të saj. Për më tepër, ajo nuk duhet të bjerë ndesh me asnjë interes të rëndësishëm publik (*Hermi k. Italisë* [DhM], § 73; *Sejdovic k. Italisë* [DhM], § 86).

158. Përpara se një i akuzuar të mund të quhet se ka hequr dorë në mënyrë të nënkuptuar, përmes sjelljes së tij, nga një e drejtë e rëndësishme në këndvështrimin e nenit 6, duhet të jetë vërtetuar se ai ka mundur në mënyrë të arsyeshme t'i parashikonte pasojat e sjelljes në fjalë (*Hermi k. Italisë* [DhM], § 74; *Sejdovic k. Italisë* [DhM], § 87).

B. Publiciteti i procesit

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohet (...) publikisht (...) nga një gjykatë (...) e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij. Vendimi duhet të jepet publikisht, por prania në sallën e gjykatës mund t'i ndalojë shtypit dhe publikut gjatë tërë procesit ose gjatë një pjese të tij, në interes të moralit, të rendit publik ose sigurisë kombëtare në një shoqëri demokratike, kur kjo kërkohet nga interesat e të miturve ose mbrojtja e jetës private të palëve në proces ose në shkallën që çmohet tepër e nevojshme nga gjykata, kur në rrethana të veçanta publiciteti do të dëmtojte interesat e drejtësisë.”

1. Parimi i publicitetit

159. Publiciteti i procedurës i mbron palët në proces kundër një drejtësie të fshehtë e jashtë kontrollit të publikut; ai përbën gjithashtu një prej mjeteve që ndihmon për ruajtjen e besimit të gjykatat. Me transparencën që i jep dhënies së drejtësisë, ai ndihmon për realizimin e qëllimit të nenit 6 § 1: procesi i rregullt, garancia e të cilit është një nga parimet e çdo shoqërie demokratike në kuptimin e Konventës (*Riepan k. Austrisë*, § 27; *Krestovskiy k. Ruisë*, § 24; *Sutter k. Zvicrës*, § 26).

160. Nga parimi i publicitetit të procedurës së organeve gjyqësore rrjedhin dy aspekte të ndryshme: mbajtja e seancave publike dhe shpallja publike e vendimeve (*po aty*, § 27; *Tierce me të tjerë k. San-Marinos*, § 93).

2. E drejta për një proces publik dhe prania në proces

161. E drejta për një proces publik e garantuar në nenin 6 § 1 nënkupton medoemos të drejtën për një “dëgjuesë publike” (*Döry k. Suedisë*, § 37).

162. Parimi i një procesi publik ka një rëndësi të madhe në fushën penale, ku i akuzuari duhet të ketë në përgjithësi mundësinë që të paraqitet në gjyq në shkallë të parë (*Tierce me të tjerë k. San-Marinos*, § 94; *Jussila k. Finlandës* [DhM], § 40).

163. Është e vështirë të përfytyrohet se si do të mund t'i ushtronte një i akuzuar të drejtat që i garantohen atij shprehimisht nga neni 6 § 3 c), d) dhe e), konkretisht të drejtën që “të mbrohet vetë”, “të pyesë ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët” dhe “të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq”, po qe se ai nuk është i pranishëm në procesin e tij. Detyrimi për t'i garantuar të akuzuarit të drejtën për të qenë i pranishëm në sallën e gjyqit është prej elementeve thelbësore të nenit 6 (*Hermi k. Italisë* [DhM], §§ 58-59; *Sejdovic k. Italisë* [DhM], §§ 81 et 84).

164. Ndonëse një procedurë që zhvillohet në mungesë të të pandehurit nuk është në vetvete e papajtueshme me nenin 6 të Konventës, përbën sidoqoftë mohim drejtësie po qe se një individ i dënuar *in absentia* nuk mund të fitojë më pas të drejtën që një juridiksion të vendosë sërish, pasi ta ketë dëgjuar atë, rreth bazueshmërisë faktike dhe juridike të akuzës, ndërkohë që nuk është vërtetuar se ai ka hequr dorë nga e drejta e tij për t'u paraqitur në gjyq e për t'u mbrojtur, apo që ai ka pasur qëllimin për t'iu shmangur drejtësisë (*po aty*, § 82).

165. Megjithatë, detyrimi për të mbajtur një seancë publike nuk është absolut në të gjitha çështjet që i përkasin pjesës penale të nenit 6. Duke pasur parasysh shtrirjen e nocionit “akuzë penale” edhe te çështje të cilat nuk u përkasin kategorive tradicionale të së drejtës penale (për shembull, kundërvajtjet administrative, veprat doganore, rivlerësimet tatimore), jo të gjitha “akuzat penale” kanë të njëjtën peshë. Në qoftë se kërkesat për një proces të rregullt janë më të rreptat në bërthamën e së drejtës penale, garancitë e ofruara nga pjesa penale e nenit 6 nuk është e thënë të zbatohen medoemos me gjithë rreptësinë e tyre te kategoritë e tjera të çështjeve që i përkasin kësaj pjese dhe që nuk përmbajnë kurrfarë karakteri veçanërisht damkosës (*Jussila k. Finlandës* [DhM], §§ 41-43).

166. Rrethanat e jashtëzakonshme që mund ta përligjin mosmbajtjen e një seance publike varen kryesisht nga natyra e pyetjeve me të cilat përballen gjykatat e brendshme, veçanërisht nga fakti nëse ato ngrenë pika faktike dhe juridike për të cilat nuk mund të merret vendimi i duhur vetëm mbi bazën e dosjes. Mbajtja e një seance nuk është e detyrueshme për çështjet ku nuk vihet fare në pikëpyetje besueshmëria ose ku nuk ka ndonjë mospajtim rreth fakteve i cili do të kërkonte një debat rreth provave apo një dëgjese me ballafaqim dëshmitarësh dhe kur i akuzuari e ka pasur një mundësi të përshtatshme për ta mbrojtur kauzën e tij me shkrim e për t'i kundërshtuar provat e pranuar në ngarkim të tij (*po aty*, §§ 41-42 et 47-48). Lidhur me këtë, është plotësisht e drejtë që autoritetet kombëtare të mund të mbajnë parasysh disa nevoja për efektshmëri e kursim (*po aty*, §§ 41-43 dhe 47-48, lidhur me një procedurë për rivlerësim tatimesh; *Suhadolc k. Sllovenisë* (vend. pran.), lidhur me një proces me gjykim të shkurtuar për shkelje të rregullave të qarkullimit rrugor).

3. Procedura e apelit

167. Paraqitja personale e të pandehurit nuk ka sidoqoftë të njëjtën rëndësi në apel ashtu si në shkallë të parë. Mënyrat e zbatimit të nenit 6 të Konventës në apel varen nga veçoritë e procedurës për të cilën bëhet fjalë; parasysh duhet të merret tërësia e procesit të zhvilluar në rendin e brendshëm juridik si edhe roli që ka luajtur aty juridiksioni i apelit (*Hermi k. Italisë* [DhM], § 60).

168. Procedurat e lejimit të apelit dhe ato që u kushtohen ekskluzivisht pikave juridike, e jo atyre faktike, mund t'i përmbushin kërkesat e nenit 6 edhe në qoftë se juridiksioni i apelit ose i kasacionit nuk ia ka dhënë paditësit mundësinë për t'u shprehur personalisht para tij, mjaft që të jetë mbajtur një seancë publike në shkallë të parë (*Monnell e Morris k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 58, rreth pikës së lejimit të apelit; *Sutter k. Zvicrës*, § 30, lidhur me rekursin në kasacion).

169. Edhe në rastin e hipotezës së një gjykate apeli të pajisur me juridiksion të plotë, neni 6 nuk e nënkupton gjithmonë të drejtën për seancë publike, as, *a fortiori*, të drejtën për t'u paraqitur në gjyq personalisht (*Fejde k. Suedisë*, § 31). Në këtë fushë, duhet të merren parasysh veçoritë e procedurës në fjalë dhe mënyra se si janë paraqitur e mbrojtur para juridiksionit të apelit interesat e mbrojtjes, sidomos në vështrim të pikave për të cilat ai duhet të vendoste (*Seliwiak k. Polonisë*, § 54; *Sibgatullin k. Rusisë*, § 36).

170. Mirëpo, kur juridiksioni i apelit duhet ta shqyrtojë një çështje nga ana faktike dhe nga ana juridike, si edhe të bëjë një vlerësim të përgjithshëm të fajësisë ose të pafajësisë, ai nuk mund të marrë vendim lidhur me këtë pa i çmuar drejtpërdrejt provat e paraqitura personalisht nga i akuzuari i cili kërkon që të provojë se nuk e ka kryer aktin që pretendohet se përbën një vepër penale (*Popovici c. Moldova*, § 68; *Lacadena Calero k. Spanjës*, § 38). Nga parimi i mbajtjes së debateve publike rrjedh e drejta e të akuzuarit për t'u dëgjuar personalisht nga juridiksionet e apelit. Në këtë pikëpamje, parimi i publicitetit të debateve ka për qëllim që t'i sigurojë të akuzuarit të drejtat e tij për mbrojtje (*Tierce me të tjerë k. San-Marinos*, § 95).

4. Përjashtimet nga parimi i publicitetit

171. Detyrimi që debatet të jenë publike ka disa përjashtime. Kështu del nga vetë teksti i nenit 6 § 1, i cili shfaq rezervën se “prania në sallën e gjykatës mund t'i ndalohe shtypit dhe publikut gjatë tërë procesit ose gjatë një pjese të tij (...) kur kjo kërkohet nga interesat e të miturve ose mbrojtja e jetës private të palëve në proces ose në shkallën që çmohet tepër e nevojshme nga gjykata, kur në rrethana të veçanta publiciteti do të dëmtonte interesat e drejtësisë”. Mbajtja, e pjeshme apo e plotë, e procesit me dyer të mbyllura duhet të jetë rreptësisht e domosdoshme në dritën e rrethanave të çështjes (*Welke e Biatek k. Polonisë*, § 74; *Martinie k. Francës* [DhM], § 40).

172. Në qoftë se ka vend për t'u zbatuar një ose disa nga përjashtimet, atëherë autoritetet kanë jo detyrimin por të drejtën për të urdhëruar mbajtjen e procesit me dyer të mbyllura sa herë që ato e çmojnë të përligjur një kufizim të tillë (*Toeva k. Bullgarisë* (vend. pran.)).

173. Sado që në kontekstin penal ka një prirje të lartë publiciteti, nganjëherë mund të dalë e nevojshme në vështrim të nenit 6 që të kufizohen transparenca dhe publiciteti i procedurës, për shembull për të mbrojtur një dëshmitar ose jetën e tij private, apo për të nxitur këmbimin e lirë të informacioneve dhe të mendimeve në interes të drejtësisë (*B. e P. k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 37).

174. Problemet e sigurisë janë të shpeshta në proceset penale, por çështjet në të cilat ato e përligjin përjashtimin e pranisë së publikut në proces janë më fort të rralla (*Riepan k. Austrisë*, § 34). Masat e sigurisë duhet të jenë rreptësisht brenda kornizës së rrethanave dhe të respektojnë parimin e domosdoshmërisë. Autoritetet gjyqësore duhet të marrin parasysh të gjitha zgjidhjet e mundshme për të garantuar sigurinë brenda sallës së gjykimit si edhe të parapëlqejnë çdo lloj mase më pak të rreptë në vend të një tjetre, më të rreptë, në qoftë se mund të realizohet i njëjti qëllim (*Krestovski k. Rusisë*, § 29).

175. Disa nevoja rendi publik dhe probleme sigurie mund ta përligjin mënjanimin e publikut në procedura disipline në burg të drejtuara kundër të burgosurish të dënuar (*Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 87).

176. Mbajtja e një procesi brenda burgut në një procedurë të zakonshme penale nuk do të thotë medoemos mungesë publiciteti. Megjithatë, në mënyrë që të heqë pengesat për organizimin e një procesi jashtë një salle të zakonshme gjykimi, shteti ka detyrimin që të marrë masa plotësuese për të garantuar që publiku dhe mediet të informohen në mënyrën e duhur për vendin e mbajtjes së procesit dhe të mund të kenë efektivisht qasje në të (*Riepan k. Austrisë*, §§ 28-29).

177. Vetëm prania e të dhënave të klasifikuara në dosje nuk do të thotë gjithmonë që procesi duhet të mbahet me dyer të mbyllura, pa i pasur vënë në balancë transparençën me nevojat e sigurisë kombëtare. Përpara se ta përjashtojë publikun nga një proces penal, gjyqtari duhet të dalë

shprehimisht në konkluzionin se kjo masë është e domosdoshme për qëllim të mbrojtjes së një interesi të rëndësishëm të shtetit dhe ta kufizojë fshehtësinë vetëm brenda masës së domosdoshme për ruajtjen e këtij interesi (*Belashev k. Rusisë*, § 83; *Welke e Biatek k. Polonisë*, § 77).

5. Shpallja publike e vendimeve

178. Gjykata nuk çmon se është e detyruar të zgjedhë që të bëjë një interpretim të mirëfilltë të fjalëve “shpallur publikisht” (*Sutter k. Zvicrës*, § 33; *Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 91).

179. Pavarësisht këtij formulimi që mund të lërë të nënkuptohet se kërkohet leximi me zë të lartë në seancë publike, ka edhe mënyra të tjera për shpallje publikisht të një vendimi të cilat mund të jenë të pajtueshme me nenin 6 § 1. Në parim, duhet që trajta e shpalljes publike të një “vendimi” e parashikuar nga e drejta e brendshme e shtetit të paditur të vlerësohet në dritën e veçorive të procedurës për të cilën bëhet fjalë dhe në funksion të qëllimit të nenit 6 në këtë fushë: të lejohet kontrolli i pushtetit gjyqësor nga ana e publikut me qëllim që të sigurohet e drejta për një proces të rregullt. Në këtë vlerësim, procedura duhet të mbahet parasysh në tërësinë e saj (*Welke e Biatek k. Polonisë*, § 83, ku është gjykuar se kufizimi i shpalljes publike vetëm te dispozitivi i vendimeve të dhëna në përfundim të një procesi me dyer të mbyllura nuk ishte në kundërshtim me nenin 6).

180. Fshehja e plotë ndaj publikut e tërësisë së një vendimi drejtësie nuk ka sesi të përliqet. Nevojat e ligjshme të sigurisë mund të plotësohen duke përdorur disa teknika si, për shembull, klasifikimi i vetëm atyre pjesëve të këtyre vendimeve bëra publike e të cilave do ta komprometonte sigurinë kombëtare ose sigurinë e të tjerëve (*Raza k. Bullgarisë*, § 53; *Fazlyiski k. Bullgarisë*, §§ 67-68).

C. Afati i arsyeshëm

Neni 6 § 1 i Konventës

“1. Çdo person ka të drejtë që çështja e tij të dëgjohej (...) brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë (...) e cila do të vendosë (...) për bazueshmërinë e çdo akuze penale në ngarkim të tij.”

1. Përcaktimi i kohëzgjatjes së procedurës

181. Neni 6 § 1, i cili i jep çdo personi të drejtën që çështja e tij të dëgjohej brenda një afati të arsyeshëm, ka si qëllim, në fushën penale, të sigurojë që të akuzuarit të mos mbeten për një kohë tepër të gjatë nën një akuzë dhe që të vendoset për bazueshmërinë e saj (*Wemhoff k. Gjermanisë*, § 18; *Kart k. Turqisë* [DhM], § 68).

a. Pikënisja e afatit

182. Periudha që duhet të merret në konsideratë fillon atë ditë që një person gjendet i akuzuar (*Neumeister k. Austrisë*, § 18).

183. Ndodh që afati i arsyeshëm të ketë si pikënisje një datë përpara se padia të paraqitet në juridiksionin gjyqësor (*Deweer k. Belgjikës*, § 42), si për shembull në momentin e arrestimit (*Wemhoff k. Gjermanisë*, § 19), të vënies nën akuzë (*Neumeister k. Austrisë*, § 18) e të çeljes së hetimeve paraprake (*Ringeisen k. Austrisë*, § 110).

184. “Akuza”, në kuptimin e nenit 6 § 1, mund të përkufizohet si “njoftimi zyrtar i një individi, nga ana e autoritetit kompetent, se mendohet që ka kryer një vepër penale” (*Deweer k. Belgjikës*, § 46), ide kjo e cila përkon gjithashtu me nocionin e “pasojave të rëndësishme mbi situatën” e të dyshuarit (*po aty*; *Neumeister k. Austrisë*, § 13; *Eckle k. Gjermanisë*, § 73; *McFarlane k. Irlandës* [DhM], § 143).

b. Përfundimi i afatit

185. Gjykata ka gjykuar se në fushën penale perioda për të cilën zbatohet neni 6 mbulon të gjithë procedurën në fjalë (*König k. Gjermanisë*, § 98), duke përfshirë aty edhe shkallët e ankimit (*Delcourt k. Belgjikës*, §§ 25-26; *König k. Gjermanisë*, § 98; *V. k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 109). Ç'është e vërteta, neni 6 § 1 tregon si cak përfundimtar vendimin që shprehet rreth bazueshmërisë së akuzës, çka mund të shtrihet deri te një vendim i dhënë nga një juridiksion ankimi kur ky shprehet rreth bazueshmërisë së akuzës (*Neumeister k. Austrisë*, § 19).

186. Perioda që duhet të merret në konsideratë shtrihet më së paku deri te vendimi për shpallje pafajësie ose për dënim, qoftë ky i dhënë edhe në shkallë apeli. Nuk ka asnjë arsye, për më tepër, që mbrojtja e të interesuarve kundër zvarritjeve gjyqësore të ndalet te seanca me të cilën çelet procesi: duhet pasur frikë për shtyrje të papërligjura ose vonesa të tepruara edhe nga ana e juridiksioneve gjyqësore (*Wemhoff k. Gjermanisë*, § 18).

187. Në rast dënimi, për “bazueshmërinë e një akuze penale”, në kuptimin e nenit 6 § 1, nuk është “vendosur” për aq kohë sa masa e dënimit nuk është përcaktuar me vendim të formës së prerë (*Eckle k. Gjermanisë*, § 77; *Ringeisen k. Austrisë*, § 110; *V. k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 109).

188. Ekzekutimi i një vendimi, i cilitdo juridiksioni qoftë ky, duhet të konsiderohet si pjesë përbërëse e procesit në kuptimin e nenit 6 (*Assanidzé k. Gjeorgjisë* [DhM], § 181). Garancitë e sanksionuara nga neni 6 i Konventës do të ishin të rreme në qoftë se rendi i brendshëm juridik ose administrativ i një shteti kontraktues do të lejonte që një vendim për dhënie pafajësie, vendim gjyqësor i formës së prerë dhe i detyrueshëm, të mbetet i paekzekutuar në dëm të personit të shpallur i pafajshëm. Një procedurë penale është një e tërë dhe mbrojtja e nenit 6 nuk pushon me vendimin për dhënie pafajësie (*po aty*, § 182). Në qoftë se administrata e një shteti do të mund të mos pranonte ose të mos vepronte për vënien në zbatim të një vendimi për dhënie pafajësie apo, për më tepër, ta vononte ose të mos e ekzekutonte fare atë, atëherë garancitë e nenit 6 nga të cilat personi i shpallur i pafajshëm ka përfituar më parë gjatë fazës gjyqësore të procedurës do të bëheshin pjesërisht të rreme (*po aty*, § 183).

2. Vlerësimi i afatit të arsyeshëm

a. Parimet

189. Karakteri i arsyeshëm i kohëzgjatjes së një procedure vlerësohet sipas rrethanave të çështjes, të cilat kërkojnë një vlerësim tërësor (*Boddaert k. Belgjikës*, § 36). Sado që disa faza të procedurës mund të jenë zhvilluar me një ritëm të pranueshëm, prapëseprapë kohëzgjatja e përgjithshme e ndjekjes penale mund ta tejkalojë një “afat të arsyeshëm” (*Dobbartin k. Francës*, § 44).

190. Neni 6 këshillon shpejtësi të procedurave gjyqësore, por ai sanksionon gjithashtu edhe parimin, më të përgjithshëm, të një miradministrimi të drejtësisë. Është më e udhës që të ruhet një baraspeshë e drejtë ndërmjet aspekteve të ndryshme të kësaj kërkesë themelore (*Boddaert k. Belgjikës*, § 39).

b. Kriteret

191. Duke kërkuar të shohë nëse ka qenë e arsyeshme kohëzgjatja e një procesi penal, Gjykata merr në konsideratë veçanërisht natyrën e ndërlikuar të çështjes, sjelljen e paditësit dhe atë të autoriteteve kompetente administrative dhe gjyqësore (*König k. Gjermanisë*, § 99; *Neumeister k. Austrisë*, § 21; *Ringeisen k. Austrisë*, § 110; *Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 67; *Pedersen e Baadsgaard k. Danimarkës*, § 45).

192. *Natyra e ndërlikuar e një çështjeje*: ajo mund të ketë të bëjë, për shembull, me numrin e akuzave, të personave të përfshirë në procedurë, si të akuzuarit e dëshmitarët, ose me përmasën

ndërkombëtare të rastit në fjalë (*Neumeister k. Austrisë*, § 20, ku ujdite nën akuzë kishin degëzime nëpër vende të ndryshme, çka kërkonte bashkëpunimin e Interpolit dhe zbatimin e traktateve për ndihmë të ndërsjellë gjyqësore për të zhvilluar hetime jashtë shtetit, dhe ku ishin përzier 22 persona, disa prej të cilëve me vendbanim jashtë shtetit). Një çështje paraqet gjithashtu një natyrë shumë të koklavitur kur dyshimet i përkasin kriminalitetit “me jaka të bardha”, kur bëhet fjalë për shembull për mashtrim në shkallë të gjerë ku përfshihen disa shoqëri apo për ujdite të koklavitura të cilat kanë për qëllim t’i shpëtojnë kontrollit të organeve hetimore dhe për të cilat nevojitet shumë ekspertizë kontabël dhe financiare (*C.P. me të tjerë k. Francës*, § 30).

193. Mirëpo, sado që një çështje mund të paraqesë njëfarë natyre të koklavitur, Gjykata nuk mund t’i çmojë “të arsyeshme” periudha të gjata e të pashpjeguara qëndrimi në vend të procedurës (*Adiletta me të tjerë k. Italisë*, § 17, në të cilën pati një periudhë kohore prej trembëdhjetë vjetësh e pesë muajsh në veçanti midis paraqitjes së çështjes te gjyqtari hetues dhe marrjes në pyetje të të akuzuarve dhe të dëshmitarëve, një interval prej pesë vjetësh, si edhe një vit e nëntë muaj midis momentit kur dosja iu kthye gjyqtarit hetues dhe ridërgimit të të interesuarve për gjykim).

194. *Sjellja e paditësit*: neni 6 nuk kërkon nga paditësi ndonjë bashkëpunim aktiv me autoritetet gjyqësore. Ai nuk ka sesi të qortohet gjithashtu edhe pse ka përfituar me sa ka mundur nga mjetet e ankimit që i jepte e drejta e brendshme. Megjithatë, sjellja e tij përbën një fakt objektiv, për të cilin nuk mund të ngarkohet me përgjegjësi shteti i paditur dhe i cili duhet të merret parasysh për t’iu përgjigjur pyetjes nëse procedura e ka tejkaluar apo jo afatin e arsyeshëm (*Eckle k. Gjermanisë*, § 82, ku paditësi i shumëfishuan incidentet – sidomos përdorimin sistematik të kërkesave për përjashtim gjyqtarësh – të cilat ishin me natyrë të tillë që e vononin procedurën dhe disa prej të cilave mund të linin madje vend për të besuar për një obstruksionizëm të qëllimshëm).

195. Duhet të merret kështu parasysh vullneti i paditësit, siç del nga dosja, për ta vonuar hetimin (*I.A. k. Francës*, § 121, ku paditësi priti konkretisht deri sa u informua që dosja po i përcillej prokurorit të Republikës dhe atëherë kërkoi disa masa hetimore shtesë).

196. Paditësi nuk mund të sjellë si argument periudhën gjatë së cilës ai ka qenë në arrati, duke u përprjekur për t’iu shmangur drejtësisë së vendit të tij. Kur një i akuzuar ikën prej një shteti që e pranon parimin e mbisundimit të së drejtës, ka vend për të prezumuar se ai nuk mund të ankohet për një kohëzgjatje të paarsyeshme të procedurës për periudhën pas ikjes së tij, në qoftë se ai nuk paraqet arsye të mjaftueshme me natyrë të tillë që ta mënjanojnë këtë prezumim (*Vayıç k. Turqisë*, § 44).

197. *Sjellja e autoriteteve kompetente*: neni 6 § 1 i detyron shtetet kontraktuese që ta organizojnë sistemin e tyre gjyqësor në mënyrë të tillë që gjykatat e tyre të mund ta plotësojnë secilën nga kërkesat e tij (*Abdoella k. Vendeve të Ulëta*, § 24; *Dobbartin k. Francës*, § 44).

198. Ndonëse një tejmbushje e përkohshme e regjistrimit të çështjeve nuk i ngarkon me përgjegjësi autoritetet po që se ato marrin, me shpejtësinë e duhur, masa të përshtatshme për ta kapërcyer një situatë të tillë të jashtëzakonshme (*Milasi k. Italisë*, § 18; *Baggetta k. Italisë*, § 23), mbingarkesa me punë e përmendur si argument nga ana e autoriteteve dhe masat e ndryshme të marra për ta ndrequr situatën rrallëherë mund të kenë ndonjë peshë vendimtare në sytë e Gjykatës (*Eckle k. Gjermanisë*, § 92).

199. Për të vlerësuar se sa e arsyeshme ka qenë kohëzgjatja e procedurës, duhet të merret parasysh se me çfarë pasojash ka qenë ajo për paditësin. Për shembull, mbajtja e një personi në paraburgim përbën një element i cili duhet të merret në konsideratë për të përcaktuar nëse afati brenda të cilit është vendosur lidhur me bazueshmërinë e akuzës ka qenë i arsyeshëm apo jo (*Abdoella k. Vendeve të Ulëta*, § 24, ku, nga 52 muaj që kërkoi përfundimi i çështjes, më shumë se 21 u deshën për t’ia përcjellë dosjen, dy herë, juridiksionit më të lartë. Gjykata i çmon si të papranueshme periudha kaq të gjata amullie, për më tepër që bëhej fjalë për një të akuzuar të burgosur).

3. Disa shembuj

a. Tejkalim i afatit të arsyeshëm

- 9 vjet e 7 muaj, pa pasur ndonjë natyrë veçanërisht të koklavitur përveç numrit të personave të interesuar (35), pavarësisht nga masat e marra prej autoriteteve për të zgjidhur mbingarkesën e jashtëzakonshme të gjykatës pas një periudhe trazirash (*Milasi k. Italisë*, §§ 14-20).
- 13 vjet e 4 muaj, trazira politike në krahinë e mbingarkesë pune për juridiksionet, ku përpjekjet e shtetit për të përmirësuar kushtet e tyre të punës kishin filluar vetëm disa vite më vonë (*Baggetta k. Italisë*, §§ 20-25).
- 5 vjet, 5 muaj e 18 ditë, nga të cilët 33 muaj midis shpalljes së vendimit dhe hartimit të tij të plotë nga gjyqtari i ngarkuar me atë punë, në mungesë të ndonjë sanksioni disiplinor të përshtatshëm (*B. k. Austrisë*, §§ 48-55).
- 5 vjet e 11 muaj, natyrë e koklavitur si pasojë e numrit të personave që duhej të merreshin në pyetje dhe e karakterit teknik të dokumenteve që duhej të shqyrtoheshin në një çështje shpërdorimi besimi në rrethana rënduese, e cila nuk mund të përligjte megjithatë një hetim prej pesë vjetësh e dy muajsh, si edhe disa periudha mosveprimi për faj të autoriteteve. Kështu, megjithëse faza e gjykimit dukej si e arsyeshme, ajo e hetimit nuk mund të shihej sikur ishte zhvilluar me zell (*Rouille k. Francës*, § 29).
- 12 vjet, 7 muaj e 10 ditë, pa pasur ndonjë natyrë veçanërisht të koklavitur, as ndonjë manovër me synim për ta vonuar procedurën nga ana e paditësit, por dy vjet e më shumë se nëntë muaj ndërmjet paraqitjes së kërkesëpadisë pranë gjykatës administrative dhe marrjes së promemories së parë në mbrojtje të administratës tatimore (*Clinique Mozart SARL k. Francës*, §§ 34-36).

b. Mostejkalim i afatit të arsyeshëm

- 5 vjet e 2 muaj, natyrë e koklavitur çështjesh të bashkëlidhura mashtrimi e falimentimi mashtrues si edhe kërkesa e ankime të panumërta nga ana e paditësit me synim jo vetëm për lirimin e tij por gjithashtu edhe për përjashtimin e shumicës së gjyqtarëve kompetentë dhe për dërgimin e çështjes në juridiksione të tjera (*Ringeisen k. Austrisë*, § 110).
- 7 vjet e 4 muaj; më shumë se shtatë vjet kishin kaluar tashmë që prej vënies së paditësit nën akuzë pa u shprehur ende rreth bazueshmërisë së akuzës me një vendim për dënim ose për dhënie pafajësie: kjo kohëzgjatje e pazakontë duhet që, në shumicën e rasteve, të konsiderohet se e tejkalon afatin e arsyeshëm, për më tepër që, për 15 muaj, gjyqtari nuk mori në pyetje asnjë prej të bashkakuzuarve të shumtë e asnjë dëshmitar dhe nuk kreu asnjë detyrë tjetër; sidoqoftë, çështja paraqiste një natyrë të koklavitur krejt të veçantë (shumë akuza e persona të përzier, përmasë ndërkombëtare që nënkuptonte sidomos disa vështirësi të ndeshura jashtë shtetit për të fituar ekzekutimin e shumë letërporosive, etj.) (*Neumeister k. Austrisë*, § 21).

V. Garancitë specifike

A. Prezumimi i pafajësisë (neni 6 § 2)

Neni 6 § 2 i Konventës

“2. Çdo person i akuzuar për një vepër penale prezumohet i pafajshëm, derisa fajësia e tij të provohet ligjërisht.”

1. Barra e provës

200. Parimi i prezumimit të pafajësisë kërkon, ndër të tjera, që, teksa përmbushin detyrat e tyre, anëtarët e gjykatës nuk nisen nga paramendimi se i pandehuri e ka kryer aktin që i vihet në ngarkim; barra e provës rëndon mbi akuzën dhe dyshimi është në favor të të akuzuarit. Për më tepër, i takon kësaj të fundit që t'i tregojë të interesuarit se çfarë do t'i vihet në ngarkim – në mënyrë që t'i japë atij rastin për ta përgatitur e parashtruar si duhet mbrojtjen e vet – dhe që të paraqesë prova të mjaftueshme për të mbështetur një deklarament fajësie (*Barberà, Messegué e Jabardo k. Spanjës*, § 77; *Janosevic k. Suedisë*, § 97). Prezumimi i pafajësisë shkelet në qoftë se barra e provës përmbysset duke kaluar nga akuza te mbrojtja (*Telfner k. Austrisë*, § 15). Barra e provës nuk mund të përmbysset as në kuadrin e një procedure për zhdëmtim të paraqitur pas një vendimi të formës së prerë për pushim çështjeje (*Capeau k. Belgjikës*, § 25).

201. Përjashtimi nga përgjegjësia penale nuk e pengon ngarkimin me përgjegjësi civile për qëllime dënimi me zhdëmtim për të njëjtat fakte mbi bazën e një kriteri më pak të rreptë prove (*Ringvold k. Norvegjisë*, § 38; *Y k. Norvegjisë*, § 41; *Lundkvist k. Suedisë* (vend. pran.)).

2. Prezumimet faktike dhe juridike

202. E drejta e çdo të akuzuarit në fushën penale për t'u prezumuar i pafajshëm dhe për t'ia lënë në kurriz akuzës barrën e provës për pretendimet e formuluar ndaj tij nuk është absolute, meqenëse çdo sistem juridik njihë prezumime faktike ose juridike, të cilave Konventa nuk u vë pengesë në parim (*Falk k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.), lidhur me vënien e një gjobe ndaj pronarit të regjistruar të një automjeti, i cili nuk ishte drejtuesi real në momentin e kryerjes së shkeljes në fjalë të rregullave të qarkullimit rrugor). Në veçanti, shtetet kontraktuese, me disa kushte, mund ta bëjnë të dënueshëm një fakt material a objektiv të marrë si të tillë, pavarësisht nëse ai ka ndodhur apo jo për shkak të një qëllimi keqbërës ose të një pakujdesie (*Salabiaku k. Francës*, § 27, lidhur me një prezumim përgjegjësie penale për trafikim si pasojë e zotërimit të lëndëve narkotike; *Janosevic k. Suedisë*, § 100, lidhur me caktimin e rivlerësimit më të lartë tatimor për arsye objektive dhe zbatimin të tij përpara një vendimi gjyqësor). Sidoqoftë, neni 6 § 2 i detyron shtetet që t'i mbajnë këto prezumime brenda disa caqeve të arsyeshme duke marrë parasysh seriozitetin e pasojave të mundshme dhe duke ruajtur të drejtat e mbrojtjes (*Salabiaku k. Francës*, § 28; *Radio France me të tjerë k. Francës*, § 24, lidhur me prezumimin e përgjegjësive penale të një drejtori radioje për disa pohime shpifëse të bëra në programe radiofonike; *Klouvi k. Francës*, § 41, lidhur me pamundësinë për t'u mbrojtur kundër një padie shpifëse për arsye të një prezumimi ligjor se një akuzë e bërë kundër një të akuzuarit të shpallur i pafajshëm për mungesë provash është e rreme).

203. Shtete kontraktuese që përdorin prezumime në të drejtën penale janë të detyruara që të vënë në balancë rëndësinë e pasojave të mundshme dhe të drejtat e mbrojtjes; me fjalë të tjera, mjetet e përdorura duhet të jenë në përpjesëtim të arsyeshëm me atë qëllim të drejtë që ndiqet (*Janosevic k. Suedisë*, § 101; *Falk k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.)).

3. Rrezja e veprimit e nenit 6 § 2

a. Në fushën penale

204. Neni 6 § 2 rregullon procedurat penale në tërësi, pavarësisht nga rezultati i procedimit, dhe jo vetëm shqyrtimin e bazueshmërisë së akuzës (shih, ndër precedentë të shumtë, *Poncelet k. Belgjikës*, § 50; *Minelli k. Zvicrës*, § 30; *Garycki k. Polonisë*, § 68).

205. Në qoftë se gjykimi vazhdon në shkallë apeli, prezumimi i pafajësisë nuk mund të pushojë së zbatuari në apel vetëm për faktin që procedura në shkallë të parë ka çuar në dënimin e të interesuarit (*Konstas k. Greqisë*, § 36).

206. Që prej momentit kur provohet në mënyrën e duhur që i akuzuari është fajtor për veprën penale në fjalë, neni 6 § 2 nuk mund të zbatohet lidhur me pretendimet e parashtuara rreth personalitetit e sjelljes së të interesuarit në kuadër të procedurës së dhënies së dënimit, përveçse atëherë kur këto pretendime janë me një natyrë e në një shkallë të tillë saqë përbëjnë formulim të një “akuze” të re në kuptimin autonom që ka ky nocion në suazë të Konventës (*Böhmer k. Gjermanisë*, § 55; *Geerings k. Vendeve të Ulëta*, § 43; *Phillips k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 35).

207. Megjithatë, e drejta e çdo të akuzuari për t’u prezumuar i pafajshëm dhe për t’ia lënë në ngarkim akuzës barrën që t’i provojë pretendimet e formuluar ndaj tij i përket nocionit të përgjithshëm të procesit të rregullt në kuptimin e nenit 6 § 1, që zbatohet në procedurën e caktimit të masës së dënimit (*po aty*, §§ 39-40; *Grayson e Barnham k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 37 e 39).

b. Procedurat e mëpasshme

208. Prezumimi i pafajësisë nuk lejon gjithashtu që ata individë të cilët kanë fituar pafajësi ose pushim të ndjekjes penale të trajtohen prej autoriteteve ose nëpunësve publikë sikur të ishin në fakt fajtorë për veprën që u vihej atyre në ngarkim. Pa një mbrojtje që të sigurojë që në çdo procedurë të mëvonshme të respektohet një vendim për dhënie pafajësie ose për pushim ndjekjeje penale, garancitë e nenit 6 § 2 do të kishte rrezik të bëheshin teorike dhe të rreme. Gjëja që vihet gjithashtu në pikëpyetje pas përfundimit të procedurës penale është emri që gëzon i interesuari dhe mënyra se si ky i fundit perceptohet nga publiku (*Allen k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 94).

209. Sa herë që shtrohet pika e zbatueshmërisë së nenit 6 § 2 në kuadrin e një procedure të mëvonshme, paditësi duhet të vërtetojë ekzistencën e një lidhjeje ndërmjet procedurës penale të përfunduar dhe procedimit të mëpasshëm. Një lidhje e tillë mund të jetë e pranishme, për shembull, në qoftë se procedimi i mëvonshëm shtron nevojën e shqyrtimit se si ka përfunduar procedura penale dhe, në veçanti, në qoftë se ai e detyron juridiksionin përkatës që të analizojë vendimin penal, të bëjë një studim e një vlerësim të provave të përfshira në dosjen penale, të japë një vlerësim rreth pjesëmarrjes së paditësit në një ngjarje apo në të gjitha ngjarjet që kanë çuar në vënien e tij nën akuzë, ose të formulojë komente rreth treguesve që vazhdojnë ende të sugjerojnë një fajësi eventuale të të interesuarit (*po aty*, § 104).

210. Gjykatës i është dashur tashmë që ta marrë në shqyrtim zbatimin e nenit 6 § 2 në vendime gjyqësore të dhëna pas mbylljes së një procedure penale, lidhur konkretisht me:

- detyrimin e një ish-të akuzuari për të marrë përsipër shpenzimet gjyqësore dhe shpenzimet hetimore;
- një kërkesë për dëmshpërblim të paraqitur nga një ish-i akuzuar lidhur me një paraburgim apo me një pasojë tjetër të dëmshme të procedurës penale;
- një kërkesë të paraqitur nga një ish-i akuzuar për rimbursimin e shpenzimeve të mbrojtjes së tij;
- një kërkesë për dëmshpërblim të paraqitur nga një ish-i akuzuar lidhur me dëmin e shkaktuar nga një hetim a një procedurë e parregullt ose abuzive;

- detyrimin civil për ta zhdëmtuar viktimën;
- mospranimin e një padie civile të çelur nga paditësi kundër një kompanie sigurimesh;
- mbajtjen në fuqi të një mase kujdestarie lidhur me një fëmijë, pas vendimit të prokurorisë për të mos e marrë prindin si të pandehur për keqtrajtim të fëmijës;
- procedime disiplinore ose për pushim nga puna; dhe
- revokimin e së drejtës së paditësit për banesë sociale (shih *Allen k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 98 me shumë referenca të tjera).

4. Deklaratat e dëmshme

211. Neni 6 § 2 i Konventës synon të mos lejojë që të cenohet e drejta për një proces të rregullt penal përmes deklaratash të dëmshme të lidhura ngushtë me këtë proces. Në qoftë se nuk është duke u zhvilluar ose nuk është nisur asnjë procedurë penale, pohimet që e ngarkojnë dikë me përgjegjësinë e një vepre penale apo të një sjelljeje tjetër të dënueshme i takojnë më fort mbrojtjes kundër shpifjes si edhe të drejtës për t'iu drejtuar gjykatave me një padi lidhur me të drejta me karakter civil dhe ngrenë probleme potenciale në këndvështrimin e neneve 8 dhe 6 të Konventës (*Zollmann k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.); *Ismoilov me të tjerë k. Rusisë*, § 160).

212. Ka një dallim themelor ndërmjet thënies se dikush thjesht dyshohet të ketë kryer një vepër penale dhe një deklaratë gjyqësore jo të dykuptimshme që pohon, në mungesë të ndonjë dënimi të formës së prerë, se i interesuari e ka kryer veprën në fjalë (*po aty*, § 166; *Nešťák k. Sllovakisë*, § 89). Kjo e dyta e cenon prezumimin e pafajësisë, ndërkohë që Gjykata, në rastet e ndryshme që i janë paraqitur, ka gjykuar se nga e para nuk mund të nxirret arsye për t'u ankuar (*Garycki k. Polonisë*, § 67).

213. Pika nëse pohimet e një gjyqtari ose të një autoriteti tjetër publik e cenojnë parimin e prezumimit të pafajësisë duhet të përcaktohet brenda kontekstit të rrethanave të veçanta ku janë bërë pohimet e denoncuara (*Daktaras k. Lituanisë*, § 42; *A.L. k. Gjermanisë*, § 31).

214. Pohimet e gjyqtarëve janë objekt i një kontrolli më të rreptë sesa për ato të autoriteteve hetimore (*Pandy k. Belgjikës*, § 43).

215. Shprehja e dyshimeve për sa i përket pafajësisë së të akuzuarit mund të lejohet për aq kohë sa procedura penale nuk ka përfunduar me një vendim në themel në favor të akuzës (*Sekanina k. Austrisë*, § 30). Sidoqoftë, sapa dhënia e pafajësisë merr formë të prerë, shprehja e dyshimeve të tilla për fajësi është e papajtueshme me prezumimin e pafajësisë (*Rushiti k. Austrisë*, § 31; *O. k. Norvegjisë*, § 39; *Geerings k. Vendeve të Ulëta*, § 49; *Paraponiaris k. Greqisë*, § 32).

5. Deklaratat e autoriteteve gjyqësore

216. Prezumimi i pafajësisë quhet se është shkelur po qe se, pa u përcaktuar paraprakisht në mënyrë të ligjshme fajësia e një të akuzuari, një vendim gjyqësor lidhur me të pasqyron mendimin se ai është fajtor. Mund të ndodhë kështu edhe në mungesë të një konstatimi kategorik; mjafton që të ketë një arsyetim që lë vend për të menduar se gjyqtari e konsideron të interesuarin si fajtor (shih, si jurisprudencë pilote, *Minelli k. Zvicrës*, § 37, dhe, kohëve më të fundit, *Nerattini k. Greqisë*, § 23; *Didu k. Rumanisë*, § 41). Shprehja e parakohshme e një mendimi të tillë nga ana e vetë gjykatës e merr pa dyshim nëpër këmbë prezumimin e pafajësisë (*Nešťák k. Sllovakisë*, § 88; *Garycki k. Polonisë*, § 66).

217. Ajo çka ka rëndësi për qëllimet e zbatimit të nenit 6 § 2, është kuptimi real i deklaratave në fjalë, dhe jo forma e tyre e fjalëpërfjalshme (*Lavents k. Letonisë*, § 126).

218. Fakti që paditësi është gjykuar më pas fajtor me vendim të formës së prerë nuk mund ta mënjanojë të drejtën e tij fillestare për t'u prezumuar i pafajshëm për sa kohë që fajësia e tij nuk do

të jetë provuar në përputhje me ligjin (*Matijašević k. Serbisë*, § 49; *Nešták k. Sllovakisë*, § 90, lidhur me vendime për mbajtje në paraburgim të paditësve).

6. Deklaratat e nëpunësve publikë

219. Presumimi i pafajësisë mund të merret nëpër këmbë jo vetëm nga një gjyqtar apo një gjykatë, por gjithashtu edhe nga autoritete të tjera publike (*Allet de Ribemont k. Francës*, § 36; *Daktaras k. Lituanisë*, § 42; *Petyo Petkov k. Bullgarisë*, § 91). Neni 6 § 2 ndalon çdolloj deklarate nga një nëpunës publik lidhur me hetime penale në vijim e sipër, e cila do ta nxiste publikun për të besuar se i dyshuari është fajtor dhe do ta paragjykonte vlerësimin e fakteve nga ana e autoritetit gjyqësor kompetent (*Ismoilov me të tjerë k. Rosisë*, § 161; *Butkevičius k. Lituanisë*, § 53).

220. Neni 6 § 2 nuk mund t'i pengojë autoritetet për ta informuar publikun rreth hetimeve penale në vijim e sipër, por ai kërkon që ato ta bëjnë këtë gjë me gjithë maturinë e kujdesin që kërkon respektimi i prezumimit të pafajësisë (*Fatullayev k. Azerbajxhanit*, § 159; *Allet de Ribemont k. Francës*, § 38; *Garycki k. Polonisë*, § 69).

221. Gjykata ngul këmbë te rëndësia e zgjedhjes së fjalëve të përdorura nga nëpunësit publikë në deklaratat e tyre lidhur me një person që ende nuk është gjykuar e njohur fajtor për një vepër penale të caktuar (*Daktaras k. Lituanisë*, § 41; *Arrigo e Vella k. Maltës* (vend. pran.); *Khoujine me të tjerë k. Rosisë*, § 94).

7. Fushata negative në shtyp

222. Në një shoqëri demokratike, komentet e ashpra të shtypit janë nganjëherë të pashmangshme në ato çështje që ngjallin interesin e publikut (*Viorel Burzo k. Rumanisë*, § 160; *Akay k. Turqisë* (vend. pran.)).

223. Një fushatë shtypi plot vrer mund ta dëmtojë sidoqoftë rregullsinë e një procesi duke ndikuar mbi opinionin publik e, për rrjedhojë, te anëtarët e jurisë të cilëve u kërkohet të shprehin rreth fajësisë së të akuzuarit (*Kuzmin k. Rosisë*, § 62). Shqetësimet subjektive të paditësit për sa i takon mungesës së paragjykimeve që duhet të ketë një juridiksion gjykimi, sado të kuptueshme që të mund të jenë, nuk përbëjnë elementin vendimtar: para së gjithash duhet të përcaktohet nëse ato mund të paraqiten si të përligjura objektivisht në rastin e çështjes konkrete në fjalë (*Włoch k. Polonisë* (vend. pran.); *Daktaras k. Lituanisë* (vend. pran.); *Priebke k. Italisë* (vend. pran.); *Mustafa (Abu Hamza) k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.), §§ 37-40, lidhur me pasojat e raportimeve të shtypit rreth paanshmërisë së një juridiksioni gjykues).

224. Juridiksionet kombëtare të përbëra tërësisht nga gjyqtarë profesionistë zotërojnë në përgjithësi, krejt ndryshe nga anëtarët e një jurie, përvojën dhe përgatitjen e mjaftueshme për t'u dhënë atyre mundësi që t'i rezistojnë çdolloj ndikimi të jashtëm (*Craxi k. Italisë (nr. 1)*, § 104; *Mircea k. Rumanisë*, § 75).

225. Botimi i fotografive të të dyshuarve nuk e cenon në vetvete prezumimin e pafajësisë (*Y.B. me të tjerë k. Turqisë*, § 47). Përhapja e pamjeve të të dyshuarit në televizion mund të përbëjë, në disa rrethana, problem në fushën e nenit 6 § 2 (*Rupa k. Rumanisë (nr. 1)*, § 232).

8. Sanksionet për mosdhënie informacionesh

226. Presumimi i pafajësisë është i lidhur ngushtë me të drejtën për të mos deponuar kundër vetes (*Heaney e McGuinness k. Irlandës*, § 40).

227. Detyrimi që kanë pronarët e automjeteve për të identifikuar drejtuesin në momentin e kryerjes së një shkeljeje të rregullave të qarkullimit rrugor nuk është i papajtueshëm me nenin 6 të Konventës (*O'Halloran e Francis k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM]).

228. Detyrimi i drejtuesve të automjeteve për t'iu nënshtuar një alkoolmatjeje ose një analize gjaku nuk është në kundërshtim me parimin e prezumimit të pafajësisë (*Tirado Ortiz e Lozano Martin k. Spanjës* (vend. pran.)).

B. Të drejtat e mbrojtjes (neni 6 § 3)

Neni 6 § 3 i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

- a) të informohet brenda një afati sa më të shkurtër, në një gjuhë që ai e kupton dhe në mënyrë të hollësishme, për natyrën dhe për shkakun e akuzës që ngrihet ndaj tij;
- b) t'i jepet koha dhe lehtësitë e përshtatshme për përgatitjen e mbrojtjes;
- c) të mbrohet vetë ose të ndihmohet nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij ose, në qoftë se ai nuk ka mjete të mjaftueshme për të shpërblyer mbrojtësin, t'i mundësohet ndihma ligjore falas kur këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë;
- d) të pyesë ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët e akuzës dhe të ketë të drejtën e thirrjes dhe të pyetjes së dëshmitarëve në favor të tij, në kushte të njëjta me dëshmitarët e akuzës;
- e) të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq.”

229. Kërkesat e paragrafit 3 të nenit 6 përfaqësojnë disa aspekte të veçanta të së drejtës për një proces të rregullt, të garantuar nga paragrafi 1 (*Sakhnovskiy k. Rusisë* [DhM], § 94; *Gäfgen k. Gjermanisë* [DhM], § 169).

230. Garancitë e formuluar shprehimisht në nenin 6 § 3 janë ilustrime të nocionit të procesit të rregullt në disa situata procedurale tipike që vihen re në fushën penale, por qëllimi i tyre në thelb është gjithmonë që të garantojnë, ose të ndihmojnë për të garantuar, karakterin e rregullt të procesit penal në tërësinë e tij. Ato nuk janë pra një qëllim në vetvete dhe duhet të interpretohen kështu në dritën e funksioneve të tyre brenda kontekstit të përgjithshëm të procedurës (*Mayzit k. Rusisë*, § 77; *Can k. Austrisë*, raport i Komisionit, § 48).

1. Informacionet rreth natyrës dhe shkakut të akuzës (neni 6 § 3 a))

Neni 6 § 3 a) i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

- a) të informohet brenda një afati sa më të shkurtër, në një gjuhë që ai e kupton dhe në mënyrë të hollësishme, për natyrën dhe për shkakun e akuzës që ngrihet ndaj tij;”

a. Konsiderata të përgjithshme

231. Rrezja e veprimit e nenit 6 § 3 a) duhet të vlerësohet sidomos në dritën e së drejtës më të përgjithshme për një proces të rregullt që garanton neni 6 § 1 i Konventës. Në fushën penale, një informacion i përpiktë dhe i plotë rreth akuzave që rëndojnë ndaj një të akuzuari, e pra rreth cilësimit juridik që juridiksioni mund të bëjë në këtë drejtim, është një kusht thelbësor për rregullsinë e procedurës (*Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 52; *Sejdovic k. Italisë* [DhM], § 90).

232. Ka një lidhje midis pikave a) e b) të nenit 6 § 3 dhe e drejta për t'u informuar për natyrën e shkakun e akuzës duhet të shihet në dritën e së drejtës së të akuzuarit për të përgatitur mbrojtjen e vet (*Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 54; *Dallos k. Hungarisë*, § 47).

b. Informacionet rreth akuzës

233. Neni 6 § 3 a) tregon nevojën që t'i kushtohet një kujdes i skajshëm njoftimit të “akuzës” te personi i interesuar. Aktakuza luan një rol vendimtar në ndjekjen penale: vetëm me kumtimin e saj, personi i akuzuar vihet zyrtarisht në dijeni për bazën juridike dhe faktike të qortimeve që formulohen kundër tij (*Kamasinski k. Austrisë*, § 79; *Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 51).

234. Neni 6 § 3 a) i Konventës i njuh të akuzuarit të drejtën që të informohet jo vetëm për “shkakun” e akuzës, domethënë për faktet materiale që i vihen në ngarkim e mbi të cilat bazohet akuza, por edhe për “natyrën” e akuzës, domethënë për cilësimin juridik që u jepet këtyre fakteve (*Mattoccia k. Italisë*, § 59; *Penev k. Bullgarisë*, §§ 33 dhe 42).

235. Këto informacione nuk është e thënë të përmendim medoemos provat ku mbështetet akuza (*X. k. Belgjikës*, vendim i Komisionit; *Collozza e Rubinat k. Italisë*, raport i Komisionit).

236. Neni 6 § 3 a) nuk dikton asnjë formë të veçantë për sa i përket mënyrës në të cilën duhet të informohet i akuzuari për natyrën dhe shkakun e akuzës së ngritur kundër tij (*Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 53; *Drassich k. Italisë*, § 34; *Giosakis k. Greqisë (n° 3)*, § 29).

237. Detyrimi për të informuar të akuzuarin i bie tërësisht akuzës dhe nuk mund të respektohet në mënyrë pasive duke prodhuar informacione pa njoftuar për to mbrojtjen (*Mattoccia k. Italisë*, § 65; *Chichlian e Ekindjian k. Francës*, raport i Komisionit, § 71).

238. Informacioni duhet të merret realisht nga i akuzuari; një prezumim ligjor marrjeje nuk mjafton (*C. k. Italisë*, vendim i Komisionit).

239. Në qoftë se situata e denoncuar ka ndodhur për faj të vetë sjelljes së të akuzuarit, ky i fundit nuk është në gjendje të pretendojë për ndonjë shkelje të të drejtave të mbrojtjes (*Erdogan k. Turqisë*, vendim i Komisionit; *Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 96).

240. Në qoftë se i interesuari është një person që vuan nga çrregullime mendore, autoritetet janë të detyruara të marrin masa shtesë në mënyrë që ai të mund të informohet me hollësi për natyrën dhe shkakun e akuzës së ngritur kundër tij (*Vaudelle k. Francës*, § 65).

c. Ricilësimi i fakteve

241. I akuzuari duhet të informohet në mënyrë të duhur e të plotë për ndryshimet e akuzës, duke përfshirë edhe ato që kanë të bëjnë me “shkakun” e saj, dhe duhet të ketë kohën e lehtësitë e nevojshme për të kundërvepruar ndaj tyre e për ta organizuar mbrojtjen e tij mbi bazën e çdo informacioni ose pretendimi të ri (*Mattoccia k. Italisë*, § 61; *Bäckström e Andersson k. Suedisë* (vend. pran.)).

242. Informimi rreth akuzave të ngritura, duke përfshirë edhe atë rreth cilësimin juridik që mund të bëjë gjykata në këtë drejtim, duhet të jepet ose përpara procesit në aktakuzë, ose, më së paku, gjatë procesit përmes mjetesh të tjera, të tilla si një zgjerim i shprehur zyrtarisht ose i nënkuptuar i akuzave. Vetëm përmendja e mundësisë teorike që gjykata të arrijë në një konkluzion të ndryshëm nga ai i prokurorisë për sa i përket cilësimit të veprës penale është haptazi e pamjaftueshme (*I.H. me të tjerë k. Austrisë*, § 34).

243. Në rast ricilësimi të fakteve gjatë procesit, të akuzuarit duhet t'i jepet mundësia për t'i ushtruar të drejtat e tij për mbrojtje në një mënyrë praktike dhe efektive, si edhe në kohën e duhur (*Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 62; *Block k. Hungarisë*, § 24).

244. Një ricilësim i veprës penale mund të konsiderohet si i parashikueshëm në mënyrë të mjaftueshme për të akuzuarin, në qoftë se ka të bëjë me një element thelbësor të akuzës (*De Salvador Torres k. Spanjës*, § 33; *Sadak me të tjerë k. Turqisë (nr. 1)*, §§ 52 et 56; *Juha Nuutinen k. Finlandës*, § 32).

245. Të metat eventuale në njoftimin e akuzës mund të ndreqen në apel në qoftë se të akuzuarit i jepet mundësia për t'i ushtruar mjetet e tij të mbrojtjes ndaj akuzës së riformuluar dhe për ta kundërshtuar dënimin e tij në të gjitha pikat juridike dhe faktike me rëndësi (*po aty*, § 33; *Dallos k. Hungarisë*, §§ 49-52; *Sipavičius k. Lituanisë*, §§ 30-33; *Zhupnik k. Ukrainës*, §§ 39-43; *I.H. me të tjerë k. Austrisë*, §§ 36-38).

d. Hollësitë

246. Sigurisht, shtrirja e informimit “të hollësishëm” që ka parasysh kjo dispozitë ndryshon sipas rrethanave të veçanta të çështjes; sidoqoftë, i akuzuari duhet të ketë gjithsesi në dispozicion elemente të mjaftueshme për t'i kuptuar plotësisht akuzat e ngritura kundër tij me qëllim që ta përgatitë ashtu siç duhet mbrojtjen e vet.

247. Në këtë drejtim, karakteri i përshtatshëm i informacioneve duhet të vlerësohet në lidhje me nenin 6 § 3 b), i cili i njeh çdo personi të drejtën për të pasur në dispozicion kohën dhe lehtësitë e nevojshme për përgatitjen e mbrojtjes së tij, si edhe në dritën e së drejtës më të përgjithshme për një proces të rregullt që garanton neni 6 § 1 (*Mattoccia k. Italisë*, § 60; *Bäckström e Andersson k. Suedisë* (vend. pran.)).

e. Shpejtësia

248. Informacioni duhet t'i njoftohet të akuzuarit në kohën e duhur në mënyrë që ai të mundë të përgatitë mbrojtjen e vet, çka është qëllimi kryesor i nënkuptuar i nenit 6 § 3 a) (*C. k. Italisë*, vendim i Komisionit, ku njoftimi i akuzës te paditësi katër muaj përpara procesit të tij është gjykuar i pranueshëm; shih *a contrario Borisova k. Bullgarisë*, §§ 43-45, ku paditësja kishte në dispozicion vetëm dy orë për të përgatitur mbrojtjen e vet pa një avokat).

249. Kur shqyrton pikën e respektimit të nenit 6 § 3 a), Gjykata merr parasysh kuptimin autonom të fjalëve “i akuzuar” dhe “akuzë penale”, të cilat duhet të interpretohen duke iu referuar një situatë materiale dhe jo formale (*Padin Gestoso k. Spanjës* (vend. pran.); *Casse k. Luksemburgut*, § 71).

f. Gjuha

250. Në qoftë se vërtetohet ose në qoftë se ka arsye për të besuar që i akuzuari nuk e njeh aq sa duhet gjuhën në të cilën njoftohet informacioni, autoritetet duhet t'i japin atij një përkthim (*Brozicek k. Italisë*, § 41; *Tabai k. Francës* (vend. pran.)).

251. Ndonëse neni 6 § 3 a) nuk e saktëson se një të akuzuari të huaj informacionet me rëndësi duhet t'i jepen ose t'i përkthehen me shkrim, një i akuzuar i cili nuk është i familjarizuar me gjuhën e përdorur nga gjykata mund të gjendet praktikisht në një situatë të pavolitshme në qoftë se atij nuk i jepet edhe një përkthim i aktakuzës, i bërë në një gjuhë që ai ta kuptojë (*Hermi k. Italisë* [DhM], § 68; *Kamasinski k. Austrisë*, § 79).

252. Sidoqoftë, edhe një përkthim me gojë i aktakuzës mund të japë gjithashtu informacione të mjaftueshme rreth akuzave po qe se ai i jep të akuzuarit mundësi për të përgatitur mbrojtjen e tij (*po aty*, § 81; *Husain k. Italisë* (vend. pran.)).

253. Neni 6 § 3 a) nuk i jep të drejtë të akuzuarit që të marrë një përkthim të plotë të dosjes (*X. k. Austrisë*, vendim i Komisionit).

254. Shpenzimet e shkaktuara nga përkthimi me gojë i akuzës janë në ngarkim të shtetit në përputhje me nenin 6 § 3 e) i cili garanton të drejtën për ndihmën falas të një përkthyesi (*Luedicke, Belkacem e Koç k. Gjermanisë*, § 45).

2. Përgatitja e mbrojtjes (neni 6 § 3 b))

Neni 6 § 3 b) i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

(...)

b) t’i jepet koha dhe lehtësitë e përshtatshme për përgatitjen e mbrojtjes;”

a. Konsiderata të përgjithshme

255. Neni 6 § 3 b) ka të bëjë me dy elementë të një mbrojtjeje të vërtetë, konkretisht me pikën e lehtësive dhe me atë të kohës. Kjo dispozitë nënkupton që veprimtaritë të cilat kanë të bëjnë me mbrojtjen në themel të të akuzuarit mund të përfshijnë gjithçka që është “e përshtatshme” për përgatitjen e procesit. I akuzuari duhet të mundë ta organizojë mbrojtjen e tij në mënyrë të përshtatshme dhe pa kufizim për sa i përket mundësisë për të përdorur çdo mjet mbrojtjeje në proces e për të ndikuar kështu në rezultatin e procedurës (*Can k. Austrisë*, raport i Komisionit, § 53; *Gregačević k. Kroacisë*, § 51).

256. Pika lidhur me karakterin e përshtatshëm të lehtësive dhe të kohës që i jepen një të akuzuari vlerësohet në dritën e rrethanave të secilës çështje (*Iglin k. Ukrainës*, § 65; *Galstyan k. Armenisë*, § 84).

b. Afati i përshtatshëm

257. Neni 6 § 3 b) e mbron të akuzuarin nga një proces i nxituar (*Kröcher e Möller k. Zvicrës*, vendim i Komisionit; *Bonzi k. Zvicrës*, vendim i Komisionit). Ndonëse është me rëndësi që procedura të zhvillohet brenda një afati të përshtatshëm, kjo nuk duhet të bëhet në dëm të të drejtave procedurale të ndonjërit nga palët (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos k. Rusisë*, § 540).

258. Kur shqyrtohet pika nëse i akuzuari ka pasur në dispozicion një afat të përshtatshëm për përgatitjen e mbrojtjes së tij, duhet të merret veçanërisht parasysh natyra e procesit, sa e koklavitur është çështja, si edhe stadi i procedurës (*Gregačević k. Kroacisë*, § 51). Parasysh duhet të merret gjithashtu vëllimi i zakonshëm i punës së një avokati, prej të cilit sigurisht nuk mund të pritët që të përmbysë krejt programin e tij për t’ia kushtuar të gjithë kohën e vet një çështjeje (*Mattick k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

259. Neni 6 § 3 b) i Konventës nuk kërkon që përgatitja e një procesi me njëfarë kohëzgjatjeje të përfundohet përpara seancës së parë. Rrjedha e një procesi nuk planifikohet dot tërësisht që më parë: ndodh që gjatë procesit të dalin elemente të reja dhe që palët të kenë kështu nevojë për një afat shtesë përgatitjeje (*po aty*).

260. Mbrojtjes duhet t’i jepet më shumë kohë pas disa aktesh procedurale në mënyrë që ajo të përshtatë qëndrimin e saj, të përgatitë një kërkesë, të paraqesë një ankim, etj. (*Miminoshvili k. Rusisë*, § 141). Mes këtyre “akteve” bëjnë pjesë, për shembull, ndryshimi i aktakuzës (*Pélissier e Sassi k. Francës* [DhM], § 62), paraqitja e provave të reja nga prokuroria (*G.B. k. Francës*, §§ 60-62) apo një ndryshim i papritur e rrënjësor i mendimit të një eksperti gjatë procesit (*po aty*, §§ 69-70).

261. I akuzuari duhet të ketë mundësi të kërkojë shtyrjen ose lënien për më vonë të seancës në rast se shih ndonjë problem tek afati i caktuar (*Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 98; *Bäckström e Andersson k. Suedisë* (vend. pran.); *Craxi k. Italisë (nr. 1)*, § 72), përveçse në rrethana të

jashtëzakonshme (*Goddi k. Italisë*, § 31) apo në qoftë se në të drejtën e praktikën e brendshme nuk ka asnjë bazë për një gjë të tillë (*Galstyan k. Armenisë*, § 85).

262. Në disa rrethana, gjyqtari mund të jetë i detyruar që ta shtyjë procesin me nismën e tij në mënyrë që t'i japë mbrojtjes kohë të mjaftueshme (*Sadak me të tjerë k. Turqisë (nr. 1)*, § 57; *Sakhnovskiy k. Rosisë* [DhM], §§ 103 dhe 106).

263. Në mënyrë që i akuzuari të ketë mundësi për ta ushtruar efektivisht të drejtën për ankim që ka në dispozicion, juridiksionet e brendshme duhet t'i paraqesin me një qartësi të mjaftueshme arsyet të cilat ato bazohen (*Hadjianastassiou k. Greqisë*, § 33). Kur nuk ka ende asnjë vendim të arsyetuar plotësisht përpara përfundimit të afatit për ankim, të akuzuarit duhet t'i jepen informacione të mjaftueshme në mënyrë që të jetë në gjendje për të paraqitur një ankim në dijeni të plotë të arsyeve (*Zoon k. Vendeve të Ulëta*, §§ 40-50; *Baucher k. Francës*, §§ 46-51).

264. Shteti duhet të kujdeset që çdo i akuzuar t'i gëzojë garancitë e parashikuara në nenin 6 § 3; vënia në ngarkim të personit të dënuar penalisht të detyrimit për t'u informuar për pikënisjen e një afati ose përfundimin e tij nuk është në pajtim me atë “shpejtësi” që duhet të tregojnë shtetet kontraktuese për të siguruar gëzimin efektiv të të drejtave të garantuara nga neni 6 (*Vacher k. Francës*, § 28).

c. Lehtësitë e nevojshme

i. Qasja te provat

265. Një ndër lehtësitë që duhet të gëzojë çdo i akuzuar është mundësia për t'u njohur, me qëllim të përgatitjes së mbrojtjes së tij, me rezultatet e hetimeve të zhvilluara gjatë të gjithë procedurës (*Huseyn me të tjerë k. Azerbajxhanit*, § 175; *OAQ Neftyanaya Kompaniya Yukos k. Rosisë*, § 538).

266. Kur i akuzuari është në paraburgim, nocioni i “lehtësive” mund të përfshijë edhe kushte burgimi të cilat i lejojnë atij të lexojë e të shkruajë duke mundur të përqendrohet në mënyrë të mjaftueshme (*Mayzit k. Rosisë*, § 81; *Moiseyev k. Rosisë*, § 221). Është me rëndësi kyç që i akuzuari ashtu si edhe avokati i tij të mund të jenë pjesëmarrës në procedurë e të bëjnë vërejtje pa ndier lodhje të tepërt (*Makhfi k. Francës*, § 40; *Barberà, Messegue e Jabardo k. Spanjës*, § 70).

267. Lehtësitë që duhet të ketë mundësi të gëzojë i akuzuari kufizohen tek ato që e ndihmojnë ose mund ta ndihmojnë atë për përgatitjen e mbrojtjes së tij (*Padin Gestoso k. Spanjës* (vend. pran.); *Mayzit k. Rosisë*, § 79).

268. I akuzuari nuk duhet të ketë medoemos qasje personalisht te dosja dhe mjafton që ai të njihet me elementet e dosjes nëpërmjet përfaqësuesve të tij (*Kremzow k. Austrisë*, § 52). Megjithatë, kufizimi i qasjes së një të akuzuarit te dosja gjyqësore nuk duhet kurrësi të pengojë që provat t'i paraqiten të akuzuarit përpara gjyqit dhe që ai të mundë, nëpërmjet avokatit të tij, të formulojë vërejtje lidhur me to në parashtrimet e tij gojore (*Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 140).

269. Në qoftë se i akuzuari është lejuar që të mbrohet vetë, fakti që atij t'i refuzohet qasja në dosje përbën një shkelje të të drejtave të mbrojtjes (*Foucher k. Francës*, §§ 33-36).

270. Në mënyrë që të lehtësohet puna e mbrojtjes, i akuzuari duhet të mos pengohet për të marrë kopje të dokumenteve të rëndësishme nga dosja, as për të mbajtur e përdorur çdo shënim të marrë vetë (*Rasmussen k. Polonisë*, §§ 48-49; *Moiseyev k. Rosisë*, §§ 213-218; *Matyjek k. Polonisë*, § 59; *Seleznev k. Rosisë*, §§ 64-69).

271. E drejta e qasjes në dosje nuk është absolute. Në disa raste, mund të jetë e nevojshme që mbrojtjes t'i fshihen disa prova në mënyrë që të mbrohen të drejtat themelore të një individi tjetër ose që të ruhet një interes i rëndësishëm publik. Sidoqoftë, të ligjshme në vështrim të nenit 6 § 1 janë vetëm ato masa për ngushtimin e të drejtave të mbrojtjes të cilat janë absolutisht të domosdoshme. Gjykata duhet të shqyrtojë nëse procesi vendimmarrës i ka përmbushur me aq sa ka

qenë e mundur kërkesat e ballafaqimit dhe të barazisë së mjeteve dhe nëse ai ka përfshirë garanci të përshtatshme për të mbrojtur interesat e të akuzuarit (*Natunen k. Finlandës*, §§ 40-41; *Dowsett k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 42-43; *Mirilashvili k. Ruisë*, §§ 203-209).

272. Nëse mbrojtjes nuk i tregohen prova materiale që përmbajnë elemente të tilla të cilat mund ta shfajësojnë të akuzuarin ose ta zbusin masën e dënimit të tij, kjo mund të përbëjë një refuzim për dhënie të lehtësive të nevojshme për përgatitjen e mbrojtjes, pra një shkelje të së drejtës së garantuar në nenin 6 § 3 b) të Konventës. I akuzuari mund të detyrohet megjithatë që ta arsyetojë në mënyrë të posaçme kërkesën e tij dhe juridiksionet kombëtare mund ta shqyrtojnë bazueshmërinë e këtyre arsyeve (*Natunen k. Finlandës*, § 43; *C.G.P. k. Vendeve të Ulëta*, vendim i Komisionit).

ii. Këshillimi me një avokat

273. Një prej “lehtësive” që duhet të gëzojë i akuzuari janë këshillimet me avokatin e tij (*Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 99; *Goddi k. Italisë*, § 31). Mundësia që i akuzuari të bisedojë me avokatin për mbrojtjen e tij është thelbësore për përgatitjen e kësaj të fundit (*Bonzi k. Zvicrës*, vendim i Komisionit; *Can k. Austrisë*, raport i Komisionit, § 52).

274. Neni 6 § 3 b) ka mbivendosje me të drejtën për ndihmën e një mbrojtësi të përcaktuar në nenin 6 § 3 c) të Konventës (*Lanz k. Austrisë*, §§ 50-53; *Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 148; *Trepashkin k. Ruisë (nr. 2)*, §§ 159-168).

3. E drejta për t’u mbrojtur vetë ose me anë të një avokati (neni 6 § 3 c))

Neni 6 § 3 c) i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

(...)

c) të mbrohet vetë ose të ndihmohet nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij ose, në qoftë se ai nuk ka mjete të mjaftueshme për të shpërblyer mbrojtësin, t’i mundësohet ndihma ligjore falas kur këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë;”

275. Paragrafi 3 pika c) e nenit 6 paraqet disa aspekte të veçanta të së drejtës për një proces të rregullt të garantuar në paragrafin 1 (*Correia de Matos k. Portugalisë* (vend. pran.); *Foucher k. Francës*, § 30). Ai garanton që procedura e drejtuar kundër një të akuzuari nuk do të zhvillohet pa qenë ky i fundit i përfaqësuar në mënyrë të përshtatshme për qëllimet e mbrojtjes së tij (*Pakelli k. Gjermanisë*, raport i Komisionit, § 84). Ai parashtron tri të drejta të ndryshme: atë për t’u mbrojtur vetë, atë për të pasur ndihmën e një mbrojtësi të zgjedhur vetë dhe atë për t’u ndihmuar falas nga një avokat (*po aty*, § 31).

a. Rrezja e veprimit

276. Çdo i akuzuar mbrohet prej nenit 6 § 3 c) në çfarëdo stadi të procedurës (*Imbrioscia k. Zvicrës*, § 37). Pra, kjo mbrojtje mund të përdoret tanimë që përpara dërgimit të dosjes për gjykim si edhe menjëherë sapo rregullsia e procesit rrezikon të cenohet rëndë nga mosrespektimi i kësaj dispozite (*po aty*, § 36; *Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 131; *Magee k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 41).

277. Në qoftë se neni 6 § 3 b) lidhet me konsiderata që kanë të bëjnë me përgatitjen e procesit, neni 6 § 3 c) i jep të akuzuarit një të drejtë më të përgjithshme për ndihmën e mbështetjen e një avokati gjatë të gjithë procedurës (*Can k. Austrisë*, raport i Komisionit, § 54).

278. Mënyrat e zbatimit të nenit 6 § 3 c) gjatë fazës përpara procesit, për shembull gjatë hetimit paraprak, varen nga karakteristikat e procedurës dhe nga rrethanat e çështjes (*Brennan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 45; *Berliński k. Polonisë*, § 75). Neni 6 kërkon normalisht që i akuzuari të mund të përfitojë nga ndihma e një avokati që në statet e para të marrjes në pyetje prej policisë (*John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 63; *Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 131; *Salduz k. Turqisë* [DhM], § 54; *Averill k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 59; *Brennan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 45; *Dayanan k. Turqisë*, § 31). Kësaj të drejte mund t'i bëhen sidoqoftë disa kufizime për arsye të vlefshme (*Magee k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 41; *John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 63). Puna është që në secilin rast të shihet se mos, në dritën e procedurës së marrë në tërësi, kufizimi në fjalë i ka hequr të akuzuarit të drejtën për një proces të rregullt (*po aty*; *Brennan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 45). Edhe atëherë kur disa arsye të pakundërshtueshme mund ta përligjin në mënyrë të jashtëzakonshme refuzimin e qasjes të një avokat, prapëseprapë një kufizim i tillë nuk duhet t'i dëmtojë në mënyrë të paligjshme të drejtat e të akuzuarit që rrjedhin nga neni 6 (*Salduz k. Turqisë* [DhM], § 55).

279. Në të njëjtën mënyrë, mënyrat e zbatimit të nenit 6 § 3 c) para shkallëve të apelit ose të kasacionit varen nga rrethanat e veçanta të procedurës në fjalë (*Pakelli k. Gjermanisë*, raport i Komisionit, § 29; *Meftah me të tjerë k. Francës* [DhM], § 41). Duhet të merren parasysh tërësia e procedurës së zhvilluar brenda rendit të brendshëm juridik si edhe roli që kanë, në gjirin e këtij të fundit, instancat e apelit ose të kasacionit (*po aty*; *Monnell e Morris k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 56). Duhet të preken disa pika si natyra e procedurës për lejim apeli dhe rëndësia e saj në suazën e përgjithshme të procesit penal, shtrirja e kompetencave të instancës së apelit dhe mënyra se si janë parashtruar e mbrojtur realisht para saj interesat e të dy paditësve (*po aty*).

b. Mbrojtja personalisht

280. Zotësia e të akuzuarit për të marrë pjesë në seancë rrjedh nga objekti dhe qëllimi i tërësisë së nenit 6 të Konventës (*Zana k. Turqisë* [DhM], § 68; *Monnell e Morris k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 58). I lidhur ngushtë me këtë të drejtë, neni 6 § 3 c) i jep mundësi të akuzuarit që të mbrohet personalisht. Pra, në parim, nuk ka pse të jetë në kundërshtim me përcaktimet e nenit 6 që i akuzuari të përfaqësohet vetë me vullnetin e tij të plotë, me përjashtim të rastit nëse interesat e drejtësisë e kërkojnë ndryshe (*Galstyan k. Armenisë*, § 91).

281. Sidoqoftë, e drejta për ta siguruar vetë mbrojtjen e vetes nuk garantohet në mënyrë absolute. Të lejohet i akuzuari për t'u mbrojtur vetë apo t'i caktohet atij një avokat, kjo gjë i përket hapësirës për vlerësim të shtetit kontraktues, i cili ndodhet në një pozitë më të mirë sesa Gjykata për të zgjedhur mjetin që këshillohet në suazën e sistemit të tij gjyqësor për të garantuar të drejtat e mbrojtjes (*Correia de Matos k. Portugalisë* (vend. pran.)). Juridiksionet e brendshme e kanë pra të drejtën për të çmuar që interesat e drejtësisë kërkojnë caktimin kryesisht të një avokati (*Croissant k. Gjermanisë*, § 27; *Lagerblom k. Suedisë*, § 50). Fjala është për një masë mbrojtëse për të akuzuarin, me qëllim që të sigurohet një mbrojtje e mirë e interesave të tij (*Correia de Matos k. Portugalisë* (vend. pran.)).

282. Përveç kësaj, neni 6 § 3 c) nuk jep të drejtë të pakufizuar për të përdorur çfarëdo argumenti për të mbrojtur veten. Çdo i akuzuar që zgjedh të mbrohet vetë heq dorë me dashje nga e drejta e tij për t'u ndihmuar nga një avokat dhe duhet të tregojë vetë zell në mënyrën se si e ushtron mbrojtjen e tij (*Melin k. Francës*, § 25). Nocioni i të drejtave të mbrojtjes do të zgjerohej tej mase po të pranohej se një i akuzuar nuk mund t'i nënshtrohet asnjë procedimi edhe në qoftë se, gjatë ushtrimit të këtyre të drejtave, ai ngjall qëllimisht dyshime të padrejta për ndonjë sjellje të dënueshme nga ana e një dëshmitari ose e një personi tjetër që merr pjesë në procedurë (*Brandstetter k. Austrisë*, § 52). Thjesht mundësia për të proceduar më pas një të akuzuar për arsye të disa pohimeve të bëra për mbrojtjen e vet nuk mund të paraqitet sikur cenon të drejtat e garantuara në nenin 6 § 3 c). Por ky qëndrim mund të jetë i ndryshëm po që se del që legjislacioni ose praktika kombëtare, me

rreptësinë e tyre të tepruar në këtë drejtim, krijojnë një rrezik aq të madh procedimesh të tilla sa që e paralizojnë në të vërtetë ushtrimin e lirë të këtyre të drejtave nga i akuzuari (*po aty*, § 53).

c. Ndhimja nga një avokat

283. E drejta e çdo të akuzuari për t'u mbrojtur efektivisht nga një avokat është një nga elementet themelore të procesit të rregullt (*Salduz k. Turqisë* [DhM], § 51). Në parim, çdo i dyshuar duhet të ketë qasje te një avokat sapo të vendoset në ndalim ose në paraburgim (*Dayanan k. Turqisë*, § 31).

E drejta e të akuzuarit për të marrë pjesë efektivisht në procesin e tij penal përfshin, në përgjithësi, jo vetëm të drejtën për të qenë i pranishëm, por edhe të drejtën për të pasur ndihmën e një avokati ne rast nevojë (*Lagerblom k. Suedisë*, § 49; *Galstyan k. Armenisë*, § 89). Po ashtu, vetëm prania e avokatit të të akuzuarit nuk mund ta kompensojë mungesën e këtij të fundit (*Zana k. Turqisë* [DhM], § 72).

284. E drejta për t'u ndihmuar nga një avokat nuk varet nga prania e të akuzuarit (*Van Geyselhem k. Belgjikës* [DhM], § 34; *Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 99; *Poitrimol k. Francës*, § 34). Mosparaqitja e një të akuzuari të thirrur në mënyrë të rregullt nuk ka mundësi – edhe kur është pa arsye – t'i heqë atij të drejtën për t'u mbrojtur nga një avokat (*Van Geyselhem k. Belgjikës* [DhM], § 34; *Pelladoah k. Vendeve të Ulëta*, § 40; *Krombach k. Francës*, § 89; *Galstyan k. Armenisë*, § 89).

285. E drejta e çdo të akuzuari për t'u mbrojtur nga avokati i zgjedhur prej tij nuk është absolute (*Meftah me të tjerë k. Francës* [DhM], § 45; *Pakelli k. Gjermanisë*, raport i Komisionit, § 31). Ndonëse, në parim, zgjedhja e një avokati nga i akuzuari duhet të respektohet (*Lagerblom k. Suedisë*, § 54), juridiksionet kombëtare mund ta kapërcejnë atë në qoftë se ka arsye të rëndësishme dhe të mjaftueshme për të gjykuar se ashtu e lypin interesat e drejtësisë (*Meftah me të tjerë k. Francës* [DhM], § 45; *Croissant k. Gjermanisë*, § 29). Për shembull, veçantia e procedurës së marrë në tërësinë e saj mund ta përligjë që monopoli i marrjes së fjalës t'u lihet vetëm avokatëve të specializuar (*Meftah me të tjerë k. Francës* [DhM], § 47).

286. Në mënyrë që e drejta për ndihmën e një avokati të jetë me karakter praktik dhe efektiv, e jo thjesht teorik, ushtrimi i saj nuk duhet të lihet në varësi të përmbushjes së disa kushteve tepër formaliste: u takon juridiksioneve që të sigurojnë rregullsinë e një procesi dhe të kujdesen për rrjedhje që një avokati, i cili sigurisht merr pjesë aty për të mbrojtur klientin e tij në mungesë të këtij të fundit, t'i jepet rasti për ta bërë këtë gjë (*Van Geyselhem k. Belgjikës* [DhM], § 33; *Pelladoah k. Vendeve të Ulëta*, § 41).

287. Njëlloj si për të drejtat e tjera që kanë të bëjnë me rregullsinë e procesit, i akuzuari mund të heqë dorë nga e drejta e tij për ndihmën e një avokati (*Pishchalnikov k. Rusisë*, § 77). Megjithatë, përpara se një i akuzuar të mund të quhet se, me sjelljen e tij, ka hequr dorë në mënyrë të heshtur nga një e drejtë e rëndësishme që rrjedh prej nenit 6, duhet që të vërtetohet se ai kishte mundësi të arsyeshme për t'i parashikuar pasojat e veprimeve të tij. Kur i akuzuari kërkon një avokat, nevojiten disa garanci shtesë sepse, pa një të tillë, ai ka më pak gjasa të informohet për të drejtat e tij, pra më pak gjasa që këto të fundit të respektohen (*po aty*, § 78).

d. Ndhimja juridike

288. E drejta e tretë dhe e fundit e shpallur në nenin 6 § 3 c), e drejta për ndihmën juridike, u nënshtrohet dy kushteve.

289. Së pari, i akuzuari duhet të provojë pamundësinë e tij financiare. Megjithatë, atij nuk i kërkohet ta bëjë këtë "përtej çdolloj dyshimi të arsyeshëm": mjafton që të ketë "disa tregues" në këtë drejtim ose, me fjalë të tjera, që të mund të vërtetohet një "mungesë treguesish të qartë në drejtim të kundërt" (*Pakelli k. Gjermanisë*, raport i Komisionit, § 34).

290. Së dyti, shtetet kontraktuese nuk janë të detyruara të japin një ndihmë juridike përveçse “kur këtë e kërkojnë interesat e drejtësisë”, të cilët duhet të vlerësohen duke marrë parasysh faktet e çështjes në tërësi: jo vetëm të situatës që ekzistonte në kohën e vendimit rreth kërkesës për ndihmë juridike, por edhe të asaj që paraqitej në momentin kur juridiksioni kombëtar ka marrë vendim në themel (*Granger k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 46).

291. Kur vlerëson nëse interesat e drejtësisë e lypin që i akuzuari të ndihmohet falas nga një avokat, Gjykata merr parasysh kritere të ndryshme, sidomos seriozitetin e veprës penale dhe të masës së dënimit për të cilat bëhet fjalë. Në parim, kur fjala është për një masë me heqje lirie, interesat e drejtësisë e kërkojnë një ndihmë juridike (*Benham k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 61; *Quaranta k. Zvicrës*, § 33; *Zdravko Stanev k. Bullgarisë*, § 38).

292. Duke ia shtuar kushtit lidhur me “interesat e drejtësisë”, Gjykata merr parasysh edhe natyrën e koklavitur të çështjes (*Quaranta k. Zvicrës*, § 34; *Pham Hoang k. Francës*, § 40; *Twalib k. Greqisë*, § 53) si edhe situatën personale të të akuzuarit (*Zdravko Stanev k. Bullgarisë*, § 38). Ky kusht i fundit merr edhe më shumë rëndësi në vështrim të aftësisë së një të akuzuari për të mbrojtur kauzën e tij, për shembull për arsye të një mungese familjariteti me gjuhën e përdorur para një gjykate apo në një sistem të drejtash të veçanta, po qe se atij do t’i refuzohej ndihma juridike (*Quaranta k. Zvicrës*, § 35; *Twalib k. Greqisë*, § 53).

293. Kur zbatohet kërkesa e interesave të drejtësisë, kriteri nuk është që të shihet nëse mungesa e ndihmës juridike e ka “dëmtuar realisht” paraqitjen e mbrojtjes, por një tjetër, më pak i rreptë, i cili është që të shihet nëse “duket e pranueshme në rastin konkret hipoteza” që një avokat do të ishte i dobishëm (*Artico k. Italisë*, §§ 34-35; *Alimena k. Italisë*, § 20).

294. Pavarësisht nga rëndësia e marrëdhënies së besimit ndërmjet një avokati dhe klientit të tij, e drejta e të akuzuarit për t’u mbrojtur prej një mbrojtësi “të zgjedhur prej tij” është domosdo objekt për disa kufizime kur bëhet fjalë për ndihmë juridike falas. Për shembull, kur caktojnë kryesisht një avokat për mbrojtjen, juridiksionet duhet t’i marrin parasysh dëshirat e të akuzuarit, por edhe mund t’i kapërcejnë ato po qe se ka arsye të rëndësishme dhe të mjaftueshme për të besuar se bëhet fjalë për interesat e drejtësisë (*Croissant k. Gjermanisë*, § 29; *Lagerblom k. Suedisë*, § 54). Po ashtu, neni 6 § 3 c) nuk mund të interpretohet sikur garanton një të drejtë për zëvendësimin e një avokati të caktuar kryesisht (*po aty*, § 55). Madje, interesat e drejtësisë nuk mund të shkojnë deri aty sa të kërkojnë që të jepet automatikisht ndihmë juridike sa herë që një i dënuar, i cili nuk ka kurrfarë gjase objektive për sukses, dëshiron të bëjë apelim pasi i është siguruar në shkallë të parë një proces i rregullt sikurse e kërkon neni 6 (*Monnell e Morris k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 67).

e. Ndhimja juridike konkrete dhe efektive

295. Ndhimja juridike, e drejta për të cilën garantohet në nenin 6 § 3 c), duhet të jetë “konkrete dhe efektive”. Mirëpo, vetëm emërimi i një avokati të caktuar kryesisht nuk mjafton për të siguruar efektivitetin e kësaj ndihme, sepse avokati i caktuar kryesisht mund të vdesë, të sëmuret rëndë, të ketë një pengesë që zgjat shumë ose t’u shmanget detyrave të tij (*Artico k. Italisë*, § 33).

296. E drejta për ndihmë juridike efektive përfshin veçanërisht të drejtën e të akuzuarit për të biseduar privatisht me avokatin e tij. Shteti mund t’i kufizojë komunikimet e fshehta të një personi të ndaluar me avokatin e tij vetëm në rrethana të jashtëzakonshme (*Saknovskiy k. Rusisë* [DhM], § 102). Në qoftë se një avokat nuk mund të bisedojë me klientin e tij pa një mbikëqyrje të tillë dhe të marrë udhëzime të fshehta, ndihma e tij do të humbiste shumë nga dobia e saj (*S. k. Zvicrës*, § 48; *Brennan k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 58). Pengesë për ndihmën efektive të një mbrojtësi, për të cilën ka të drejtë i akuzuari, nuk duhet të bëhet asnjë kufizim i marrëdhënieve ndërmjet klientëve dhe avokatëve të tyre, qoftë ky i nënkuptuar apo i pohuar shprehimisht (*Saknovskiy k. Rusisë* [DhM], § 102). Vënia nën përgjim e bisedave telefonike ndërmjet të akuzuarit dhe avokatit të tij (*Zagaria k. Italisë*, § 36) si edhe kufizimi obsesiv i numrit dhe i kohëzgjatjes së vizitave të avokatëve

te klienti i tyre i akuzuar (*Öcalan k. Turqisë* [DhM], § 135) përbëjnë shkelje të tjera të mundshme të së drejtës për një ndihmë efektive.

297. Megjithatë, shteti kontraktues nuk mund të mbahet si përgjegjës për çdo mangësi të një avokati të caktuar kryesisht ose të zgjedhur nga i akuzuari (*Lagerblom k. Suedisë*, § 56; *Kamasinski k. Austrisë*, § 65). Nga pavarësia e profesionit të avokatisë në marrëdhënie me shtetin rrjedh që mënyra e sjelljes së mbrojtjes i përket kryesisht të akuzuarit dhe avokatit të tij: shteti kontraktues është i detyruar të ndërhyjë vetëm po qe se mangësia e avokatit të caktuar kryesisht shfaqet haptazi apo nëse ai vihet mjaftueshëm në dijeni për këtë gjë në një mënyrë tjetër (*po aty*; *Imbrioscia k. Zvicrës*, § 41; *Daud k. Portugalisë*, § 38). Shteti mund të ngarkohet me përgjegjësi në qoftë se një avokat thjesht nuk vepron për llogari të të akuzuarit (*Artico k. Italisë*, §§ 33 et 36) ose nuk respekton një kusht krejt procedural pa qenë e mundur që kjo gjë të quhet si një vijë mbrojtjeje e papeshuar apo thjesht një mangësi në argumentim (*Czekalla k. Portugalisë*, §§ 65 et 71).

4. Marrja në pyetje e dëshmitarëve (neni 6 § 3 d))

Neni 6 § 3 d) i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

(...)

d) të pyesë ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët e akuzës dhe të ketë të drejtën e thirrjes dhe të pyetjes së dëshmitarëve në favor të tij, në kushte të njëjta me dëshmitarët e akuzës;”

a. Kuptimi autonom i nocionit “dëshmitar”

298. Nocioni “dëshmitar” ka një kuptim autonom në sistemin e Konventës, cilatdo qofshin cilësimet e zgjedhura në të drejtën kombëtare (*Damir Sibgatullin k. Ruisë*, § 45; *S.N. k. Suedisë*, § 45). Që nga momenti që një deponim mund të shërbejë, në mënyrë thelbësore, si bazë për dënimin e të pandehurit, ai përbën një dëshmi të akuzës dhe për të zbatohen garancitë e parashikuara nga neni 6 §§ 1 dhe 3 d) i Konventës (*Kaste e Mathisen k. Norvegjisë*, § 53; *Lucà k. Italisë*, § 41).

299. Ky nocion përfshin të bashkakuzuarit (*Trofimov k. Ruisë*, § 37), viktimat (*Vladimir Romanov k. Ruisë*, § 97) dhe ekspertët (*Doorson k. Vendeve të Ulëta*, §§ 81-82).

300. Neni 6 § 3 d) mund të zbatohet gjithashtu edhe për provat dokumentare (*Mirilashvili k. Ruisë*, §§ 158-159).

b. E drejta për të pyetur ose për të kërkuar që të pyeten dëshmitarët

i. Parime të përgjithshme

301. Neni 6 § 3 d) sanksionon parimin sipas të cilit, përpara se një i akuzuar të mund të shpallet fajtor, të gjitha provat në ngarkim të tij duhet në parim të paraqiten para tij në seancë publike, me qëllim për një debat ballafaques. Ky parim nuk është pa përjashtime, por ato mund të pranohen vetëm me kusht që të mos shkelen të drejtat e mbrojtjes; si rregull i përgjithshëm, këto të fundit kërkojnë që të akuzuarit t’i jepet një mundësi e përshtatshme dhe e mjaftueshme për të kundërshtuar dëshmitë e akuzës dhe për të marrë në pyetje autorët e tyre, qoftë në momentin e deponimit të tyre, qoftë në një stad të mëvonshëm (*Hümmer k. Gjermanisë*, § 38; *Lucà k. Italisë*, § 39; *Solakov k. ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë*, § 57).

302. Nga ky parim i përgjithshëm rrjedhin dy kërkesa: së pari, mungesa e një dëshmitari duhet të përligjet me një arsye serioze; së dyti, në qoftë se një dënim bazohet vetëm, ose në një masë përcaktuese, mbi deponime të bëra nga një person të cilin i akuzuari nuk ka mundur ta marrë në pyetje ose të kërkojë të merret në pyetje, as në fazën e hetimit, as gjatë debateve, atëherë të drejtat

e mbrojtjes mund të gjenden të kufizuara në një mënyrë të papajtueshme me garancitë e nenit 6 (rregulli i provës “së vetme ose përcaktuese”) (*Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 119).

303. Duke pasur parasysh vendin e rëndësishëm që zë e drejta të një miradministrim të drejtësisë në një shoqëri demokratike, çdolloj mase që i kufizon të drejtat e mbrojtjes duhet të jetë absolutisht e domosdoshme. Që nga momenti që mund të mjaftojë një masë më pak kufizuese, pikërisht ajo duhet të zbatohet (*Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 58).

304. Një element i rëndësishëm i një procesi të rregullt është gjithashtu edhe mundësia e të akuzuarit për t’u ballafaquar me dëshmitarin në praninë e një gjyqtari (*Taräu k. Rumanisë*, § 74; *Graviano k. Italisë*, § 38).

ii. Detyrimi për të bërë një përpjekje të arsyeshme për të siguruar paraqitjen e një dëshmitari

305. Pika që të shihet nëse ka arsye të mira për të lejuar deponimin e një dëshmitari që mungon është një pikë paraprake e cila duhet të shqyrtohet përpara se të kërkohet që të shihet nëse dëshmia në fjalë përbën një provë të vetme ose përcaktuese. Për këtë arsye, në qoftë se një dëshmitar nuk paraqitet për të deponuar personalisht, autoriteti gjyqësor ka për detyrë që të kërkojë nëse kjo mungesë është e përligjur (*Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 120; *Gabrielyan k. Armenisë*, §§ 78 dhe 81-84).

306. I bashkuar me paragrafin 3, paragrafi 1 i nenit 6 i detyron shtetet kontraktuese të marrin masa pozitive për t’i dhënë mundësi të akuzuarit që të marrë në pyetje ose të kërkojë të merren në pyetje dëshmitarët e akuzës (*Trofimov k. Rosisë*, § 33; *Sadak me të tjerë k. Turqisë (nr. 1)*, § 67).

307. Në qoftë se është e pamundur të merren në pyetje ose të kërkohet të merren në pyetje dëshmitarët sepse ata janë zhdukur, autoritetet duhet të bëjnë një përpjekje të arsyeshme për t’u siguruar për paraqitjen e tyre (*Karpenko k. Rosisë*, § 62; *Damir Sibgatullin k. Rosisë*, §§ 51; *Pello k. Estonisë*, § 35; *Bonev k. Bullgarisë*, § 43).

308. Sidoqoftë, e pamundura nuk është detyrim për askënd: mjafton që autoritetet të mos mund të akuzohen për mungesë zelli në përpjekjet e tyre për t’i dhënë të akuzuarit mundësinë për t’i marrë në pyetje dëshmitarët në fjalë, pa vetëm pagjendshmëria e këtyre të fundit nuk e bën të nevojshme që të hiqet dorë nga procedimi (*Gossa k. Polonisë*, § 55; *Haas k. Gjermanisë* (vend. pran.); *Calabrò k. Italisë e Gjermanisë* (vend. pran.); *Ubach Mortes k. Andorrës* (vend. pran.)).

iii. Detyrimi për të arsyetuar refuzimin e marrjes në pyetje të një dëshmitari

309. Ndonëse shprehja e një mendimi rreth interesit të paraqitjes së një prove nuk bën pjesë në atributet e Gjykatës, mospërligjja e një refuzimi për të marrë në pyetje ose për të thirrur një dëshmitar mund t’u sjellë të drejtave të mbrojtjes një kufizim të papajtueshëm me garancitë e një procesi të rregullt (*Popov k. Rosisë*, § 188; *Bocos-Cuesta k. Vendeve të Ulëta*, § 72; *Wierzbicki k. Polonisë*, § 45; *Vidal k. Belgjikës*, § 34).

iv. Përdorshmëria e deponimeve të bëra jashtë gjykatës

310. Në disa rrethana, mund të dalë nevoja që të përdoren deponime të cilat i përkasin fazës së hetimit paraprak (*Lucà k. Italisë*, § 40), për shembull kur një dëshmitar ka vdekur (*Mika k. Suedisë* (vend. pran.), § 37; *Ferrantelli e Santangelo k. Italisë*, § 52) ose ka ushtruar të drejtën e tij për të heshtur (*Vidgen k. Vendeve të Ulëta*, § 47; *Sofri me të tjerë k. Italisë* (vend. pran.); *Craxi k. Italisë (nr. 1)*, § 86), ose kur autoritetet kanë bërë një përpjekje të arsyeshme për të siguruar paraqitjen e një dëshmitari, por më kot (*Mirilashvili k. Rosisë*, § 217).

311. Duke pasur parasysh se sa i dëmton të drejtat e mbrojtjes mungesa e një dëshmitari, në qoftë se ky i fundit nuk është marrë asnjëherë në pyetje në statet e mëparshme të procedurës, deponimi i tij me shkrim në vend të pranisë së tij në proces duhet të pranohet vetëm si mjet i fundit (*Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 125).

312. Ato deklarata dëshmitarësh që janë marrë në kushte të tilla ku të të drejtat e mbrojtjes nuk mund të garantoheshin në masën e kërkuar normalisht nga Konventa duhet të trajtohen me kujdesin më të madh (*S.N. k. Suedisë*, § 53; *Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 76).

313. Në qoftë se mungesa e një dëshmitari në një ballafaqim përlligjet me arsye të forta, gjyqtari kombëtar mund të marrë parasysh deklarata të bëra prej tij në fazën përpara procesit po qe se këto të fundit përforcohen nga prova të tjera (*Mirilashvili k. Rusisë*, § 217; *Scheper k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.); *Calabrò k. Italisë e Gjermanisë* (vend. pran.); *Ferrantelli e Santangelo k. Italisë*, § 52).

314. Neni 6 § 3 d) e kërkon mundësinë për t'i kundërpjetur autorët e deponimeve që nuk janë bërë para gjykatës vetëm në qoftë se këto të fundit luajnë një rol thelbësor ose vendimtar në përcaktimin e fajësisë (*Kok k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.); *Krasniki k. Republikës Çeke*, § 79).

315. Sigurisht, pranimi si provë i një dëshmie jashtëgjyqësore e cila përbën provën e vetme ose përcaktuese të akuzës nuk shpie automatikisht në shkelje të nenit 6 § 1, por në qoftë se dënimi mbështetet ekskluzivisht ose në një masë përcaktuese mbi deponime dëshmitarësh të papranishëm, Gjykata duhet t'ia nënshtrojë atë procedurë shqyrtimit më të rreptë. Duke pasur parasysh rreziqet e brendshme që bartin dëshmitë jashtëgjyqësore, karakteri i vetëm ose përcaktues i një prove të këtij lloji të pranuar në një çështje është një faktor shumë i rëndësishëm që duhet të llogaritet në vlerësimin e rregullsisë së përgjithshme të procedurës dhe ai duhet të kundërbalancohet me elemente të mjaftueshme, veçanërisht me garanci të forta procedurale. Në çdo çështje ku shtrohet problemi i rregullsisë së procedurës në lidhje me një deponim dëshmitari të papranishëm, puna është që të shihet nëse ka prova të mjaftueshme kompensuese të mangësive që lidhen me pranimin e një prove të tillë për të mundësuar një vlerësim korrekt dhe të drejtë të besueshmërisë së kësaj të fundit. Shqyrtimi i kësaj pike jep mundësi për ta shpallur një dënim vetëm atëherë kur deponimi i dëshmitarit të papranishëm është mjaft i besueshëm duke pasur parasysh rëndësinë e tij në atë çështje (*Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 147).

v. Dëshmitarët anonimë

316. Ndonëse problemet që ngrenë deponimet e dëshmitarëve anonimë dhe ato të dëshmitarëve të papranishëm nuk janë të njëjta, këto dy situata nuk ndryshojnë në parim përderisa edhe njëri lloj deponimesh edhe tjetri rrezikojnë që ta vënë të akuzuarin në një situatë të pavolitshme. Parimi bazë është që, në një proces penal, i akuzuari duhet të ketë një mundësi reale për t'i kundërshtuar pretendimet objekt i të cilave është bërë (*Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM], § 127).

317. Përdorimi i deklaratave të dëshmitarëve anonimë për të mbështetur një dënim nuk është në çdo rrethanë i papajtueshëm me Konventën (*Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 69; *Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 52; *Krasniki k. Republikës Çeke*, § 76).

318. Sigurisht, neni 6 nuk kërkon shprehimisht që të merren parasysh interesat e dëshmitarëve në përgjithësi dhe ato të viktimave të thirrura për të deponuar në veçanti. Megjithatë, në rrezik mund të vihen jeta, liria ose siguria e tyre personale, si edhe interesa që i përkasin, në përgjithësi, fushës së nenit 8 të Konventës. Shtetet kontraktuese duhet ta organizojnë procedurën e tyre penale në mënyrë që interesat e lartpërmendur të mos vihen padrejtësisht në rrezik. Parimet e procesit të rregullt lypin gjithashtu që, në rastet e përshtatshme, interesat e mbrojtjes të vihen në balancë me ata të dëshmitarëve ose të viktimave të thirrura për të deponuar (*Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 70; *Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 53).

319. Autoritetet kombëtare duhet të paraqesin arsye të rëndësishme e të mjaftueshme për të ruajtur anonimatën e disa dëshmitarëve (*Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 71; *Visser k. Vendeve të Ulëta*, § 47; *Sapunarescu k. Gjermanisë* (vend. pran.); *Dzelili k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

320. Ruajtja e këtij anonimatit do ta përballë mbrojtjen me disa vështirësi të cilat normalisht nuk do të ishte dashur të dalin në suazën e një procesi penal. Sidoqoftë, duhet që procedura e ndjekur para autoriteteve gjyqësore t'i kompensojë në mënyrë të mjaftueshme pengesat e hasura nga mbrojtja (*Doorson k. Vendeve të Ulëta*, § 72; *Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, § 54; *Haas k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

321. Në veçanti, paditësi nuk duhet të pengohet për të kundërshtuar besueshmërinë e dëshmitarit anonim (*Birutis me të tjerë k. Lituanië*, § 29; *Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta*, §§ 59 dhe 62; *Kostovski k. Vendeve të Ulëta*, § 42).

322. Përveç kësaj, për të gjykuar nëse modalitetet e dëgjimit të dëshmitarit anonim ofronin garanci të mjaftueshme për t'i kompensuar vështirësitë që i janë shkaktuar mbrojtjes, është me vend që të merret parasysh siç duhet se në çfarë mase ka qenë përcaktuese dëshmia anonime për dënimin e paditësit. Në qoftë se dëshmia nuk ka qenë fare e tillë, atëherë mbrojtja është dëmtuar kështu në një masë shumë më të vogël (*Kok k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.); *Krasniki k. Republikës Çeke*, § 79).

vi. Dëshmitarët në çështjet për krime seksuale

323. Viktimat e veprave penale me karakter seksual, sidomos kur janë të mitura, e shohin shpeshherë procesin e tyre si një kalvar, veçanërisht kur ato ballafaqohen kundër dëshirës së tyre me të akuzuarin. Për të përcaktuar nëse, po ose jo, i akuzuari në një procedurë të kësaj natyre ka përfituar një proces të rregullt, duhet të merret parasysh e drejta për respektimin e jetës private të viktimës së pretenduar. Kështu, në çështjet penale për krime seksuale mund të merren disa masa me qëllim të ruajtjes së viktimave, me kusht që këto të jenë të pajtueshme me ushtrimin e përshtatshëm dhe efektiv të të drejtave të mbrojtjes. Për t'i ruajtur këto të fundit, autoritetet gjyqësore janë të detyruara nganjëherë të marrin masa si kundërpeshë ndaj vështirësive që i nxirren mbrojtjes (*Aigner k. Austrisë*, § 37; *D. k. Finlandës*, § 43; *F e M k. Finlandës*, § 58; *Accardi me të tjerë k. Italisë* (vend. pran.); *S.N. k. Suedisë*, § 47; *Vronchenko k. Estonisë*, § 56).

324. Duke pasur parasysh tiparet e veçanta të procedurave penale në fushën e veprave me karakter seksual, neni 6 § 3 d) nuk mund të interpretohet sikur kërkon detyrimisht në çdo rast që të bëhen pyetje drejtpërdrejt nga i akuzuari ose nga avokati i tij, përmes një kundërpjetjeje apo me mjete të tjera (*S.N. k. Suedisë*, § 52; *W.S. k. Polonisë*, § 55).

325. I akuzuari duhet të ketë mundësinë që ta vëzhgojë sjelljen e dëshmitarëve të pyetur e t'i kundërshtojë deklaratimet dhe besueshmërinë e tyre (*Bocos-Cuesta k. Vendeve të Ulëta*, § 71; *P.S. k. Gjermanisë*, § 26; *Accardi me të tjerë k. Italisë* (vend. pran.); *S.N. k. Suedisë*, § 52).

326. Shikimi i një regjistrimi video të deponimit të një dëshmitari nuk mund të paraqitet në vetvete sikur i ruan mjaftueshëm të drejtat e mbrojtjes në qoftë se autoritetet nuk kanë lejuar fare që t'i bëhen pyetje deponuesit (*D. k. Finlandës*, § 50; *A.L. k. Finlandës*, § 41).

vii. Përfitimet që u ofrohen dëshmitarëve në këmbim të deklarimeve të tyre

327. Shfrytëzimi i deklarimeve të bëra nga disa dëshmitarë në këmbim të ndonjë imuniteti a përfitimesh të tjera përbën një mjet të rëndësishëm në luftën që autoritetet e brendshme duhet të bëjnë kundër krimeve të rënda. Megjithatë, përdorimi i këtij mjete mund ta komprometojë rregullsinë e procedurës së ndjekur kundër të akuzuarit dhe të ngrejë disa pikëpyetje delikate, meqenëse, për vetë natyrën e tyre, deklaratimet për të cilat është fjala janë lehtësisht të manipulueshme dhe mund të bëhen vetëm e vetëm për të siguruar përfitimet që ofrohen në këmbim të tyre apo thjesht për hakmarrje personale. Pra, nuk duhet të nënvlerësohen natyra

nganjëherë e dyshimtë e deklarimeve të tilla si edhe rreziku që një person të mund të akuzohet e gjykohet mbi bazë pohimesh të paverifikuara të cilat nuk janë patjetër të painteres. Sidoqoftë, përdorimi i këtij lloji deklarimesh nuk mjafton në vetvete për ta bërë një procedurë të parregullt (*Cornelis k. Vendeve të Ulëta* (vend. pran.), bashkë me referenca të tjera).

viii. Çka flitet në publik

328. Neni 6 §§ 1 dhe 3 d) i Konventës përmban një prezumim kundër përdorimit të provës së asaj çka flitet në publik ndaj një të akuzuari në një proces penal. Përfashtimi i kësaj mënyre prove është gjithashtu i përligjur kur ajo mund të konsiderohet si në favor të të akuzuarit (*Thomas k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

ix. E drejta për të thirrur dëshmitarë për mbrojtjen

329. U takon në parim juridiksioneve kombëtare që të bëjnë vlerësimin e provave të paraqitura para tyre si edhe të rëndësisë së atyre që të akuzuarit kërkojnë të paraqiten. Neni 6 § 3 d) ua lë atyre, gjithmonë në parim, kujdesin për të gjykuar lidhur me dobinë e një oferte prove me dëshmitarë. Ai nuk kërkon thirrjen dhe pyetjen e çdo dëshmitari të mbrojtjes: siç e tregojnë fjalët “në kushte të njëjta”, qëllimi i tij thelbësor është një barazi e plotë mjtesh në këtë fushë (*Perna k. Italisë* [DhM], § 29; *Solakov k. ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë*, § 57).

330. Prandaj, nuk mjafton që një i akuzuar të ankohet se nuk ka mundur të marrë në pyetje disa dëshmitarë. Gjuset gjithashtu që ai ta përforcojë kërkesën e tij për dëgjim dëshmitarësh duke saktësuar se ajo është e rëndësishme dhe e domosdoshme për daljen e së vërtetës dhe për të drejtat e mbrojtjes (*Perna k. Italisë* [DhM], § 29; *Băcanu e SC “R” S.A. k. Rumanisë*, § 75).

331. Që nga momenti që i akuzuari formulon një kërkesë për dëgjim dëshmitarësh e cila është jo abuzive dhe e arsyetuar mjaftueshëm, e përligjur në vështirësi të objektit të akuzës dhe pa dyshim e tillë që mund ta përforcojë pozitën e mbrojtjes e madje të çojë në shpalljen e tij të pafajshëm, autoritetet kombëtare nuk mund t’ia rrëzojnë atë përveçse për arsye të rëndësishme (*Topić k. Kroacisë*, § 42; *Polyakov k. Rusisë*, §§ 34-35).

332. Neni 6 nuk i njuh të akuzuarit një të drejtë absolute për të fituar paraqitjen e dëshmitarëve para një gjykate. I takon në parim gjyqtarit kombëtar që të vendosë nëse është e nevojshme ose me vend që të thirret një dëshmitar (shih, për shembull, *S.N. k. Suedisë*, § 44; *Accardi me të tjerë k. Italisë* (vend. pran.)).

333. Për shkak rrethanash të jashtëzakonshme, Gjykata mund të dalë në konkluzion se mosdëgjimi i një personi si dëshmitar ka qenë i papajtueshëm me nenin 6 (*Dorokhov k. Rusisë*, § 65; *Popov k. Rusisë*, § 188; *Bricmont k. Belgjikës*, § 89).

5. Përkthimi (neni 6 § 3 e))

Neni 6 § 3 e) i Konventës

“3. Çdo i akuzuar për një vepër penale ka të drejtat minimale të mëposhtme:

(...)

e) të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq.”

a. Nëse i akuzuari “nuk kupton ose nuk flet gjuhën e përdorur në gjyq”

334. E drejta për ndihmën falas të një përkthyesi zbatohet vetëm në qoftë se i akuzuari nuk mund ta kuptojë ose ta flasë gjuhën e përdorur në gjyq (*K. k. Francës*, vendim i Komisionit). Një i akuzuar i cili

e kupton këtë gjuhë nuk mund të kërkojë shërbimet e një përkthyesi për t'i lejuar vetes që ta bëjë mbrojtjen e tij në një gjuhë tjetër, qoftë kjo edhe gjuha e pakicës etnike së cilës ai i përket (*po aty*; *Bideault k. Francës*, vendim i Komisionit; *Lagerblom k. Suedisë*, § 62).

335. Kur i akuzuari përfaqësohet nga një avokat, nuk mjafton në parim që gjuhën e përdorur në gjyq ta njohë ky i fundit, dhe jo klienti i tij. Përkthimi në proces duhet të bëhet meqenëse e drejta për një proces të rregullt, e cila përfshin të drejtën për të marrë pjesë në gjyq, kërkon që i akuzuari të mund t'i kuptojë debatet dhe ta informojë avokatin e vet për çdo element që do të duhej të përmendet në mbrojtje të tij (*Kamasinski k. Austrisë*, § 74; *Cuscani k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 38).

336. Neni 6 § 3 e) ka parasysh jo marrëdhëniet ndërmjet të akuzuarit dhe mbrojtësit të tij, por vetëm marrëdhëniet ndërmjet të akuzuarit dhe gjyqtarit (*X. k. Austrisë*, vendim i Komisionit).

337. Nga e drejta për një përkthyes mund të hiqet dorë, por fjala duhet të jetë për një vendim të të akuzuarit dhe jo të avokatit të tij (*Kamasinski k. Austrisë*, § 80).

b. Elementet e mbrojtura të procesit penal

338. Neni 6 § 3 e) garanton të drejtën për ndihmë falas nga një përkthyes me qëllim që të akuzuarit, në procedurën e nisur kundër tij, t'i përkthehet me shkrim ose me gojë çdo akt a deklaratë që, për të përfituar një proces të rregullt, ai duhet ta kuptojë ose ta kthejë në gjuhën e gjykatës (*Luedicke, Belkacem e Koç k. Gjermanisë*, § 48; *Ucak k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.); *Hermi k. Italisë* [DhM], § 69; *Lagerblom k. Suedisë*, § 61).

339. Neni 6 § 3 e) zbatohet jo vetëm për deklaratimet e bëra gojarisht gjatë procesit, por edhe për provat dokumentare e për procedurën përpara procesit (*Kamasinski k. Austrisë*, § 74; *Hermi k. Italisë* [DhM], § 70).

340. Megjithatë, ai nuk shkon deri aty sa të kërkojë detyrimisht një përkthim me shkrim të çdo prove dokumentare apo dokumenti zyrtar të dosjes (*Kamasinski k. Austrisë*, § 74). Për shembull, mospërkthimi me shkrim i një vendimi nuk përbën në vetvete shkelje të nenit 6 § 3 e) (*po aty*, § 85). Teksti i kësaj dispozite ka parasysh një "përkthyes me gojë", dhe jo një "përkthyes me shkrim". Kjo jep për të kuptuar se një ndihmë gjuhësore me gojë mund t'i përmbushë kërkesat e Konventës (*Husain k. Italisë* (vend. pran.); *Hermi k. Italisë* [DhM], § 70).

341. Me një fjalë, ndihma e një përkthyesi e dhënë në këtë mënyrë duhet t'i japë mundësi të akuzuarit që të njihet me akuzat e ngritura kundër tij e që të mbrohet, veçanërisht duke i paraqitur gjykatës versionin e tij të ngjarjeve (*po aty*; *Kamasinski k. Austrisë*, § 74; *Güngör k. Gjermanisë* (vend. pran.); *Protopapa k. Turqisë*, § 80).

c. Ndihma "falas"

342. Detyrimi për të dhënë ndihmë "falas" nuk është në varësi të mjeteve të të akuzuarit: shërbimet e një përkthyesi për nevojat e këtij të fundit bëjnë pjesë më fort tek ato lehtësi që çdo shtet duhet të ketë brenda sistemit të tij të drejtësisë penale. Megjithatë, shpenzimet e përkthimit mund t'i vihen në ngarkim një të akuzuari i cili nuk është paraqitur para gjykatës (*Fedele k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

343. Rimbursimi i shpenzimeve të përkthimit nuk mund t'i kërkohej më vonë të akuzuarit (*Luedicke, Belkacem e Koç k. Gjermanisë*, § 46). Të mendohet se neni 6 § 3 e) i lejon autoritetet e brendshme që t'ia lënë ato në kurriz një të dënuari do të ishte njëllë sikur përfitimi i tyre të kufizohej në kohë (*po aty*, § 42; *Isyar k. Bullgarisë*, § 45; *Öztürk k. Gjermanisë*, § 58).

d. Kushtet e përkthimit

344. Nuk është me vend që të caktohen, në fushën e nenit 6 § 3 e), kushte të hollësishme për sa u përket mënyrave me anë të të cilave mund të jepen shërbimet e një përkthyesi për të ndihmuar të

akuzuarit. Një përkthyes nuk është punonjës i gjykatës në kuptimin e nenit 6 § 1 dhe ai nuk i nënshtrohet asnjë kërkesë të prerë pavarësie apo paanshmërie si të tillë. Shërbimet e tij duhet t'i japin të akuzuarit një ndihmë efektive në ushtrimin e mbrojtjes së vet dhe sjellja e tij nuk duhet të jetë e tillë që të mund ta cenojë rregullsinë e procesit (*Ucak k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

e. Detyrimet pozitive

345. Gjyqtari ka për detyrë që, në këshillim me të akuzuarin, të verifikojë nëse ky i fundit ka nevojë për shërbimet e një përkthyesi, sidomos në qoftë se ai është njoftuar për vështirësitë e avokatit të mbrojtjes për të komunikuar me të akuzuarin. Ai duhet të sigurohet që mungesa e një përkthyesi nuk do ta cenonte pjesëmarrjen e plotë të të akuzuarit në debate me një rëndësi kyç për të (*Cuscani k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 38).

346. Edhe pse ushtrimi i mbrojtjes i përket në thelb të akuzuarit dhe avokatit të tij (*Kamasinski k. Austrisë*, § 65; *Stanford k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 28), gjykatat e brendshme janë garantët e fundit të rregullsisë së procedurës, duke përfshirë aty edhe lidhur me mungesën eventuale të përkthimit me shkrim ose me gojë në favor të një të akuzuari të huaj (*Cuscani k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 39; *Hermi k. Italisë* [DhM], § 72; *Katritsch k. Francës*, § 44).

347. Pika lidhur me njohuritë gjuhësore të paditësit është parësore dhe gjyqtari duhet të marrë në shqyrtim gjithashtu natyrën e fakteve që i vihen në ngarkim një të akuzuari ose të komunikimeve që i drejtohen atij nga ana e autoriteteve të brendshme për të vlerësuar nëse ato janë aq të koklavitura saqë do të ishte dashur një njohuri e thellë e gjuhës së përdorur në gjykatë (*Hermi k. Italisë* [DhM], § 71; *Katritsch k. Francës*, § 41; *Şaman k. Turqisë*, § 30; *Güngör k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

348. Meqenëse e drejta e garantuar në nenin 6 § 3 e) duhet të jetë praktike dhe efektive, detyrimi i autoriteteve kompetente nuk kufizohet vetëm te caktimi i një përkthyesi: atyre u bie për detyrë përveç kësaj që, sapo të njoftohen për ndonjë rast të caktuar, të ushtrojnë njëfarë kontrolli të mëtijshëm të vlerës së përkthimit të siguruar (*Kamasinski k. Austrisë*, § 74; *Hermi k. Italisë* [DhM], § 70; *Protopapa k. Turqisë*, § 80).

VI. Efekti ekstraterritorial i nenit 6

349. Konventa nuk i detyron Palët Kontraktuese që t'ua diktojnë rregullat e saj shteteve ose territoreve të treta (*Drozd e Janousek k. Francës e Spanjës*, § 110). Palët Kontraktuese nuk janë të detyruara të kërkojnë nëse një proces i zhvilluar në një shtet të tretë, për shembull si pasojë e një ekstradimi, është në pajtim me secilin nga kushtet e nenit 6.

A. Mohimi flagrant i drejtësisë

350. Sipas jurisprudencës së Gjykatës, sidoqoftë, një vendim ekstradimi ose dëbimi mund të ngrejë në mënyrë përjashtuese një problem në fushën e nenit 6 në rast se i interesuari rrezikon të pësojë një mohim flagrant drejtësie në vendin kërkues. Ky parim është formuluar për herë të parë në vendimin *Soering k. Mbretërisë së Bashkuar* (§ 113) dhe është ripohuar më pas nga Gjykata në një numër të caktuar çështjesh (*Mamatkoulou e Askarov k. Turqisë* [DhM], §§ 90-91; *Al-Saadoon e Mufdhi k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 149; *Ahorugeze k. Suedisë*, § 115; *Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 258).

351. Shprehja “mohim flagrant drejtësie” është gjykuar si sinonim i një procesi haptazi në kundërshtim me dispozitat e nenit 6 ose me parimet e parashtruara aty (*Sejdovic k. Italisë* [DhM], § 84; *Stoichkov k. Bullgarisë*, § 56; *Drozd e Janousek k. Francës e Spanjës*, § 110). Ndonëse nuk i është dashur që ta përkufizojë këtë shprehje në mënyrë më të përpiktë, Gjykata ka vënë në dukje se disa trajta padrejtësie mund të përbëjnë një mohim flagrant drejtësie, për shembull:

- një dënim në mungesë pa mundësi për të siguruar më pas një rishqyrtim të akuzës në themel (*Einhorn k. Francës* (vend. pran.), § 33; *Sejdovic k. Italisë* [DhM], § 84; *Stoichkov k. Bullgarisë*, § 56);
- një proces me natyrë të përciptë i zhvilluar në mospërfillje të plotë të të drejtave të mbrojtjes (*Bader e Kanbor k. Suedisë*, § 47);
- një ndalim pa qasje në një gjykatë të pavarur e të paanshme për të kërkuar shqyrtimin e ligjshmërisë së tij (*Al-Moayad k. Gjermanisë* (vend. pran.), § 101);
- një refuzim i qëllimshëm e sistematik i qasjes të një avokat, sidomos kur bëhet fjalë për një person të ndaluar jashtë shtetit (*po aty*);
- përdorimi në një proces penal i deklarimeve të marra duke ia nënshtuar të dyshuarin ose një person tjetër një trajtimi në kundërshtim me nenin 3 (*Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 267; *El Haski k. Belgjikës*, § 85).

352. Është dashur më shumë se njëzet vjet që prej vendimit *Soering k. Mbretërisë së Bashkuar*, domethënë deri në vendimin e dhënë nga Gjykata në çështjen *Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, që Gjykata të nixirte për herë të parë konkluzionin se një ekstradim apo një dënim përbënte konkretisht një shkelje të nenit 6. Kjo periudhë kohe, si edhe shembujt e dhënë në paragrafin e mësipërm, tregojnë se kriteri i “mohimit flagrant të drejtësisë” është i rreptë. Mohimi flagrant i drejtësisë shkon përtej disa parregullsish apo mungesash të thjeshta garancie në proces, të cilat mund të jenë me natyrë të tillë që të përbëjnë shkelje të nenit 6 po të ndodhin në vetë shtetin kontraktues. Duhet që të ketë një shkelje të parimit të rregullsisë së procesit të garantuar nga neni 6, e cila të jetë aq e rëndë sa që të shkaktojë shfuqizimin, madje shkatërrimin e vetë thelbit të së drejtës së mbrojtur nga ky nen (*Ahorugeze k. Suedisë*, § 115; *Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 260).

B. “Rreziku real”: shkalla dhe barra e provës

353. Kur shqyrton nëse një ekstradim ose dënim mund të përbëjë një mohim flagrant drejtësie, Gjykata zbaton të njëjtën shkallë e të njëjtën barrë prove sikurse atëherë kur ajo shqyrton çështjet e dëbimit dhe të ekstradimit në vështrim të nenit 3. I bie pra për detyrë paditësit që të paraqesë prova të përshtatshme për të vërtetuar se ekzistojnë arsye serioze për të besuar që, nëse dëbohet nga shteti kontraktues, ai vihet në një rrezik real që të bëhet objekt i një mohimi flagrant drejtësie. Në qoftë se ai e bën këtë gjë, i takon pastaj Qeverisë që të heqë çdolloj dyshimi rreth kësaj pike (*Ahorugeze k. Suedisë*, § 116; *Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar*, §§ 272-280; *El Haski k. Belgjikës*, § 86; *Saadi k. Italisë* [DhM], § 129).

354. Për të verifikuar ekzistencën e një rreziku për mohim flagrant drejtësie, Gjykata shqyrton pasojat e parashikueshme të kthimit të paditësit në vendin e mbërritjes, duke pasur parasysh situatën e përgjithshme në këtë të fundit si edhe rrethanat e veçanta të rastit të të interesuarit (*Al-Saadoon e Mufdhi k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 125; *Saadi k. Italisë* [DhM], § 130). Teksa vepron kështu, asaj i duhet t’u referohet me përparësi rrethanave për të cilat shteti në fjalë kishte ose duhet të kishte dijeni në momentin e dëbimit (*Al-Saadoon e Mufdhi k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 125; *Saadi k. Italisë* [DhM], § 133). Mirëpo, në qoftë se dëbimi ose transferimi ka ndodhur tashmë në momentin e shqyrtimit nga ana e Gjykatës, asgjë nuk e pengon këtë që të marrë parasysh njoftime të mëvonshme (*Al-Saadoon e Mufdhi k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 149; *Mamatkoulou e Askarov k. Turqisë* [DhM], § 69).

Lista e çështjeve të cituara

Jurisprudenca e cituar në këtë udhëzues u referohet disa vendimeve të dhëna nga Gjykata, si edhe disa vendimeve e raporteve të Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut (“Komisioni”).

Përveçse kur ka ndonjë shënim të veçantë të vënë pas emrit të çështjes, referenca e cituar është ajo e një vendimi për themelin të dhënë nga një dhomë e Gjykatës. Shënimi “(vend. pran.)” i referohet një vendimi për pranueshmërinë të Gjykatës, kurse shënimi “[DhM]” do të thotë se çështja është gjykuar nga Dhoma e Madhe.

Hiperlidhjet e çështjeve të cituara në versionin elektronik të këtij udhëzuesi shpjen drejt bazës së të dhënave HUDOC (<<http://hudoc.echr.coe.int>>), e cila lejon qasje në jurisprudencën e Gjykatës (vendime Dhome të Madhe, Dhome e Komiteti, çështje të njoftuara, mendime këshillimore dhe përmbledhje juridike të nxjerra nga Shënimi informativ rreth jurisprudencës), si edhe në atë të Komisionit (vendime dhe raporte) e në rezolutat e Komitetit të Ministrave.

Gjykata i jep vendimet e saj në anglisht dhe/ose në frëngjisht, dy gjuhët e saj zyrtare. Baza e të dhënave HUDOC jep gjithashtu qasje te përkthime të disa prej çështjeve kryesore të Gjykatës në mbi tridhjetë gjuhë jozyrtare. Përveç kësaj, ajo përmban lidhje drejt rreth njëqind përmbledhjesh jurisprudence në linjë të prodhuara nga të tretë.

—A—

- [A. k. Austrisë](#), nr. 16266/90, vendim i Komisionit i 7 majit 1990, Vendime dhe raporte 65
- [A. Menarini Diagnostics S.R.L. k. Italisë](#), nr. 43509/08, 27 shtator 2011
- [A.L. k. Gjermanisë](#), nr. 72758/01, 28 prill 2005
- [A.L. k. Finlandës](#), nr. 23220/04, 27 janar 2009
- [Abdoella k. Vendeve të Ulëta](#), 25 nëntor 1992, seria A nr. 248-A
- [Accardi me të tjerë k. Italisë](#) (vend. pran.), nr. 30598/02, GjEDNj 2005-II
- [Adiletta me të tjerë k. Italisë](#), 19 shkurt 1991, seria A nr. 197-E
- [Adolf k. Austrisë](#), 26 mars 1982, seria A nr. 49
- [AGOSI k. Mbretërisë së Bashkuar](#), 24 tetor 1986, seria A nr. 108
- [Ahorugeze k. Suedisë](#), nr. 37075/09, 27 tetor 2011
- [Aigner k. Austrisë](#), nr. 28328/03, 10 maj 2012
- [Air Canada k. Mbretërisë së Bashkuar](#), 5 maj 1995, seria A nr. 316-A
- [Akay k. Turqisë](#) (vend. pran.), nr. 34501/97, 19 shkurt 2002
- [Albert e Le Compte k. Belgjikës](#), 10 shkurt 1983, seria A nr. 58
- [Al-Khawaja e Tahery k. Mbretërisë së Bashkuar](#) [DhM], nr. 26766/05 dhe 22228/06, GjEDNj 2011
- [Al-Moayad k. Gjermanisë](#) (vend. pran.), nr. 35865/03, 20 shkurt 2007
- [Al-Saadoon e Mufdhi k. Mbretërisë së Bashkuar](#), nr. 61498/08, GjEDNj 2010
- [Ali k. Rumanisë](#), nr. 20307/02, 9 nëntor 2010
- [Alimena k. Italisë](#), 19 shkurt 1991, seria A nr. 195-D
- [Allan k. Mbretërisë së Bashkuar](#), nr. 48539/99, GjEDNj 2002-IX
- [Allen k. Mbretërisë së Bashkuar](#) [DhM], nr. 25424/09, 12 korrik 2013
- [Allenet de Ribemont k. Francës](#), 10 shkurt 1995, seria A nr. 308
- [Arrigo e Vella k. Maltës](#) (vend. pran.), nr. 6569/04, 10 maj 2005
- [Artico k. Italisë](#), 13 maj 1980, seria A nr. 37
- [Assanidzé k. Gjeorgjisë](#) [DhM], nr. 71503/01, GjEDNj 2004-II
- [Averill k. Mbretërisë së Bashkuar](#), nr. 36408/97, GjEDNj 2000-VI

—B—

B. k. Austrisë, 28 mars 1990, seria A nr. 175
B. e P. k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 36337/97 dhe 35974/97, GjEDNj 2001-III
Băcanu e SC "R" S.A. k. Rumanisë, nr. 4411/04, 3 mars 2009
Bäckström e Andersson k. Suedisë (vend. pran.), nr. 67930/01, 5 shtator 2006
Bader e Kanbor k. Suedisë, nr. 13284/04, GjEDNj 2005-XI
Baggetta k. Italisë, 25 qershor 1987, seria A nr. 119
Balsyte-Lideikiene k. Lituanisë, nr. 72596/01, 4 nëntor 2008
Bannikova k. Rosisë, nr. 18757/06, 4 nëntor 2010
Barberà, Messegué e Jabardo k. Spanjës, 6 dhjetor 1988, seria A nr. 146
Baucher k. Francës, nr. 53640/00, 24 korrik 2007
Belashev k. Rosisë, nr. 28617/03, 4 dhjetor 2008
Belilos k. Zvicrës, 29 prill 1988, seria A nr.132
Bellerín Lagares k. Spanjës (vend. pran.), nr. 31548/02, 4 nëntor 2003
Bendenoun k. Francës, 24 shkurt 1994, seria A nr. 284
Benham k. Mbretërisë së Bashkuar, 10 qershor 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-III
Berliński k. Polonisë, nr. 27715/95 dhe 30209/96, 20 qershor 2002
Bideault k. Francës, nr. 11261/84, vendim i Komisionit i 9 dhjetorit 1987, Vendime dhe raporte 48
Birutis me të tjerë k. Lituanisë, nr. 47698/99 dhe 48115/99, 28 mars 2002
Block k. Hungarisë, nr. 56282/09, 25 janar 2011
Bobek k. Polonisë, nr. 68761/01, 17 korrik 2007
Bocos-Cuesta k. Vendeve të Ulëta, nr. 54789/00, 10 nëntor 2005
Boddaert k. Belgjikës, 12 tetor 1992, seria A nr. 235-D
Böhmer k. Gjermanisë, nr. 37568/97, 3 tetor 2002
Boldea k. Rumanisë, nr. 19997/02, GjEDNj 2007-II
Bonev k. Bullgarisë, nr. 60018/00, 8 qershor 2006
Bonisch k. Austrisë, 6 maj 1985, seria A nr. 92
Bonzi k. Zvicrës, nr. 7854/77, vendim i Komisionit i 12 korrikut 1978, Vendime dhe raporte 12
Boulois k. Luksemburgut [DhM], nr. 37575/04, GjEDNj 2012
Borisova k. Bullgarisë, nr. 56891/00, 21 dhjetor 2006
Borgers k. Belgjikës, 30 tetor 1991, seria A nr. 214-B
Brandstetter k. Austrisë, 28 gusht 1991, seria A nr. 211
Brennan k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 39846/98, GjEDNj 2001-X
Bricmont k. Belgjikës, 7 korrik 1989, seria A nr. 158
Brozicek k. Italisë, 19 dhjetor 1989, seria A nr. 167
Brusco k. Francës, nr. 1466/07, 14 tetor 2010
Buijen k. Gjermanisë, nr. 27804/05, 1 prill 2010
Bulut k. Austrisë, 22 shkurt 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-II
Burak Hun k. Turqisë, nr. 17570/04, 15 dhjetor 2009
Buscemi k. Italisë, nr. 29569/95, GjEDNj 1999-VI
Butkevičius k. Lituanisë, nr. 48297/99, GjEDNj 2002-II (pjesë të zgjedhura)
Bykov k. Rosisë [DhM], nr. 4378/02, 10 mars 2009

—C—

C. k. Italisë, nr. 10889/84, vendim i Komisionit i 11 majit 1988, Vendime dhe raporte 56
C.G.P. k. Vendeve të Ulëta, nr. 29835/96, vendim i Komisionit i 15 janarit 1997
C.P. me të tjerë k. Francës, nr. 36009/97, 1 gusht 2000
Campbell e Fell k. Mbretërisë së Bashkuar, 28 qershor 1984, seria A nr. 80
Calabrò k. Italisë e Gjermanisë (vend. pran.), nr. 59895/00, GjEDNj 2002-V

Caldas Ramírez de Arrellano k. Spanjës (vend. pran.), nr. 68874/01, GjEDNj 2003-I (pjesë të zgjedhura)

Can k. Austrisë, nr. 9300/81, raport i Komisionit i 12 korrikut 1984

Capeau k. Belgjikës, nr. 42914/98, GjEDNj 2005-I

Casse k. Luksemburgut, nr. 40327/02, 27 prill 2006

Castillo Algar k. Spanjës, 28 tetor 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-VIII

Célice k. Francës, nr. 14166/09, 8 mars 2012

Chichlian e Ekindjian k. Francës, nr. 10959/84, raport i Komisionit i 16 marsit 1989

Clarke k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 23695/02, 25 gusht 2005

Clinique Mozart SARL k. Francës, nr. 46098/99, 8 qershor 2004

Coëme me të tjerë k. Belgjikës, nr. 32492/96 dhe 4 autres, GjEDNj 2000-VII

Collozza e Rubinat k. Italisë, nr. 9024/80, raport i Komisionit i 5 majit 1983

Constantin e Stoian k. Rumanisë, nr. 23782/06 dhe 46629/06, 29 shtator 2009

Cooper k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 48843/99, 16 dhjetor 2003

Cornelis k. Vendeve të Ulëta (vend. pran.), nr. 994/03, 2 GjEDNj 2004-V (pjesë të zgjedhura)

Correia de Matos k. Portugalisë (vend. pran.), nr. 48188/99, GjEDNj 2001-XII

Craxi k. Italisë (nr. 1), nr. 34896/97, 5 dhjetor 2002

Croissant k. Gjermanisë, 25 shtator 1992, seria A nr. 237-B

Cuscani k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 32771/96, 24 shtator 2002

Czekalla k. Portugalisë, nr. 38830/97, GjEDNj 2002-VIII

—D—

D. k. Finlandës, nr. 30542/04, § 43, 7 korrik 2009

Daktaras k. Lituanisë (vend. pran.), nr. 42095/98, 11 janar 2000

Daktaras k. Lituanisë, nr. 42095/98, GjEDNj 2000-X

Dallos k. Hungarisë, nr. 29082/95, GjEDNj 2001-II

Damir Sibgatullin k. Rusisë, nr. 1413/05, 24 prill 2012

Daud k. Portugalisë, 21 prill 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-II

Davran k. Turqisë, nr. 18342/03, 3 nëntor 2009

Dayanan k. Turqisë, nr. 7377/03, 13 tetor 2009

De Cubber k. Belgjikës, 26 tetor 1984, seria A nr. 86

De Salvador Torres k. Spanjës, 24 tetor 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-V

Delcourt k. Belgjikës, 17 janar 1970, seria A nr. 11

Demicoli k. Maltës, 27 gusht 1991, seria A nr. 210

Deweer k. Belgjikës, 27 shkurt 1980, seria A nr. 35

Didu k. Rumanisë, nr. 34814/02, 14 prill 2009

Diriöz k. Turqisë, nr. 38560/04, 31 maj 2012

Dobbartin k. Francës, 25 shkurt 1993, seria A nr. 256-D

Doorson k. Vendeve të Ulëta, 26 mars 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-II

Dorokhov k. Rusisë, nr. 66802/01, 14 shkurt 2008

Dorozhko e Pozharskiy k. Estonisë, nr. 14659/04 dhe 16855/04, 24 prill 2008

Döry k. Suedisë, nr. 28394/95, 12 nëntor 2002

Dowsett k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 39482/98, GjEDNj 2003-VII

Drassich k. Italisë, nr. 25575/04, 11 dhjetor 2007

Drozd e Janousek k. Francës e Spanjës, 26 qershor 1992, seria A nr. 240

Dubus S.A. k. Francës, nr. 5242/04, 11 qershor 2009

Dzelili k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 15065/05, 29 shtator 2009

—E—

Eckle k. Gjermanisë, 15 korrik 1982, seria A nr. 51
Edwards e Lewis k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 39647/98 dhe 40461/98, GjEDNj 2004-X
Einhorn k. Francës (vend. pran.), nr. 71555/01, GjEDNj 2001-XI
El Haski k. Belgjikës, nr. 649/08, 25 shtator 2012
Enea k. Italisë [DhM], nr. 74912/01, GjEDNj 2009
Engel me të tjerë k. Vendeve të Ulëta, 8 qershor 1976, seria A nr. 22
Erdogan k. Turqisë, nr. 14723/89, vendim i Komisionit i 9 korrikut 1992, Vendime dhe raporte 73
Ergin k. Turqisë (nr. 6), nr. 47533/99, GjEDNj 2006-VI (pjesë të zgjedhura)
Eurofinacom k. Francës (vend. pran.), nr. 58753/00, GjEDNj 2004-VII
Ezeh e Connors k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 39665/98 dhe 40086/98, GjEDNj 2003-X

—F—

F e M k. Finlandës, nr. 22508/02, 17 korrik 2007
Falk k. Vendeve të Ulëta (vend. pran.), nr. 66273/01, GjEDNj 2004-XI
Fatullayev k. Azerbajxhanit, nr. 40984/07, 22 prill 2010
Fazliyski k. Bullgarisë, nr. 40908/05, 16 prill 2013
Fedele k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 11311/84, 9 dhjetor 1987
Fejde k. Suedisë, 29 tetor 1991, seria A nr. 212-C
Ferrantelli e Santangelo k. Italisë, 7 gusht 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-III
Fey k. Austrisë, 24 shkurt 1993, seria A nr. 255-A
Filippini k. San-Marinot (vend. pran.), nr. 10526/02, 28 gusht 2003
Findlay k. Mbretërisë së Bashkuar, 25 shkurt 1997, Përmbledhje e vendimeve 1997-I
Fischer k. Austrisë (vend. pran.), nr. 27569/02, GjEDNj 2003-VI
Foucher k. Francës, 18 mars 1997, Përmbledhje e vendimeve 1997-II
Fruni k. Sllovakisë, nr. 8014/07, 21 qershor 2011
Funke k. Francës, 25 shkurt 1993, seria A nr. 256-A

—G—

G.B. k. Francës, nr. 44069/98, GjEDNj 2001-X
Gabrielyan k. Armenisë, nr. 8088/05, 10 prill 2012
Gäfgen k. Gjermanisë [DhM], nr. 22978/05, GjEDNj 2010
Galstyan k. Armenisë, nr. 26986/03, 15 nëntor 2007
Garycki k. Polonisë, nr. 14348/02, 6 shkurt 2007
Gast et Popp k. Gjermanisë, nr. 29357/95, GjEDNj 2000-II
Geerings k. Vendeve të Ulëta, nr. 30810/03, GjEDNj 2007-III
Giosakis k. Greqisë (n° 3), nr. 5689/08, 3 maj 2011
Goddi k. Italisë, 9 prill 1984, seria A nr. 76
Goktepe k. Belgjikës, nr. 50372/99, 2 qershor 2005
Gorguiladzë k. Gjeorgjisë, nr. 4313/04, 20 tetor 2009
Gossa k. Polonisë, nr. 47986/99, 9 janar 2007
Gómez de Liaño y Botella k. Spanjës, nr. 21369/04, 22 korrik 2008
Gradinger k. Austrisë, 23 tetor 1995, seria A nr. 328-C
Granger k. Mbretërisë së Bashkuar, 28 mars 1990, seria A nr. 174
Graviano k. Italisë, nr. 10075/02, 10 shkurt 2005
Grayson e Barnham k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 19955/05 dhe 15085/06, 23 shtator 2008
Gregačević k. Kroacisë, nr. 58331/09, 10 korrik 2012

Grievés k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 57067/00, GjEDNj 2003-XII (pjesë të zgjedhura)
Guérin k. Francës, 29 korrik 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-V
Guisset k. Francës, nr. 33933/96, GjEDNj 2000-IX
Güngör k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 31540/96, 24 janar 2002
Gurguchiani k. Spanjës, nr. 16012/06, 15 dhjetor 2009

—H—

Haas k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 73047/01, 17 nëntor 2005
Hadjianastassiou k. Greqisë, 16 dhjetor 1992, seria A nr. 252
Hamer k. Belgjikës, nr. 21861/03, GjEDNj 2007-V (pjesë të zgjedhura)
Hanif e Khan k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 52999/08 dhe 61779/08, 20 dhjetor 2011
Harabin k. Sllovakisë, nr. 58688/11, 20 nëntor 2012
Haroutyounian k. Armenisë, nr. 36549/03, GjEDNj 2007-III
Hauschildt k. Danimarkës, 24 maj 1989, seria A nr. 154
Heaney e McGuinness k. Irlandës, nr. 34720/97, GjEDNj 2000-XII
Heglas k. Republikës Çeke, nr. 5935/02, 1 mars 2007
Henryk Urban e Ryszard Urban k. Polonisë, nr. 23614/08, 30 nëntor 2010
Hermi k. Italisë [DhM], nr. 18114/02, GjEDNj 2006-XII
Holm k. Suedisë, 25 nëntor 1993, seria A nr. 279-A
Hümmer k. Gjermanisë, nr. 26171/07, 19 korrik 2012
Husain k. Italisë (vend. pran.), nr. 18913/03, GjEDNj 2005-III
Hüseyn Turan k. Turqisë, nr. 11529/02, 4 mars 2008
Huseyn me të tjerë k. Azerbajxhanit, nr. 35485/05 dhe 3 autres, 26 korrik 2011

—I—

I.A. k. Francës, 23 shtator 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-VII
I.H. me të tjerë k. Austrisë, nr. 42780/98, 20 prill 2006
Iglin k. Ukrainës, nr. 39908/05, 12 janar 2012
Imbrioscia k. Zvicrës, 24 nëntor 1993, seria A nr. 275
Incal k. Turqisë, 9 qershor 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-IV
Ibrahim Ülger k. Turqisë, nr. 57250/00, 29 korrik 2004
Ismoilov me të tjerë k. Rosisë, nr. 2947/06, 24 prill 2008
Isyar k. Bullgarisë, nr. 391/03, 20 nëntor 2008

—J—

Jalloh k. Gjermanisë [DhM], nr. 54810/00, GjEDNj 2006-IX
Janosevic k. Suedisë, nr. 34619/97, GjEDNj 2002-VII
Jasper k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 27052/95, 16 shkurt 2000
John Murray k. Mbretërisë së Bashkuar, 8 shkurt 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-I
Jorgic k. Gjermanisë, nr. 74613/01, GjEDNj 2007-III
Jossemaume k. Francës, nr. 39243/10, 8 mars 2012
Judge k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 35863/10, 8 shkurt 2011
Juha Nuutinen k. Finlandës, nr. 45830/99, 24 prill 2007
Jussila k. Finlandës [DhM], nr. 73053/01, GjEDNj 2006-XIV

—K—

K. k. Francës, nr. 10210/82, vendim i Komisionit i 7 dhjetorit 1983, Vendime dhe raporte 35
Kamasinski k. Austrisë, 19 dhjetor 1989, seria A nr. 168
Karpenko k. Ruisë, nr. 5605/04, 13 mars 2012
Kaste e Mathisen k. Norvegjisë, nr. 18885/04 dhe 21166/04, GjEDNj 2006-XIII
Kart k. Turqisë [DhM], nr. 8917/05, GjEDNj 2009 (pjesë të zgjedhura)
Katritsch k. Francës, nr. 22575/08, 4 nëntor 2010
Khalifaoui k. Francës, nr. 34791/97, GjEDNj 1999-IX
Khan k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 35394/97, GjEDNj 2000-V
Khodorkovskiy e Lebedev k. Ruisë, nr. 11082/06 dhe 13772/05, 25 korrik 2013
Khoudobine k. Ruisë, nr. 59696/00, GjEDNj 2006-XII (pjesë të zgjedhura)
Khoujine me të tjerë k. Ruisë, nr. 13470/02, 23 tetor 2008
Klimentyev k. Ruisë, nr. 46503/99, 16 nëntor 2006
Klouvi k. Francës, nr. 30754/03, 30 qershor 2011
Kok k. Vendeve të Ulëta (vend. pran.), nr. 43149/98, GjEDNj 2000-VI
König k. Gjermanisë, 28 qershor 1978, seria A nr. 27
Konstas k. Greqisë, nr. 53466/07, 24 maj 2011
Kontalexis k. Greqisë, nr. 59000/08, 31 maj 2011
Kostovski k. Vendeve të Ulëta, 20 nëntor 1989, seria A nr. 166
Krasniki k. Republikës Çeke, nr. 51277/99, 28 shkurt 2006
Kremzow k. Austrisë, 21 shtator 1993, seria A nr. 268-B
Krestovskiy k. Ruisë, nr. 14040/03, 28 tetor 2010
Kriegisch k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 21698/06, 23 nëntor 2010
Kröcher e Möller k. Zvicrës, nr. 8463/78, vendim i Komisionit i 9 korrikut 1981, Vendime dhe raporte 26
Krombach k. Francës, nr. 29731/96, GjEDNj 2001-II
Kulikowski k. Polonisë, nr. 18353/03, 19 maj 2009
Kuopila k. Finlandës, nr. 27752/95, 27 prill 2000
Kuzmin k. Ruisë, nr. 58939/00, 18 mars 2010
Kyprianou k. Qipros [DhM], nr. 73797/01, GjEDNj 2005-XIII

—L—

Labergère k. Francës, nr. 16846/02, 26 shtator 2006
Lacadena Calero k. Spanjës, nr. 23002/07, 22 nëntor 2011
Lagerblom k. Suedisë, nr. 26891/95, 14 janar 2003
Lanz k. Austrisë, nr. 24430/94, 31 janar 2002
Lauko k. Sllovakisë, 2 shtator 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-VI
Lavents k. Letonisë, nr. 58442/00, 28 nëntor 2002
Legillon k. Francës, nr. 53406/10, 10 janar 2013
Lilly k. Francës (vend. pran.), nr. 53892/00, 3 dhjetor 2002
Löffler k. Austrisë, nr. 30546/96, 3 tetor 2000
Lucà k. Italisë, nr. 33354/96, GjEDNj 2001-II
Luedicke, Belkacem e Koç k. Gjermanisë, 28 nëntor 1978, seria A nr. 29
Lundkvist k. Suedisë (vend. pran.), nr. 48518/99, GjEDNj 2003-XI
Lutz k. Gjermanisë, 25 gusht 1987, seria A nr. 123

—M—

Maaouia k. Francës [DhM], nr. 39652/98, GjEDNj 2000-X
Magée k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 28135/95, GjEDNj 2000-VI

Makhfi k. Francës, nr. 59335/00, 19 tetor 2004
Malige k. Francës, 23 shtator 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-VII
Malininas k. Lituanië, nr. 10071/04, 1 korrik 2008
Mamatkoulov e Askarov k. Turqisë [DhM], nr. 46827/99 dhe 46951/99, GjEDNj 2005-I
Marpa Zeeland B.V. e Metal Welding B.V. k. Vendeve të Ulëta, nr. 46300/99, GjEDNj 2004-X (pjesë të zgjedhura)
Martin k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 40426/98, 24 tetor 2006
Martinie k. Francës [DhM], nr. 58675/00, GjEDNj 2006-VI
Matijašević k. Serbisë, nr. 23037/04, 19 shtator 2006
Mattick k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 62116/00, GjEDNj 2005-VII
Mattocchia k. Italisë, nr. 23969/94, GjEDNj 2000-IX
Matyjek k. Polonisë, nr. 38184/03, 24 prill 2007
Mayzit k. Ruisë, nr. 63378/00, 20 janar 2005
McFarlane k. Irlandës [DhM], nr. 31333/06, 10 shtator 2010
Meftah me të tjerë k. Francës [DhM], nr. 32911/96 dhe 2 autres, GjEDNj 2002-VII
Melin k. Francës, 22 qershor 1993, seria A nr. 261-A
Micallef k. Maltës [DhM], nr. 17056/06, GjEDNj 2009
Mieg de Boofzheim k. Francës (vend. pran.), nr. 52938/99, GjEDNj 2002-X
Mika k. Suedisë (vend. pran.), nr. 31243/06, 27 janar 2009
Milasi k. Italisë, 25 qershor 1987, seria A nr. 119
Miliniënë k. Lituanië, nr. 74355/01, 24 qershor 2008
Miller me të tjerë k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 45825/99 dhe 2 autres, 26 tetor 2004
Miminoshvili k. Ruisë, nr. 20197/03, 28 qershor 2011
Minelli k. Zvicrës, 5 mars 1983, seria A nr. 62
Mircea k. Rumanisë, nr. 41250/02, 29 mars 2007
Mirilashvili k. Ruisë, nr. 6293/04, 11 dhjetor 2008
Monedero Angora k. Spanjës (vend. pran.), nr. 41138/05, 7 tetor 2008
Monnell e Morris k. Mbretërisë së Bashkuar, 2 mars 1987, seria A nr. 115
Montcornet de Caumont k. Francës (vend. pran.), nr. 59290/00, GjEDNj 2003-VII
Montera k. Italisë (vend. pran.), nr. 64713/01, 9 korrik 2002
Moiseyev k. Ruisë, nr. 62936/00, 9 tetor 2008
Mouillet k. Francës (vend. pran.), nr. 27521/04, 13 shtator 2007
Mežnarić k. Kroacisë, nr. 71615/01, 15 korrik 2005
Mustafa (Abu Hamza) k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 31411/07, 18 janar 2011

—N—

Natunen k. Finlandës, nr. 21022/04, 31 mars 2009
Navone me të tjerë k. Monakos, nr. 62880/11 dhe 2 të tjera, 24 tetor 2013
Nerattini k. Greqisë, nr. 43529/07, 18 dhjetor 2008
Nešták k. Sllovakisë, nr. 65559/01, 27 shkurt 2007
Neumeister k. Austrisë, 27 qershor 1968, seria A nr. 8
Nicoleta Gheorghe k. Rumanisë, nr. 23470/05, 3 prill 2012
Ninn-Hansen k. Danimarkës (vend. pran.), nr. 28972/75, GjEDNj 1999
Nortier k. Vendeve të Ulëta, 24 gusht 1993, seria A nr. 267
Nurmagomedov k. Ruisë, nr. 30138/02, 7 qershor 2007

—O—

O. k. Norvegjisë, nr. 29327/95, GjEDNj 2003-II

O'Halloran e Francis k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 15809/02 dhe 25624/02, GjEDNj 2007-VIII
AO Neftyanaya Kompaniya Yukos k. Ruisë, nr. 14902/04, 20 shtator 2011
Oberschlick k. Austrisë (nr. 1), 23 maj 1991, seria A nr. 204
Öcalan k. Turqisë [DhM], nr. 46221/99, GjEDNj 2005-IV
Öcalan k. Turqisë (vend. pran.), nr. 5980/07, 6 korrik 2010
Omar k. Francës [DhM], 29 korrik 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-V
Othman (Abu Qatada) k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 8139/09, GjEDNj 2012
Öztürk k. Gjermanisë, 21 shkurt 1984, seria A nr. 73

—P—

P.G. e J.H. k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 44787/98, GjEDNj 2001-IX
P.S. k. Gjermanisë, nr. 33900/96, 20 dhjetor 2001
Padin Gestoso k. Spanjës (vend. pran.), nr. 39519/98, GjEDNj 1999-II (pjesë të zgjedhura)
Padovani k. Italisë, nr. 26 shkurt 1993, seria A nr. 257-B
Pakelli k. Gjermanisë, nr. 8398/78, raport i Komisionit i 12 dhjetorit 1981
Paksas k. Lituaniës [DhM], nr. 34932/04, GjEDNj 2011 (pjesë të zgjedhura)
Pandjickidzé me të tjerë k. Gjeorgjisë, nr. 30323/02, 27 tetor 2009
Pandy k. Belgjikës, nr. 13583/02, 21 shtator 2006
Papon k. Francës (vend. pran.), nr. 54210/00, GjEDNj 2001-XII
Papon k. Francës (nr. 2), nr. 54210/00, 25 korrik 2002
Paraponiaris k. Greqisë, nr. 42132/06, 25 shtator 2008
Parlov-Tkalčić k. Kroacisë, nr. 24810/06, 22 dhjetor 2009
Pedersen e Baadsgaard k. Danimarkës, nr. 49017/99, 19 qershor 2003
Pélissier e Sassi k. Francës [DhM], nr. 25444/94, GjEDNj 1999-II
Pelladoah k. Vendeve të Ulëta, 22 shtator 1994, seria A nr. 297-B
Pello k. Estonisë, nr. 11423/03, 12 prill 2007
Penev k. Bullgarisë, nr. 20494/04, 7 janar 2010
Peñafiel Salgado k. Spanjës (vend. pran.), nr. 65964/01, 16 prill 2002
Perna k. Italisë [DhM], nr. 48898/99, GjEDNj 2003-V
Pescador Valero k. Spanjës, nr. 62435/00, GjEDNj 2003-VII
Petyo Petkov k. Bullgarisë, nr. 32130/03, 7 janar 2010
Pfeifer e Plankl k. Austrisë, 25 shkurt 1992, seria A nr. 227
Pham Hoang k. Francës, 25 shtator 1992, seria A nr. 243
Phillips k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 41087/98, GjEDNj 2001-VII
Pishchalnikov k. Ruisë, nr. 7025/04, 24 shtator 2009
Pierre-Bloch k. Francës, 21 tetor 1997, Përmbledhje e vendimeve 1997-VI
Piersack k. Belgjikës, 1 tetor 1982, seria A nr. 53
Planka k. Austrisë, nr. 25852/94, vendim i Komisionit i 15 majit 1996
Poitrimol k. Francës, 23 nëntor 1993, seria A nr. 277-A
Polyakov k. Ruisë, nr. 77018/01, 29 janar 2009
Poncelet k. Belgjikës, nr. 44418/07, 30 mars 2010
Popov k. Ruisë, nr. 26853/04, 13 korrik 2006
Popovici c. Moldova, nr. 289/04 dhe 41194/04, 27 nëntor 2007
Poppe k. Vendeve të Ulëta, nr. 32271/04, 24 mars 2009
Posokhov k. Ruisë, nr. 63486/00, GjEDNj 2003-IV
Previti k. Italisë (vend. pran.), nr. 45291/06, 8 dhjetor 2009
Priebke k. Italisë (vend. pran.), nr. 48799/99, 5 prill 2001
Protopapa k. Turqisë, nr. 16084/90, 24 shkurt 2009
Pullar k. Mbretërisë së Bashkuar, 10 qershor 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-III
Putz k. Austrisë, 22 shkurt 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-I

—Q—

Quaranta k. Zvicrës, 24 maj 1991, seria A nr. 205

—R—

R. k. Belgjikës, nr. 15957/90, vendim i Komisionit i 30 marsit 1992, Vendime dhe raporte 72
R. k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 33506/05, 4 janar 2007
Radio France me të tjerë k. Francës, nr. 53984/00, GjEDNj 2004-II
Raimondo k. Italisë, 22 shkurt 1994, seria A nr. 281-A
Ramanauskas k. Lituanisë [DhM], nr. 74420/01, GjEDNj 2008
Rasmussen k. Polonisë, nr. 38886/05, 28 prill 2009
Ravnsborg k. Suedisë, 23 mars 1994, seria A nr. 283-B
Raza k. Bullgarisë, nr. 31465/08, 11 shkurt 2010
Refah Partisi (the Welfare party) me të tjerë k. Turqisë (vend. pran.), nr. 41340/98 dhe 3 të tjera, 3 tetor 2000
Reinhardt e Slimane-Kaïd k. Francës, 31 mars 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-II
Richert k. Polonisë, nr. 54809/07, 25 tetor 2011
Riepan k. Austrisë, nr. 35115/97, GjEDNj 2000-XII
Ringelsen k. Austrisë, 16 korrik 1971, seria A nr. 13
Ringvold k. Norvegjisë, nr. 34964/97, GjEDNj 2003-II
Rouille k. Francës, nr. 50268/99, 6 janar 2004
Rowe e Davis k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 28901/95, GjEDNj 2000-II
Ruiz Torija k. Spanjës, 9 dhjetor 1994, seria A nr. 303-A
Rupa k. Rumanisë (nr. 1), nr. 58478/00, 16 dhjetor 2008
Rushiti k. Austrisë, nr. 28389/95, 21 mars 2000

—S—

S. k. Zvicrës, 28 nëntor 1991, seria A nr. 220
S.N. k. Suedisë, nr. 34209/96, GjEDNj 2002-V
Saadi k. Italisë [DhM], nr. 37201/06, GjEDNj 2008
Saccoccia k. Austrisë (vend. pran.), nr. 69917/01, 5 korrik 2007.
Sadak me të tjerë k. Turqisë (nr. 1), nr. 29900/96 dhe 3 të tjera, GjEDNj 2001-VIII
Şahiner k. Turqisë, nr. 29279/95, 25 shtator 2001
Sainte-Marie k. Francës, 16 dhjetor 1992, seria A nr. 253-A
Saknovskiy k. Rusisë [DhM], nr. 21272/03, 2 nëntor 2010
Salabiaku k. Francës, 7 tetor 1988, seria A nr. 141-A
Salduz k. Turqisë [DhM], nr. 36391/02, GjEDNj 2008
Şaman k. Turqisë, nr. 35292/05, 5 prill 2011
Sapunarescu k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 22007/03, 11 shtator 2006
Saric k. Danimarkës (vend. pran.), nr. 31913/96, 2 shkurt 1999
Saunders k. Mbretërisë së Bashkuar, 17 dhjetor 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-VI
Schenk k. Zvicrës, 12 korrik 1988, seria A nr. 140
Scheper k. Vendeve të Ulëta (vend. pran.), nr. 39209/02, 5 prill 2005
Schmautzer k. Austrisë, 23 tetor 1995, seria A nr. 328-A
Schneider k. Francës (vend. pran.), nr. 49852/06, 30 qershor 2009
Schwarzenberger k. Gjermanisë, nr. 75737/01, 10 gusht 2006
Sejdovic k. Italisë [DhM], nr. 56581/00, GjEDNj 2006-II
Sekanina k. Austrisë, 25 gusht 1993, seria A nr. 266-A
Seleznev k. Rusisë, nr. 15591/03, 26 qershor 2008

Seliwiak k. Polonisë, nr. 3818/04, 21 korrik 2009
Sequeira k. Portugalisë (vend. pran.), nr. 73557/01, GjEDNj 2003-VI
Shannon k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 67537/01, GjEDNj 2004-IV
Sibgatullin k. Rosisë, nr. 32165/02, 23 prill 2009
Sidabras e Džiautas k. Lituanisë (vend. pran.), nr. 55480/00 dhe 59330/00, 1 korrik 2003
Silickienė k. Lituanisë, nr. 20496/02, 10 prill 2012
Sipavičius k. Lituanisë, nr. 49093/99, 21 shkurt 2002
Soering k. Mbretërisë së Bashkuar, 7 korrik 1989, seria A nr. 161
Solakov k. ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, nr. 47023/99, GjEDNj 2001-X
Sofri me të tjerë k. Italisë (vend. pran.), nr. 37235/97, GjEDNj 2003-VIII
Stanford k. Mbretërisë së Bashkuar, 23 shkurt 1994, seria A nr. 282-A
Štitić k. Kroacisë, nr. 29660/03, 8 nëntor 2007
Stoichkov k. Bullgarisë, nr. 9808/02, 24 mars 2005
Stojkovic k. Francës et Belgique, nr. 25303/08, 27 tetor 2011
Stow e Gai k. Portugalisë (vend. pran.), nr. 18306/04, 4 tetor 2005
Suhadolc k. Sllovenisë (vend. pran.), nr. 57655/08, 17 maj 2011
Suküt k. Turqisë (vend. pran.), nr. 59773/00, 11 shtator 2007
Sutter k. Zvicrës, 22 shkurt 1984, seria A nr. 74
Szabó k. Suedisë (vend. pran.), nr. 28578/03, 27 qershor 2006

—T—

Tabai k. Francës (vend. pran.), nr. 73805/01, 17 shkurt 2004
Taräu k. Rumanisë, nr. 3584/02, 24 shkurt 2009
Taxquet k. Belgjikës [DhM], nr. 926/05, GjEDNj 2010
Teixeira de Castro k. Portugalisë, nr. 25829/94, GjEDNj 1998-IV
Telfner k. Austrisë, 33501/96, 20 mars 2001
Thomann k. Zvicrës, 10 qershor 1996, Përmbledhje e vendimeve 1996-III
Thomas k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 19354/02, 10 maj 2005
Tierce me të tjerë k. San-Marinos, nr. 24954/94 dhe 2 të tjera, GjEDNj 2000-IX
Tirado Ortiz e Lozano Martin k. Spanjës (vend. pran.), nr. 43486/98, GjEDNj 1999-V
Toeva k. Bullgarisë (vend. pran.), nr. 53329/99, 9 shtator 2004
Topić k. Kroacisë, nr. 51355/10, 10 tetor 2013
Trepashkin k. Rosisë (nr. 2), nr. 14248/05, 16 dhjetor 2010
Trofimov k. Rosisë, nr. 1111/02, 4 dhjetor 2008
Twalib k. Greqisë, 9 qershor 1998, Përmbledhje e vendimeve 1998-IV

—U—

Ubach Mortes k. Andorrës (vend. pran.), nr. 46253/99, GjEDNj 2000-V
Ucak k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 44234/98, 24 janar 2002

—V—

V. k. Finlandës, nr. 40412/98, 24 prill 2007
V. k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 24888/94, GjEDNj 1999-IX
Vacher k. Francës, nr. 20368/92, GjEDNj 1996-VI
Van de Hurk k. Vendeve të Ulëta, 19 prill 1994, seria A nr. 288
Van Geyseghem k. Belgjikës [DhM], nr. 26103/95, GjEDNj 1999-I
Van Mechelen me të tjerë k. Vendeve të Ulëta, 23 prill 1997, Përmbledhje e vendimeve 1997-III

Vanyan k. Ruisë, nr. 53203/99, 15 dhjetor 2005
Vaudelle k. Francës, nr. 35683/97, GjEDNj 2001-I
Vayiç k. Turqisë, nr. 18078/02, GjEDNj 2006-VIII (pjesë të zgjedhura)
Vera Fernández-Huidobro k. Spanjës, nr. 74181/01, 6 janar 2010
Veselov me të tjerë k. Ruisë, nr. 23200/10 dhe 2 të tjera, 11 shtator 2012
Vidal k. Belgjikës, 22 prill 1992, seria A nr. 235-B
Vidgen k. Vendeve të Ulëta, nr. 29353/06, 10 korrik 2012
Viorel Burzo k. Rumanisë, nr. 75109/01 dhe 12639/02, 30 qershor 2009
Visser k. Vendeve të Ulëta, nr. 26668/95, 14 shkurt 2002
Vladimir Romanov k. Ruisë, nr. 41461/02, 24 korrik 2008
Vronchenko k. Estonisë, nr. 59632/09, 18 korrik 2013

—W—

W.S. k. Polonisë, nr. 21508/02, 19 qershor 2007
Walchli k. Francës, nr. 35787/03, 26 korrik 2007
Welke e Biatek k. Polonisë, nr. 15924/05, 1 mars 2011
Wemhoff k. Gjermanisë, 27 qershor 1968, seria A nr. 7
Wierzbicki k. Polonisë, nr. 24541/94, 18 qershor 2002
Włoch k. Polonisë (vend. pran.), nr. 27785/95, 30 mars 2000

—X—

X. k. Austrisë, nr. 6185/73, vendim i Komisionit i 29 majit 1975, Vendime dhe raporte 2
X. k. Belgjikës, nr. 7628/73, vendim i Komisionit i 9 majit 1977, Vendime dhe raporte 9

—Y—

Y k. Norvegjisë, nr. 56568/00, GjEDNj 2003-II (pjesë të zgjedhura)
Y.B. me të tjerë k. Turqisë, nr. 48173/99 dhe 48319/99, 28 tetor 2004

—Z—

Zagaria k. Italisë, nr. 58295/00, 27 nëntor 2007
Zana k. Turqisë, 25 nëntor 1997, Përmbledhje e vendimeve 1997-VII
Zarouali k. Belgjikës, nr. 20664/92, vendim i Komisionit i 29 qershorit 1994, Vendime dhe raporte 78
Zdravko Stanev k. Bullgarisë, nr. 32238/04, 6 nëntor 2012
Zhuk k. Ukrainës, nr. 45783/05, 21 tetor 2010
Zhupnik k. Ukrainës, nr. 20792/05, 9 dhjetor 2010
Zollmann k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 62902/00, GjEDNj 2003-XII
Zoon k. Vendeve të Ulëta, nr. 29202/95, GjEDNj 2000-XII